

H I T E L

T A R T A L O M:

A Székelyföld ünellátása
Az új értelmű román nacionalizmus
Mű olvas a diákság
Nemzedékváltás elvben
Nemzedékváltás gyakorlatban

VITA SÁNDOR
JUHÁSZ ISTVÁN
LAZÁNYI ENDRE
VENCZEI JÓZSEF
ALBRECHT DEZSŐ

METAMORPHOSIS TRANSYLVANIAE:

A Vásárhelyi Találkozó hatása

DEBRECZY SÁNDOR: Pályaválasztás előtt; VITA ZSIGMOND: A tanárképzés a nemzetnevelés szolgálatában. — A választások eredményei.

CLUJ

1937

HITEL

SZERKESZTIK:

Albrecht Dezső, Kéki Béla, Venczel József, Vita Sándor.

Megjelenik negyedévenként öt iv terjedelemben.

Minden cikkért írója felel.

Kéziratok Vita Sándor szerkesztő címére küldendők:

Cluj, S.r. Memorandum 12.

Előfizetési ára egész évre 150 lej, 7 Pengő, 25 Kc.

Egyesszám ára 40 lej.

Előfizetések és a lap szétküldésére vonatkozó kívánságok címe
a Hítel kiadóhivatala, Cluj, S.r. Kogălniceanu 7.

Lapunk címfeljét Széchenyi Hítelének 1830. évi első kiadása címbetűi után készítettük.

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS KIADÓ: ALBRECHT DEZSŐ

Erdélyi Magyar Adatbank

A H I T E L

második évfolyamát zárjuk e számunkkal. Két év küzdelme, fáradtsága, kezdetleges viszonyaink okozta sok-sok nehézsége után első szavunk a halálé. Olvasóközönségünket, egyre gyarapodó előfizetőink táborát illeti ez a hála, akik lehetővé tették, hogy folyóiratunk erejéhez képest továbbra is a nemzetépítés nagy feladatának munkása maradhasson.

Második szavunk a köszöneté. Köszönjük munkatársainknak, hogy életünk sok demoralizáló, reménytelenséget és kishitűséget keltő tünete dacára sem szüntek meg munkálkodni és dolgozni, önzetlen segítséget nyújtva munkánkhoz, melynek célja változatlanul az, hogy helyzetünk, valóságos erőink feltárásával kemény, és céltudatos magyar élet épülhessen ki.

Első helyen kell megemlékeznünk Ravasz Lászlóról, aki gyönyörű Széchenyi beszédének megküldésével alkalmat adott nekünk arra, hogy a legnagyobb magyar emlékének méltóképp hódoljunk. S talán nem lesz felesleges bemutatni azokat, akik a második év munkájához hozzájárultak: Katona József, bukaresti építész-mérnök Kelemen Béla a kolozsvári piarista gimnázium tanára, dr. Szabó T. Attila, tanár, több tudományos mű szerzője, Szenczei László író, I. Szemler Ferenc író, Atzél Ede br., földbirtokos, gazdasági mozgalmaink fáradhatatlan munkása, dr. Kiss Árpád, bukaresti ügyvéd, a Kisebbségi Jogélet egyik szerkesztője, dr. Asztalos Sándor ügyvéd, az E. G. E. jogtanácsosa, Gyallay Pap Zsigmond, a Minerva biztosító tisztviselője, Nagy Ödön ref. theologus, a főiskolás I. K. E. titkára, dr. Mester Miklós történetíró, dr. Henrich Mihály orvos, Szvatko Pál, az Új Szellem és a Prágai Magyar Hírlap szerkesztője, dr. Balogh Jolán műtörténész, az erdélyi műemlékek kutatója, dr. Oberding J. György közgazdasági szakíró, Bözödi György író, Kovács Imre a „Néma Forradalom“ szerzője, Szabédi László író, Vita Zsigmond a nagyenyedi Bethlen Kollégium tanára, Lőrinczi László orvostanhallgató, Tamási Áron író, Márton Áron, h. plébános, az Erdélyi Iskola szerkesztője, Sinka József kolozsvári ref. segédlelkész, Bitay Pál, vámosgálfalvi ref. lelkész, Kovács József, a fiatal írónemzedék napokban elhunyt tehetséges tagja, Petrovay Tibor a Gazdasági és Hitelszövetkezetek Szövetségének cégvezetője, Juhász István a kolozsvári ref. Theológia széniora, Lazányi Endre a gyulafehérvári Majláth főgimnázium tanára, és Debreczy Sándor a sepsiszentgyörgyi Székely-Mikó Kollégium tanára, — harminc önzetlen munkatárs.

A „HITEL“ SZERKESZTŐI.

A HITEL HARMADIK ÉVE

a már kialakult nyomdokokon indul el. A valóságos önismeretre való törekvés volt legtöbb igyekezetünk tárgya és vezetőkül marad Széchenyi ígéje: „Itt tátonz azon mélység, mely mindaddig nemzeti koporsó gyanánt tárva fog állani előttünk, míg azt az önismeret s javulásnak csak jobb emberek által gyakorolt szelleme bé nem töltik“. Amit kezdetleges viszonyaink között lehetett, e téren elvégeztük és hívunk minden fiatal magyar értelmiségit, főként aki falun él, munkatársul és segítségül. Harmadik évfolyamunkban a *falú egészségügyéről*, a *falusi iskolásgyermekek helyzetéről*, a *városi munkásleányokról*, *társadalmi osztályainkról* közlünk feltáró tanulmányokat. Az *erdélyi magaskultúra*, a *népműveltség* több kínálkozó problémáján kívül tervbevevttük *nemzetpolitikai tanulmányok* közlését hogy egyfelől a fiatal nemzedék politikai elgondolásainak a nagy közönséghez való jótását lehetővé tegyük, másfelől pedig a fiatalság hiányzó politikai nevelésének kérdését, legalább elvi síkon, előmozdítsuk. E számunkban már eljutottunk odáig, hogy a magunk problémáin kívül a környező népek helyzetével is foglalkozhattunk, törekedni fogunk ilyen természetű tanulmányok rendszerezésére. A fiatal nemzedék eszméinek és eszményeinek védelme pedig elsőrendű gondunk marad. Ha olvasóközönségünk és munkatársaink támogatása nem marad el, úgy, a HITEL harmadik éve, hisszük még közelebb visz a célhoz.

Magyarországi előfizetőinket kérjük, hogy az előfizetési díjat a MOKTÁR Kárvintéri fiókjának 7516 számú postafaréképénztári „lapelőfizetési“ csekk számlájára fizessék be.

A KIADÓ KÖZLEMÉNYE.

Folyóiratunk előfizetési ára az 1938 évre változatlan marad: *egész évre 150 lei (7 Pengő, 25 kc.)* Az amatőr (finom famentes papíron készült) példányok ára *egy évre 300 lei (12 Pengő, 50 kc.)* kérjük azokat az olvasóinkat, akik amatőr kiadásra tartanak igényt, hogy ezzel munkatársaink kutató munkáját lehetővé tegyék közöljék igényüket kiadóhivatalunkkal.

Hátrálékos előfizetőinket kérjük, hogy előfizetési díjukat a mellékelt postai utavány felhasználásával mielőbb beküldeni szíveskedjenek. Lapunk csak az előfizetésekre támaszkodik, munkatársaink ingyen dolgoznak, joggal kívánhatjuk tehát, hogy előfizetőink a díjak beküldésének elhanyagolásával ne nehezítsék meg munkánkat.

A SZÉKELYFÖLD ÖNELLÁTÁSA

AZ UTÓBBI IDŐBEN sokat emlegetik a kisebbségek gazdasági autarkiját. A kisebbségi autarkia azonban nem azonos a közgazdasági értelemben vett önellátással. Előbbinek célja a nép gazdasági életének az önsegély alapján való megszervezése és a maga szükségleteinek megfelelő irányítása, míg a szorosabb értelemben vett gazdasági autarkia a különböző gazdasági szükségleteknek az ország vagy a nemzet határain belül való önálló kielégítése s ezzel a gazdasági életnek idegen hatalmaktól és érdekektől való függetlenítése. Kétségtelen azonban, hogy a két fogalom közeli kapcsolatban áll egymással és nem beszélhetünk ott a kisebbségi önellátásról, ahol a közgazdasági értelemben vett önellátásnak nincsenek meg az elemi feltételei, ahol a nemzettársadalom belső tagozódása egyoldalú, ahol hiányzik a társadalmi és gazdasági szerkezetnek az arányossága.

A mi viszonyaink között leginkább a Székelyföld gazdasági helyzete kell, hogy ebből a szempontból foglalkoztasson, mint ahol a magyarság egységes településterületen lakik és így viszonylagosan önálló gazdaságpolitikát követhet. Ezúttal tehát a szónak közgazdasági értelmében kívánjuk vizsgálni: mit és hogyan termel a három székely megye lakossága, elegendő e a mezőgazdasági termelése ahhoz, hogy a lakosságot eltarthassa. Ha nem elegendő, nyilvánvalóan más jövedelmi források felett kell rendelkeznie, hogy életszínvonalát tartani tudja. A székelyföldi elvándorlás azonban nemcsak azt bizonyítja, hogy a mezőgazdaság nem tudja a székelységnek otthonában a megfelelő életszínvonalat biztosítani, hanem azt is, hogy jelenleg más olyan jövedelmi források felett sem rendelkezik, amelyek megnyugtatóan pótolnák a mezőgazdaság jövedelmeiben mutatkozó hiányokat.

MIT TERMEL A SZÉKELYFÖLD?

A HÁROM székelylakta megye, Csík, Udvarhely és Háromszék területe 11.307 km². A lakosság száma az 1930-as népszámlálás szerint¹: Csík megyében 145.661, Udvarhely megyében 129.917, Háromszék megyében 135.557, tehát összesen 411.135 lélek. Egy km²-re eszerint átlagban 36,36 lélek esik, ami erősen az or-

¹ E sorok már szedve voltak, amikor az *Anuorul Statistic a României 1935. si 1936.* megjelent. Eszerint Csík megyében 146.584, Udvarhely megyében 130.646, Háromszék megyében 136.358 lélek lakik, az összes lakosság tehát 413.588 lélek.

szágos átlag (61) alatt marad. Területe a Barcasággal összefüggő háromszéki síkságtól és egyes szélesebb folyóvölgyektől eltekintve a legjellegzetesebb hegyvidék, amely talaja, éghajlata, fekvése miatt a mezőgazdaságnak csak bizonyos ágaira alkalmas. Így például a meredekebb lejtők nem engedik meg az eredményes gabonatermelést, a zord éghajlat és a rövid tenyészidő miatt nem minden mezőgazdasági termés érik be, s így maga a természet megszabja a gazdálkodás lehetőségeit. A nyári napsütés rövid, a forró nyarakra hosszú és hideg telek következnek. A hőmérséklet ingadozásai nagyok, a hirtelen beálló tél sokszor megakadályozza az őszi szántás eredményes elvégzését. Az évi csapadék átlagos mennyisége 600–900 mm. között váltakozik, az évi közepes hőmérséklet 7–9° között. A természet mostohaasága nagyobb szorgalmat, szívósságot, ellenálló képességet kíván a Székelyföld lakóitól, de még a legnagyobb erőfeszítés mellett is a terméseredmények gyengébbek és bizonytalanabbak, mint Erdély szerencsésebb vidékein. A gazdálkodás súlypontja itt sohasem a szemtermelésen, hanem mindig az állattenyésztésen és erdei gazdálkodáson volt. A háború előtti statisztika szerint (újabb adatok nem állnak rendelkezésünkre) a három székely megye összes területének (2,008,203 kat. hold)

19,94	százaléka esett a szántóterületre,
1,32	" " a kertre,
17,08	" " a rétekre és kaszálókra,
13,59	" " a legelőkre,
45,76	" " az erdőre,
2,31	" " a terméketlen területekre.

Ha akár Erdély más területeivel, akár Románia bármelyik vidékével vetjük össze ezeket az adatokat, szembevetendő: milyen kedvezőtlen a szántóterület aránya az erdőségekhez viszonyítva. Erdélynek 27,8 százalékát, a régi királyságnak 45,3 százalékát, Nagyrománia területének pedig 41,6 százalékát foglalja el a szántóterület, az erdők pedig Erdélynek 30,6 százalékát, az Ókirályságnak 21,3 százalékát, Nagyromániának pedig 24,6 százalékát teszik ki. Ezek az adatok megvilágítják a Székelyföld gazdasági helyzetét, fejlődésének irányát és lehetőségeit is. Azonban a három megye nem tekinthető sem földrajzi, sem gazdasági szempontból tökéletes egységnek és amikor gazdasági fejlődésének irányáról gondolkozunk, figyelembe kell vennünk, hogy a Székelyföld mintegy 5–6 gazdaságilag hasonló helyzetet mutató körzetre volna osztható s ezek számára külön-külön tervek és tanulmányok alapján kellene a gazdasági fejlődés útjait kijelölni. E jövődö terveknek azonban általános kiindulópontjuk csak az a meggondolás lehet, hogy a Székelyföldnek az ország közgazdasága szempontjából való jelentőségét elsősorban hatalmas erdőségei és legelői adják, amelyek népét valósággal kényszerítik, hogy a szántás-vetés helyett az erdőkitermelést, fatuvarozást, állattenyésztést tekintse főteglalkozásának.

A Székelyföld mezőgazdasági művelés alatt álló területének megoszlása az 1936. évi *Statistica Agricolă* adatai szerint:

Terményfélé	Művelés alatt álló terület	
	hektár	%
Gabonafélék összesen	121.378	60.1
zab	42.329	20.9
búza	36.509	18.1
árpa	29.357	14.5
rozsa	13.183	6.5
Tengeri	22.767	11.2
Burgonya	22.519	11.2
Takarmányfélék összesen	18.714	9.2
répa és más takarmánynövények	8.394	4.1
lóhere	7.427	3.6
lucerna	2.893	1.4
Hüvelyesek	7.821	3.8
Tök	4.281	2.1
Zöldségfélék	1.894	0.9
Kender és len	1.192	0.6
kender	1.006	0.5
len	186	0.1
Cukorrépa	986	0.4
Mák és napraforgó	100	0.05
Más növények	107	0.05
	201.759	100.00

A Székelyföld gabonával bevetett területe nem nagy és a termés a lakosság gabonaszükségletének csak kétharmadát tudja fedezni. Pedig a gabonatermelés általában szoros kapcsolatban áll a néptáplálkozással, legalább is a mezőgazdasági lakosságnál. Az a szerep, amelyet főleg a búza egy nép táplálkozásában játszik, civilizációs fokára is következtetni enged. Erdélynek általában erős a búzafogyasztása, míg ezzel szemben pl. az Okiráltságban lényegesen kevesebb. Kevés gákonatermelés, ha nem pótolja az ebből eredő jövedelmet erős iparosodás vagy más hasonló természetű jövedelem, rossz táplálkozással és fizikai leromlással jár együtt.

TANULSÁGOS összehasonlítani a Székelyföld utolsó két évének átlagos terméshozamait Erdély és Románia terméshozamaival (*Statistica Agricolă*, 1935. és 1936. év.).

Termény	Székely- föld	Erdély	Románia	Brassó m.	Magyar- ország
	hektáronként métermázsá				
Őszi búza	10·4	10 8	9·2	16·8	140
Tavaszi búza	8·7	8·2	5·9	16·4	
Zab	10·1	10·3	9·0	17·4	11·9
Rozs	11·1	11·5	9·5	16·1	11·4
Arpa	11·2	12·1	7·8	19·0	12·9
Tengeri	12·1	12·1	10·6	15·5	17·5
Burgonya	98·3	86·3	90·7	149·6	77·7
Cukorrépa	145·1	160·0	158·0	162·4	129·9
Kenderrost	5·4	5·2	4·4	8·50	27·5
Lóhereszéna	36·1	26·9	26·9	43·5	

Ezek az átlagos termés hozamok azt bizonyítják, hogy a Székelyföld gazdasági kultúrája a mostoha természeti viszonyok ellenére is legalább egyszínvonalon áll Erdély átlagos mezőgazdasági kultúrájával, az Okiráltságánál pedig — amint a terméseredmények mutatják — kétségtelenül fejlettebb. Ha azonban a terméseredményeket a Brassó megyeiekkel vagy a magyarországiakkal vetjük össze, azonnal szemünkbe tűnik a különbség. Igaz, hogy a termékeny, gazdag Barcaságot aligha lehet a Székelyfölddel összehasonlítani, hiszen itten sokhelyt lóháton kell a földekre kivinni a vetőmagot, télen pedig szánon a trágyát, néhol 3 méter széles járómba fogott tehenekkel szántanak, hogy fel ne dűljenek a meredek hegyoldalon. Erről a földről kevésbé kemény nép rég megszökött volna. Mégis be kell látnunk, hogy a kedvező színvonal, amelyet a Székelyföld mezőgazdasága az országos átlaghoz viszonyítva mutat, csupán keleteurópai viszonylatban nevezhető kielégítőnek. Sőt a művelési módok és az elért eredmények nemcsak a középeurópai gazdálkodás mögött maradnak el, hanem Keleteurópa legfejlettebb kisgazdaságait, a barcasági szászok gazdálkodását, sem közelítik meg. Ha tehát ki is mondhatjuk, hogy a Székelyföld szegénysége nem egészen gazdálkodása elmaradottságának tulajdonítható, — mert ez a gazdálkodás semmivel sem rosszabb, mint Erdély legtöbb más vidékének gazdálkodása, — de azt el kell ismernünk, hogy okszerűbb gazdálkodással a Székelyföld nyomasztó helyzetén kétségkívül enyhíteni lehetne.

Ezen a területen azonban a főjövedelmet nem is a mezőgazdaságnak, hanem az állattenyésztésnek és erdőgazdálkodásnak kell biztosítania. A természetes rétek és legelők a tárgyalt terület 30,67 százalékát foglalják el. Az elterjedt háromnyomásos gazdálkodás miatt a mesterséges takarmány kevés és így a réteknak és legelőknek fokozottabb a jelentőségük. Legnagyobb Csíkmegye rétterülete: 21,76 százalék, legelője 15,92 százalék, együtt közel 110 ezer hektár. A rét- és legelőművelés azonban nagyon kezdetleges a trágyázás, tisztítás, vízlevezetés, stb. néhol alig ismert

fogalmak. A rossz legelők és a külterjes gazdálkodás, a takarmánytermelés fogyatékossága miatt a nyugati marhafajták előnyei nem tudnak eléggé érvényesülni. Egyes vidékek — pl. Székelykeresztúr — szarvasmarhatenyésztése a szászokéval vetekszik, de már Csíkban és Gyergyóban elmaradottabb állapotokkal találkozunk. Kétségtelen, hogy itt nehezebb is a helyzet. A tejelő jellegű nyugati szarvasmarhák mellett szükség van a nagy munkabírási, igénytelen, szívós fehérmarhára is. A nyugati fajták behozatala óta azonban emelkedett a mesterséges takarmánytermelés, ezzel együtt járt a jobb rét- és legelőgondozás, a több trágya, s így az állattenyésztés fejlődése a többi gazdasági ágakra is fejlesztőleg hatott.

A székelyek régebben nem annyira a szarvasmarhatenyésztésre, mint inkább a lótenyésztésre fektették a főszűlyt. Ujabban a régi jó székely ló tenyésztése visszaesett, ami talán a fuvarozás gáspesítésén kívül a megélhetés nehézségeire vezethető vissza. Idő előtt igába kerülnek a lovak s a folytonos használat miatt a rendszeres csikóztatásra nincs elég idő.

Sertést inkább saját használatra tenyésztenek. A kényesebb angol hússertéseknek kevésbé kedveznek a természeti és mezőgazdasági viszonyok, mégis egyes vidékeken (Gyergyó) már ezek a fajták is erősen terjedőben vannak. A Székelyföldön nagy szerepe van a makkoltatásnak és az igénytelenebb fajtáknak megfelelő erdei legeltetésnek, hiányzik viszont a tengeri és a szemes takarmány.

Juhászatra sem alkalmas a Székelyföld minden része. Csík-megye magas hegyeivel, különösképpen a 700 méter magasan fekvő Gyergyó — nedves és hűvös éghajlatával nem kedvez a juhászatnak. Alcsík, melynek az Olt levezeti a vizét, megfelelőbb. Háromszék, főleg Kovászna vidéke, erős júttartó, itt a júhállománynak közel 75 százalékát a finomabb gyapjút szolgáltatató cigája-júh teszi ki. Az általános elszegényedés a júhállománv változásából is kitűnik. A Székelyföld júhállománya 1925-ben 331.018 darabot tett ki, 1935-ben pedig már csak 218.282 darabot.

MIT FOGYASZT A SZÉKELYFÖLD?

EZEKRE AZ ADOTTSÁGOKRA kellett figyelemmel lennünk, amikor a termelésnek és fogyasztásnak a lakossághoz való viszonyát keressük, mivel az élelmiszerek megszerzésének lehetősége a táplálkozásra döntő befolyást gyakorol.

A táplálkozás mennyiségének megállapításánál a kenyérből, mint főtáplálékból, kell kiindulnunk. Természetesen a napi kenyérfogyasztással kapcsolatosan még ugyanannál az egyénnél is jelentős eltérések vannak — aszerint, hogy pl. erdei munkát végez-e vagy otthon foglalkozkodik. Olyan ember számára, aki nem végez erős

fizikai munkát és változatosan táplálkozik, napi $\frac{1}{3}$ kg kenyér elegendő. A falusi embernek azonban a kenyér fő táplálék, ez teszi ki napi táplálékának felét. A székelység pedig télen is nehéz munkát végez és így bővebb táplálkozásra van szüksége. Igaz, hogy a lakosságnak csak 72 százalékát teszi ki az őstermelő réteg¹, de úgy hisszük: éppen az erős téli munkára való tekintettel helyesen becsülünk, ha minden felnőtt férfira átlag naponta egy kg kenyérfogyasztást számítunk. A gyermekek, asszonyok, öregek kevesebbet fogyasztanak, ezekre tehát nem számíthatunk teljes adagot. Számítsunk — Legendre² és a bécsi statisztikai intézet módszereinek felhasználásával — 7 éven aluli gyermekekre a felnőtt férfi kenyérszükségletének 30 százalékát, a 7 és 14 év között 65 százalékot, e koron felül férfiaknál 100 százalékot, nőknél 80 százalékot, az öregek napi kenyéradagja pedig ugyancsak 80 százalékát tegye ki a férfiak adagjának. Igaz, a számítás pontosságát megnehezíti, hogy Erdélyben ugyan ismerjük a megyék lélekszámát, de e statisztikai adatok életkor szerinti részletezése nem került hivatalosan közlésre³. Így az 1910 évi népszámlálás adatainak átszámításával kell a székely megyék lakosságának különböző életkorok szerinti csoportjait megállapítanunk. Ezek az adatok azt mutatják, hogy a három megye 411,135 lakójából

7 éven alóli	18,3 százalék azaz	75,232 lélek
7—14 éves	16,9 százalék azaz	69,484 lélek
15—60 éves férfi	28,3 százalék azaz	116,353 lélek
15—60 éves nő	26,2 százalék azaz	107,716 lélek
60 éven felüli	10,3 százalék azaz	42,350 lélek

Ha most ezeknek az adatoknak a segítségével a napi teljes (1 kg) kenyéradagot fogyasztók számát akarjuk megállapítani, akkor a fenti adatokat megfelelően módosítanunk kell, és pedig a felnőtt férfiakra számított teljes (1 kg) kenyéradaghoz viszonyítva. Tehát:

a 7 éven alóli	75.232 lélek	(30 százalékos átszámítás mellett)	jelent	22.569,
a 7—14 éves	69.484	65		45.162,
a 15—60 éves férfi	116.353	100		116.353,
a 15—60 éves nő	107.716	80		86.173,
a 60 éven felüli	42.350	80		33.877,

azaz a 411.135 lélek a megfelelő átszámítás mellett 304,134 teljes (napi 1 kg) kenyéradagot fogyasztót. Vagyis a ténylegesen eltartandó 411.135 lélek annyit jelent, mintha 304,134 felnőtt férfi lakos élelmezéséről kellene gondoskodni.

¹ Az 1910. évi statisztika szerint. Az 1930. évi statisztika falusi és városi lakosságra osztja fel a népességet. Eszerint a tárgyalt terület lakosságának 90 2/3-a falun lakik.

² Legendre: Alimentation ravitailment, Paris, 114-115. l.

³ Az *Anuarul Statistic al României 1935 și 1936* közli ugyan az életkor szerinti megoszlást, de csak az egész országra vonatkozóan s nem megyénként részletezve. Eszerint az ország lakosságából 4 éven aluli 14 57%, 5—14 éves 20 14%, 15—60 éves 58 74%, 60 éven felüli 6 55%.

Kötelességszerűen megjegyezzük azonban, hogy ez az átszámítás csak annyiban felel meg a valóságnak, amennyiben az 1910. évi statisztika óta a kormegoszlásban nem voltak nagyobb eltérések (születések csökkenése háborús veszteség, hosszabb életkor, stb.).

304.134 felnőtt férfi lakos napi fogyasztása fejenként 1 kg-ot számítva 304.134 kg napi, 111.000 tonna évi kenyérfogyasztásnak felel meg. Ennyit tesz ki tehát a székelyek lakta megyék évi kenyérfogyasztása.

Emellett azonban, hogy a *tényleges* fogyasztás nagyságát így megállapítottuk, ki kell számíttatunk azt is, hogy a Székelyföldön mekkora az *átlagos fejadag*, ha a teljes lélekszámot vesszük tekintetbe. Ugyanis a fejadag kiszámításánál a statisztikának nem a felnőtt férfilakosságra redukált lakosságot, hanem a *tényleges* lélekszámot kell kiindulási pontul tekintenie. Ha azt kérdezzük: mennyit tesz ki átlagban egy székelyföldi lakos kenyérfogyasztása, akkor elosztjuk a 111.000 tonna kenyeret a *tényleges* lélekszámmal, 411.135-tel, és így megkapjuk az átlagos fejadagként a 270 kg-ot. Ennyit fogyaszt tehát átlagban egy lakos — korra való tekintet nélkül — a Székelyföldön.

Ciomas felügyelő adatai szerint¹ Erdélyben a fejenkénti átlagos kenyérfogyasztás évi 257 kg. Francia statisztikai adatok azt mutatják, hogy 1908—12 között 3,22 hl. búza volt az átlagos gabonafogyasztás, ami 77 kg mal átszámítva 248 kg évi fogyasztásnak felel meg. Ez valamivel kevesebb, mint amennyit a Székelyföldre megállapítottunk, de tekintetbe kell vennünk, hogy a lakosság Franciaországban jobbmódú és így változatosabban táplálkozik, kenyérfogyasztása tehát aránylag kevesebb lehet. A római mezőgazdasági intézet adatai szerint Kanada fogyasztása 272 kg Ausztráliáé 241, Belgiumé 210, Olaszországé 182, Angliáé 154 kg stb. Összevetve ezeket a külföldi adatokat a fentebb közölt székelyföldi adattal — a székelység egyoldalubb táplálkozását ismerve — számításainkat igazolva láthatjuk.

A 111.000 TONNA kenyér előállításához szükséges 95.000 tonna búza, rozs vagy — ahol a kenyeret puliszka helyettesíti — tengeri, valamint 15.500 tonna burgonya. Ez a gabonamennyiség — 10 mázsás hektáronkénti átlagos termést feltételezve — megteremne 95.000 hektáron, a burgonyamennyiség pedig — 100 mázsás terméssel — 1550 hektáron. Ez a szántóterület rendelkezésre is áll, ilyen átlagtermések mellett tehát a Székelyföldön elég gabona teremne ahhoz, hogy a lakosság kenyérszükségletét fedezze. A *tényleges* helyzet azonban kedvezőtlenebb. Ha az 1935. és 1936. évi adatokból kiszámítjuk a Székelyföld átlagos gabonatermését, azt látjuk, hogy csak 820.778 mázsát, azaz 82.078 tonnát, tehát fejenként 199 kg-ot tett ki és ebből is 29.885 tonna tengerire esik,

¹ Ciomas Ion Luca: Despre stările agrare din Transilvania sub regimul maghiar, 1931.

amelyet csak kisebb részben használnak táplálkozásra. Kenyér-gabona tehát csak 52,193 tonna terem a szőbanforgó területen, a fogyasztási igény pedig ennél 42,807 tonnával több. A fogyasztáshoz hiányzik tehát fejenként és évenként 71 kg gabona, amelyet behozatal útján, más jövedelmek felhasználásával kell megszerezni.

A gabonafogyasztás azonban nem szorítkozik csupán a táplálkozásra, hanem igen jelentős része a vetőmagszükséglet. Búzá-nál és rozsnál ez hektáronként 170 kg-ra tehető, tengerinél 30 kg-ra. Az utolsó két év átlagában a 3 tárgyalt megyében a búza-vetés kerekszámában 35,000 hektár volt, a vetőmagszükséglet tehát 5950 tonna. A rozs vetésterülete 13,000 hektár, vetőmagszükséglete tehát 2210 tonna. A tengerivel bevetett 22,000 hektár pedig 660 tonna vetőmagot igényel. Az összes vetőmagszükséglet ezek szerint 8820 tonna. Hozzáadva ezt a táplálkozáshoz szükséges 95,000 tonnához, 103,820 tonna lesz az összes gabonaszükséglet, amelyből csak 82.000 tonna áll rendelkezésre.

Ezzel azonban még mindig nem vettük számításba a tényleges gabonaszükségletet, mert jelentős mennyiséget kell a háziállatok takarmányozására is fordítani. Nem ismerjük ugyan a baromfiállomány nagyságát, de ha Ciomac adatai alapján háztájánként egy évben 50 kg gabonát számítunk baromfitáplálék céljára, ez a számításba vett 100 ezer háztájánál már újabb 5000 tonnát tesz ki. A hizódísznónál 5 hónapi hizási időt és napi 4 kg szemestakarmányt feltételezve, 6000 tonna szükséglettel találkozunk¹. A 2–10 hónapos malacok táplálására is kell egyenként 50 kg gabonát venni, ami a 20.547 darabot kitevő malacállománynál 1000 tonnát jelent. A háziállatok gabonaszükséglete tehát 12.000 tonnára tehető².

A fentiek szerint tehát a Székelyföld gabonaszükséglete (a szeszgyártáshoz felhasznált, ugyancsak jelentős mennyiségű gabona kivételével)

a lakosság kenyérszükségletének fedezésére 95.000 tonna,
azaz fejenként 231 kg,
vetőmag céljaira 8,820 tonna, azaz fejenként 21 kg,
háziállatok részére 12,000 tonna, azaz fejenként 30 kg,

Az összes gabonaszükséglet tehát évente 115,820 tonna, fejenként átlag 282 kg. Ezzel szemben a tényleges termelés jó közepes évben nem több 82.078 tonnánál, fejenkénti évi átlagban

¹ Az 1935. évi háziállatstatisztika szerint a tárgyalt területen 3298 hizódísznó van. Ezt a számadatot azonban minden valószínűség szerint a kimondottan hizalt, és pedig e'adás céljából hizalt sertések számával fogadhatjuk csak el; a házi felhasználásra és az eladásra szánt hizók számát — a valószínűség alapján — legalább háromszorosára kell tennünk s számításaink folyamán kerek 10.000 hizó-dísznó szükségleteit tekintettük.

² Az előbbi számításokban nem tekintettük a zab és az árpa terméshozamát, amelynek segítségével a lovak és más háziállatok szükségletét bőségesen fedezni tudják.

199 kg, a hiány tehát 33,742 tonna, azaz fejenként 83 kg. A Székelyföld tehát évente legalább 120 millió lej értékű gabona behozatalára szorul.

NEHEZEBBEN ellenőrizhetők a húsfogyasztás adatai. Pampu¹ szerint Romániában átlag évente — a szárnyasfogyasztást nem számítva — egy személyre 22,2 kg húsfogyasztás esik. Ez 411 ezer léleknél 9124 tonna húst jelent. Mivel a falusi húsfogyasztásnak 80 százaléka disznóhúsból áll, a városban azonban egyenlő arányban oszlik meg a marhahús és sertéshús között, feltehetjük, hogy az összes húsfogyasztásnak 65 százaléka esik a sertéshúsra, 35 százaléka pedig a marhahúsra. Ilyenformán a Székelyföld húsfogyasztása 5930 tonna disznóhús és 3194 tonna marhahús. Élőszúlya átszámítva 6388 marhát és 50 ezer sertést igényel a húsfogyasztó közönség. A marháknál ez 10 éves átlagos életkor mellett 63,880 darabot kitevő marhaállományt, a sertéseknél pedig 2 és fél éves életkor mellett 125,000 sertésállományt jelent. Az egész marhaállomány azonban ezen a területen 1935-ben csak 155,595 öt tett ki, ebből is 21,647 az igás ökör, 63,423 pedig a fejős tehén. A fennmaradó 71,125 darab marhából kell a székelységnek nemcsak saját hússzükségletét fedeznie, hanem mellékjövedelmét is ezekből kell jórészt előteremtenie. Ámde a 71,000 szarvasmarhából közel 64,000 szükséges ahhoz, hogy a lakosság hússzükségletét fedezni lehessen — anélkül, hogy az állatállomány lepadna. Így csak mintegy 11,000 darab kerülhetne eladásra, amely 12 lejes kg-kénti élőszúlya ár mellett 60 millió lejes jövedelmet jelentene. Ténylegesen azonban ennél jelentősen nagyobb mennyiség kerül eladásra, amit igazol az a szomorú tény, hogy tíz év alatt, 1925-től 1935-ig, a szarvasmarhaállomány 205 084-ről 149,943-ra, évente tehát átlag 5,500 marhával csökkent, ami a székelység va yonállományának lassu elszivárgását jelenti. Igaz, a háború után Európa-szerte általános volt a marhaállomány csökkenése, azonban ezzel együttjárt a sertésállomány növekedése. Nálunk azonban a sertésállomány is ugyanez idő alatt 76,584-ről 52,144-re esett vissza. Ezek a számok azt is valószínűvé teszik, hogy a Székelyföld húsfogyasztása nem tesz ki annyit, mint amennyit az országos átlag mutat.

A szarvasmarhatenyésztésnél tekintetbe kell vennünk azt a jelentős értéket is, amit a néptáplálkozás számára a tejtermékek jelentenek, valamint azt a jövedelmet, amelyet a lakosság számára biztosítanak. A Székelyföld 63 ezer darabból álló fejőstehén állományának tejhozama, 1500 litres fejési átlag mellett (ennél többet semmiesetre sem számíthatunk, mert a tehenek nagyrésze igában is jár), évente 94 500 ezer liter tej. Ha ebből levonjuk a lakosság tejellátására szükséges tejmennyiséget, ami — napi 0.5 liter fejenkénti fogyasztással — évi 74,825 ezer litert jelent, el-

¹ Aurel Pampu: Desvoltarea copilului și mediul social-economic. Țara de mîine, III. évf., 9—10. sz.

adásra kerülő feleslegként évente 19,675 ezer liter tej marad, s ez literenként kétféle értékesítés mellett 39,350.000 lejnyi jövedelmet hozhat.

BIZTATÓBB KÉPET mutat a burgonyatermelés. Ha a kenyérbe felhasznált burgonyával együtt évi 150 kg-ra becsüljük a szükségletet, ez évente 61.650 tonnát tenne ki. A termés azonban az utolsó két év átlagában 218.000 tonna volt. Jelentős felesleg mutatkozik, melynek jórésze az Okiráltságba vándorol s cserébe tengeri kerül a székely vidékekre. A sok hiányolás után ez kétségkívül biztató adat, annál elszomorítóbb azonban az, amit a táplálkozásban ugyancsak nagy szerepet játszani hivatott zöldségfélékről mondhatunk. Mert a káposztából és hüvelyesekből évi 50 kg szükségletet számítva¹, az összes szükséglet 20.500 tonnát kíván, a termelés viszont — a Statistica Agricola szerint — ennél jóval kevesebb, mindössze 10—11.000 tonna s ennek a mennyiségnek is egytizedét a híres, jórészt eladásra kerülő háromszéki lencse teszi ki. Amennyiben tehát a statisztika adatai megbízhatók, a táplálkozás zöldségfélékben nagyon hiányos. Általában mondhatjuk, hogy a táplálkozáshoz szükséges mezőgazdasági termények közül egyedül a burgonya mutat számbavehető felesleget, míg a többi terményben hiány állapítható meg. Pedig ezek valamennyien elsőrendű életfenntartó szükségletek és mégis — ha a lakosság más jövedelmeiből (erdőlés, állattenyésztés, fűvároszás, ipar, idegenben szerzett kereset útján) fedezni nem tudja — nélkülözni kénytelen.

A táplálkozáshoz azonban számos olyan cikk fogyasztása is hozzátartozik, melyet a mezőgazda lakosságnak mindenképpen pénzért kell megszereznie. A cukorból pl. — Románia 6,6 kg-os átlagos évi fogyasztását véve alapul — 2713 tonnára van a három megye lakosságának szüksége, ami — a mai 33 lejes árat számítva — 90 millió lejes terhet jelent. A sófogyasztás — ha átlagos évi 3 kg-ra tesszük — 4 lejes ár mellett közel 5 milliós összeg. Fűszerárak, rizs, ecet, kávé fogyasztása háztartásonként évi 500 lejre becsülhető, s újabb 50 millió lejes összeggel terhel. Nem mondunk tehát sokat, ha feltételezzük, hogy a szóbanforgó terület lakosságának terményeken kívül legalább 150 millió lejre kell élelmicikket vásárolnia. Mai alacsony életszínvonalát így is csak nehezen tarthatja.

EDDIGI SZÁMÍTÁSAINK mintegy 270 millió lejnyi hiányt tárnak fel előttünk. Ez a nagy összeg távolról sem maximális és megfontolandó, hogy ebből még mindig csak a táplálkozás költsége fedezhető. A ruházat, a világítás, az adó, a dohány, és a többi kisebb-nagyobb mértékben jelentős szükségletek problémája csak ezután tárul elénk.

E szükségletek közül emeljük ki a ruháét. Számítsunk a ruházat pótlására és kiegészítésére személyenként összesen évi 3 m.

¹ A budapesti statisztikai hivatal számításai szerint.

vászonanyagot, 3 m. pamutszövetet és 1 m. gyapjúszövetet¹. Az évi vászonszükséglet eszerint 1,233.000 m., ami körülbelül 400.000 kg-nak felel meg. A vászon jórészt házilag készül, otthon termelt kenderből. A 400.000 kg azonban 1,200.000 kenderrostot igényel, a termelés viszont ennek csak a felét teszi ki. A lentermelés még kevésbé van elterjedve, pedig egyes vidékek, így Gyergyó, sikerrel termelhetnék.

A pamutanyag ugyancsak 1,233.000 m., azaz 246.000 kg. A nyersanyag külföldi eredetű átlagban 180 lejes áron szerezhető be, összesen tehát 44 millió fölüli értéket képvisel. A feldolgozás otthon történik.

Egy felnőtt férfinek, főleg ha a ruhát erősen rongáló erdőmunkát vagy szántást-vetést végez, egy rend ruha kell évente. Ez 75 cm. széles székely háziszőttesből 6 méter anyagot igényel. 304 ezer felnőtt személyre redukált lakosságnál eszerint 1,824.000 m szövet a szükséglet. Ennek súlya 608.000 kg, amely kb. 600.000 nyírható juhállományt tételvez fel. Az 1 éven fölüli juhállomány azonban csak 200.000 körül mozog, a ruházati igények kielégítésére szükség van tehát még 400 ezer kg mosott gyapjura aminek értéke 40 millió lej körül van.

Ha a ruházathoz még a csizma-, illetve bakkancs- vagy bocskorszükségletet, a kalapot, meg más boltban beszerzendő cikkeket is hozzászámítjuk, évi 200 millióra is felmegy az az összeg, amelyet a székelység ruházatkodásra elkölteni kénytelen.

MEGOLDÁSI MÓDOK KERESÉSE.

FELSORAKOZTATOTT ADATAINK bizonyítják, hogy a székelységnek, ha jelenlegi, szegényes, nyomott életszínvonalát fenn akarja tartani, még legalább 500 millió lejnyi, mezőgazdaságon kívüli jövedelemre van szüksége. De ebbe az összegbe nem számítottuk még be az adókat, állami és községi szolgáltatásokat a szesze, a dohányra, betegségekre, gazdasági beruházásokra, művelődési és közcélokra fordított összegeket, ezekre most nem terjeszthetjük ki vizsgálódásainkat.

Az adatok, amelyeket a Székelyföld termelésének és fogyasztásának vizsgálata kapcsán számbavettünk, kétségtelenül hiányosak. Nehéz lenne teljes bizonyossággal megállapítani, hogy — a mezőgazdaságon kívül az erdőtermelés és az ipar jövedelmét is tekintetbe véve — csakugyan kevesebbet termel-e ma értékben a Székelyföld, mint amennyit fogyaszt. De nem is ez dönti el a kérdést. A ténnyel kell számolnunk, hogy állandó elvándorlás van folyamatban s ezen nem változtat az sem, hogy a lakosság egyes rétegeinek kijut a gondnélküli megélhetés. Az elvándorló tömegeket kétségkívül a nyomorúság hajtja a városba és idegenbe, ahol

¹ N Czike Gábor A magyar termelő társadalom megszervezése. Szeged, 1935.

nagy tömegeik sokszor örökre elvesznek népük és szülőföldjük számára. Az elvándorlók többsége a mezőgazdasági rétegnek kis- és törpebirtokosai közül kerül ki. Figyelembe kell vennünk, hogy az őstermelő lakosságnak 74 százaléka nem birtokos és a földtulajdonosok 82 százaléka 10 holdon alóli kisbirtokos; a székelyföldi rossz talaj, éghajlati, stb. viszonyok mellett ebből a kis földből csak igen nagy nehézségek és erőfeszítések árán lehet megélni; a 10 holdon alóli birtoknál a tulajdonos részben mellékkeresetre van utalva és készpénzszükségletének mintegy kétharmadát mellékkeresetből kell fedeznie; tehát a mai termelési rendszer mellett a Székelyföld termelése nem elegendő az egész lakosság eltartására.

Téves volna azonban ebből azt a következtetést levonni, hogy a Székelyföld területe kisebb, mint amennyi egy relatív önellátást (a létminimum autarkiaját) biztosítani tudná. Népsűrűsége kisebb, mint Erdély népsűrűsége (mely szintén nem túlsűrűs lakott terület (54 lélek km²-ként) s a nagy erdőségek a nagyobb sűrűséget meg is nehezítik). Észszerű gazdálkodással tehát a terület elegendő lehet ahhoz, hogy a rajta élő lakosság életereit akadály nélkül ki tudja fejteni. A Székelyföld helyzetének megoldását tehát nem népfölöslegének más vidékeken való elhelyezésében, hanem azokban a módokban kell keresnünk, hogyan lehet a székelységnek saját földjén emberibb életkörülményeket biztosítani.

A MEGOLDÁSI MÓDOK KERESÉSE közben abból kell kiindulnunk, hogy kisgazdaságaink termelési módja Középeurópa legjobb paraszt-gazdaságai mögött messze elmarad. Drágábban: ugyanannyi költséggel kevesebbet termelnek, mint amennyit jobb gazdálkodással lehetne, birtokukat tehát nem tudják észszerűen hasznosítani. A megoldás eszerint: 1. a mezőgazdasági termelés racionalizálása és az állattenyésztés fejlesztése; 2. de ugyanakkor az iparosodás előmozdítása is.

1. A termelés észszerűségének és gazdaságosságának egyik feltétele, hogy elsősorban *a népközösség belső szükségleteihez alkalmazzuk a termelést.* A termelésnek a belső szükségletekhez való alkalmazása azonban nem könnyű feladat a Székelyföldön, ahol a természeti viszonyok a termelés szabadsága elé meglehetősen sok, alig áthágható akadályt állítanak. Így például a belső fogyasztásra elegendő tengeri egyáltalán nem termelhető, sokhelyt a búza termelése sem erőszakolható. Vannak azonban ugyanakkor olyan növények, amelyek a belső fogyasztás szempontjából komoly jelentőséggel bírnak és mégis termelésük ma alig számbavehető. Előző adataink is mutatták, hogy zöldségfélékben nem termel elegendő a Székelyföld s így sokszor a szászoktól kényszerül drága pénzen beszerezni szükségleteit. Kender- és lentermelése sem elegendő a belső fogyasztás fedezésére. Emelhető lenne a bab- és borsótermelés is — ugyancsak elsősorban a saját szükségleteknek célszerűbb és olcsóbb fedezése céljából.

A racionalizálásnak további feladata: megkeresni és megállapítani, hogy az egyes vidékek természeti adottságait figyelembe véve, hol és mit lehet a legeredményesebben termelni. Ki kell dolgozni a Székelyföld új feladatait, mezőgazdaságának új életprogramját. Tanulmányozni kell gazdasági viszonyait, gazdálkodási módszereit, elemezni a földet, mindenről pontos kimutatást, gazdasági térképeket készíteni, mert enélkül az új, jobb gazdálkodás megalkotása lehetetlen. Ha pedig az arra hivatottak szakszerű kutatása a helyzetet feltárta s a tervek kialakultak, a rendszeres nevelő munkának kell azokat követnie (ennek alapjai máris készen vannak!), amely megtanítsa a gazdákat a rentábilisabb, jövedelmezőbb, eredményesebb gazdálkodásra és lehetővé tegye a termelésnek a belső fogyasztás, a külső piacok és a kor követelményeinek megfelelő átszervezését.

E célok megvalósítása érdekében nem találkozna áthidalhatatlan nehézségekkel az a törekvés, mely a Székelyföldet négy öt gazdasági kerületre kívánná beosztani és ezek számára illetékes szervek útján a fejlődés menetét — a viszonyok alapos megismerése után — irányítani igyekezne.

Gyergyó vidékének például a lakossága főleg fakitermeléssel és állattenyésztéssel foglalkozik. Itt tehát az állattenyésztés s ehhez viszonyítva a rétek, legelők javítása, a takarmánytermelés a legfőbb probléma. A szarvasmarhaállományuk feljavítása, tejelőképességének fokozása, a tejtermelés megszervezése a feladatok. A vadvizs rétek, a kavicsos altalaj megnehezítik a mesterséges takarmánytermesztést. Búzáat keveset termelnek, tengeri nem érik be. A gyergyói medence pár száz vagon burgonyát termel, amelyet többszörösére lehetne fokozni és egy keményítőgyár létesítésével új megélhetési forrást biztosítani a vidék lakosságának.

Kászón vidékének földje már sokkal jobb, mélyebb, bővebben termő. Itt főleg rozstermeléssel foglalkoznak, amelyet tengerire vagy más terményekre cserélnek be — igen sokszor kedvezőtlen áron. A rozsfelésleg számára kellene piacot biztosítani. De ugyancsak nehéz probléma az állattenyésztés visszaesése, a fehér fajta tenyésztésével kezdenek felhagyni. A tej értékesítése itt nem jelent megoldandó kérdést, mivel jórészt borjunevelésre fordítják. A hornyukat eladják s így az állatállomány csökkenőben. A terveknél azonban számításba veendő, hogy a nép javarésze tavasztól-őszig az Ókirályságban dolgozik.

A Homoród vidékének feltűnően sok (40 százalék körüli) rétje és legelője van, így itt elsősorban a tejtermelés megszervezése, sajtgyártás, stb. mutatkoznak feladatként. A már szépen megindult Homoródmenti tejszövetkezeti munka ellenére is hangsúlyozni kell, hogy a modern tejgazdaság kialakításának nagy gátjai vannak, mivel a rossz legelők miatt sokhelyt téhen helyett bivalyt tartanak és így vajértékesítésük nehezebben oldható meg. Gabonafeleslegét a szomszédos Csík megyében értékesíthetné, de a rossz közlekedési viszonyok miatt ez nehézségekkel jár, a szomszédos szászvidék pedig gabonát dúsán termő, tehát bevitelre nem szorul. A kevésbé jövedelmezőnek látszó kalászosok helyett hüvelyeseket, kendert, lent, burgonyát ajánlhatnánk.

Nem volna nehéz ilyenformán az egyes vidékek gazdasági adottságait és lehetőségeit mindenütt megállapítani, hiszen ezt jórészt el is végezték, csak a rendszerezés, esetleg csak a népszerűsítés késik.

Ezeknek a terveknek mindenesetre az állattenyésztés felkarolásával, helyes irányba indításával és az állati termékek értékesítésének megszervezésével kell kapcsolódnia. Hangoztattuk, hogy a Székelyföld mezőgazdasági termelésre kevésbé alkalmas, ezért gazdálkodása súlypontját az állattenyésztésnek kell képez-

nie. E célból tanulságos, ha összehasonlítjuk állatállományának nagyságát egyrészt Erdély, másrészt Románia állatállományával¹:

Terület	L ó		Szarvasmarha		J ú h		Sertés	
	egy km ² -re	100 lakosra	egy km ² -re	100 lakosra	egy km ² -re	100 lakosra	egy km ² -re	100 lakosra
	e s i k d a r a b							
Székelyföld ..	3·9	11	13·7	38	19·3	53	4·6	13
Erdély	4·7	9	15·6	29	27·3	50	9·4	17
Románia	7·3	11	15·3	23	40·0	63	11·0	16

Ezek a számok nem bizonyítanak amellett, hogy a Székelyföld állattenyésztése valóban alkalmas lenne arra, hogy a mezőgazdaságból eredő jövedelmeken túl mutatkozó hiányt pótolni tudja.

Általában megállapíthatjuk hogy a Székelyföld ma még messze áll attól, hogy minden gazdasági értéke kibontakozhatott volna. Ha kisgazdaságaink mennyiségben is, minőségben is különbet fognak termelni, az értékesítésre kerülő feleslegek is emelkednek, csökken a behozatal, javul az életszínvonal és megszűnik az elvándorlás kényszerűsége.

A termelés racionalizálása azonban nem csupán a belterjesebb és észszerűbb gazdálkodástól, olcsóbb, tehát jövedelmezőbb termeléstől, sőt nem is csupán a minőségi színvonal emelésétől függ, hanem a *mezőgazdasági termények értékesítésének megszervezésétől* is. Sőt továbbmenőleg mind a belterjesebb gazdálkodás, mind a szervezett értékesítés ma hajótörést szenvednek *mezőgazdaságunk tőkehiányán*. A forgótőke hiánya miatt nincsenek erős, független kisgazdaságaink, tőkeszegény gazdaság nem termelhet belterjesen, nem haladhat a korral, nem alkalmazkodhatik a piac igényeihez, nem űzhet hasznóhajtó állattenyésztést, nem használhat tetszésszerű vetésforgót, tartózkodnia kell a beruházásoktól és ki van szolgáltatva a közvetítőkereskedelem önkényének. A mezőgazdaság racionalizálása tehát mezőgazdasági hitelkérdésünk megoldásával áll szoros összefüggésben s nagyobb eredményt hiába váránk addig, amíg ez a kérdésünk a megoldáshoz közelebb nem kerül.

A gazdálkodás színvonalának emelése, az értékesítés megszervezése, hitelforrások megteremtése azonban nem külső segítségtől, hanem magának a Székelyföldnek gazdálkodó népétől várható. *A néperők gazdasági megszervezése, szerephez juttatása szükséges és olyan egészséges, étellel teli szervezetek felépítése, amelyek mozgósítani tudják a helyesen felismert célok érdekében*

¹ Statistica Animalar domestice pe anul 1935 alapján.

a gazdasági életet és rendelkezni is tudnak a termelt javak felett. A szervezetek alapjai megvannak; további felépítésük, a gazdasági átalakulásban vállalt szerepük eredményessége attól függ, mennyire tudják a kistermelőket erejük tudatára ébreszteni és az átalakítás öntudatos munkásaivá tenni.

2. A mezőgazdaság racionalizálását nagy mértékben segítheti elő az *iparosítás* is. A nyugati államokban a mezőgazdaság arra törekszik, hogy az élelmiszertermelés mellett főként az ipart lássa el nyersanyagokkal. A Székelyföld iparfejlesztése sem lehet ötlepszerű hanem elsősorban a mezőgazdaság által nyújtott lehetőségekhez kell alkalmazkodnia: cél, hogy a Székelyföld nyersanyagai elsősorban a Székelyföldön kerüljenek feldolgozásra. A nyersanyagtermeléssel kapcsolatban természetes, hogy elsősorban a fapiparra kell gondolnunk, mint amely iparágnak a természeti adottságok és a lakosság hajlamai miatt a legtermészetesebb fejlődési lehetőségek kínálkoznak. De iparvállalatok létesítése másfelől arra is lehetőséget ad, hogy a mezőgazdasági termelést jövedelmezőbb növények meghonosításával bővítsük és hogy mezőgazdasági termelésünk jelentős részét ipari feldolgozás által hasznosítsuk. Csak egy példát említünk fel: a kender- és lentermelés s feldolgozást. A lentermelés fokozására újabban nálunk is nagy erőfeszítéseket tesznek, állami segítséggel két nagy lenfeldolgozó üzemet építenek fel és a lentermelést államilag segítik elő. A Székelyföld jelentős része igen alkalmas lentermelésre (Gyergyó, Alcsík, Kovászna vidéke, stb), s ha a feldolgozás és értékesítés biztosítva volna, a lentermelés komoly jövedelemfokozást jelenthetne. Utaltunk az előzőekben arra is, hogy a gyapjútermelés sem fedezi a feldolgozás szükségleteit. A fejlődőben lévő székely szövőiparnak nyersanyaggal való ellátása a székely mezőgazdaság és állattenyésztés feladata.

Számos más példát is emlegethetnénk, azonban egy a lényeg: erre az iparfejlesztésre halaszthatatlan szükségünk van, és pedig azért, mert a mezőgazdasági termelést jövedelmezőbb irányba kell terelnünk, a mezőgazdaság által nyújtott nyersanyagok feldolgozásával a Székelyföldet gazdaságilag lehetőleg függetlenítenünk, önellátását előmozdítanunk kell s azért, hogy a mezőgazdaság által nem hasznosítható munkaerőket foglalkoztathassuk. Természetesen arra nem szabad gondolnunk, hogy az egész, eddig kivándorolni kényszerült mezőgazdasági lakosság az iparban elhelyezkedést találhat. Tekintetbe kell vennünk, hogy a három székely megye természetes szaporulata 1920 és 1930 között 49,339 lelket tett ki, a tényleges szaporulat viszont csak 16,073 lélek volt, tehát 33,266 ember vándorolt ki 10 év alatt erről a területről. Évente tehát 5,000 újabb, megélhetést kereső lélekre lehet számítani, akiknek csak kisebb részét foglalkoztathatja a mezőgazdaság. Sajnos, ma nehezen képzelhető el, hogy az eddig elvándorlásra kényszerülő népfelosorolást, évente mintegy 3.300 egyént, az ipar fel tudna venni. Ha azonban ennek a néprétegnek csak egy kisebb töredéke legalább az otthonában kialakuló ipar segítségével ke-

nyérhez jut, már is komoly jelentőséget nyerhet a Székelyföld iparosítása, nem is beszélve arról, hogy az iparosítás folytán fellendülő mezőgazdaság milyen jelentős mértékben fog hozzájárulni a nepfelesleg lekötéséhez¹.

A SZÉKELYFÖLD termelésének és fogyasztásának, valamint gazdasági önellátásának taglalásával nem egészen új problémát bolygattunk meg. Hosszú évtizedek óta mindazok, akik e földnek sorsáért aggódtak s felelősnek érezték magukat, feltárták a székelység gazdasági bajait és keresték a megoldás lehetőségeit. A kilencvenes évek sajtójában, majd a különböző kongresszusokon, később a székelyföldi kirendeltség munkáján át újra és újra előtérbe kerül a kérdés. Azonban ezek a problémafelvető írások és megnyilatkozások, kezdemények és törekvések a Székelyföld gazdasági szükségleteinek és lehetőségeinek távolról sem jelentik kimerítését. Adatokban a teendők serege vált közismertté, gyakorlatban sok egészséges javítás történt, de mindez egészen más szempontból, mint ahogy most a kérdés előttünk áll. Nevezetesen: a Székelyföld önellátásának megfontolása egészen újkeletű s töretlen úton járunk, amikor az erre vonatkozó adatokat rendszerezük. A vállalkozás sok nehézséggel járt, a nehezen megválaszolható kérdések elől néha ki kellett térnünk, a hiányoknak teljes tudatában vagyunk. Azonban e kísérletnek a főhatalmi változás után így is meglehet a maga sajátos jelentősége. A Székelyföld felé forduló, háború előtti, kétségkívül nagy érdeklődés ugyanis az új helyzet kialakulásával megszakadt, az erdélyi magyarság látszólag súlyosabb kérdésekkel kényszerült leszámolni s így a Székelyföld gazdasági állapota közel két évtizeden át alig foglalkoztatta közvéleményünket. A székely közművelődési autonómia felett élénk, néha éles csatározások folytak és ma is folynak, közben: — mintha elsikkadt volna a belső nyomorúság és a nagy népmozgalom problémája, mintha nem vettük volna észre a megélhetés nehézsége egyre nagyobb tömegekben űzi el a székelységet szülőföldjéről. Ki sem tagadhatja: a kérdésnek jelentősége semmivel sem kisebb, mint az iskolaügyé, meg a többi, a Székelyfölddel kapcsolatos, nem gazdasági problémáé. Egyet azonban hangsúlyoznunk kell, hogy a Székelyföld önellátása nem jelszó, hanem — lehetőség.

VITA SÁNDOR.

¹ Az *Anuarul Statistic al României 1935 și 1936.* szerint az 1930-as népszámlálás a székely megyékben 21.659 ipari és kereskedelmi alkalmazottat és munkást talált, ezeknek mintegy kétharmada falusi lakos volt.

AZ ÚJ ÉRTELMŰ ROMÁN NACIONÁLIZMUS*

MA MÁR minden, történelmileg csak egy kissé művelt ember előtt is világosan áll, hogy nagy különbség van a háború előtti és háború utáni nacionalizmus között. Az első *politikai irdnyzat*, mely valamilyen elvi-elméleti alapvetésből indul ki s megvalósulását politikai úton, parlamentáris rendszerrel, az államkormányzásban keresi. A háború utáni, a tulajdonképpeni húszadik századi nacionalizmus nem politikai, hanem *totális igényű mozgalom*; kiindulási pontja nem valamilyen új elmélet, hanem valamilyen új hit: megvalósulási útja és területe pedig nem a kormányzás új formája, hanem az új ember és új társadalom kialakítása s ennek csak függvénye azután az új államforma és kormányzás. Eredete, belső magatartása oldaláról tekintve korunk nacionalizmusát, tekintetbe véve a benne majd mindenütt megnyilatkozó mítosz-keresést, miszticizmusra hajló lelkeséget, hivatástudatot, a misszió: a küldetés hangsúlyozását, közösségalkító erejét és fegyelmező, aszkézisre indító természetét – *vallási* jelenségnek kell tekintenünk. E vallási jelleg, vallásos tartalom megnyilvánulhat új, faji alapú, pogány vallás létrehozatalában is, de megnyilvánulhat az illető nemzet régi vallásának bizonyos új értelmezésében és proklamálásában. A vallás az élet totális szemlélete és élése. Ugy, hogy az új értelmű nationális mozgalmak is-

* *Tárgyilagos ismertetést* óhajtanak nyújtani e sorok a román élet néhány mai jelenségéről. Többszöri átdolgozás után készült sajtó alá ez az ismertetés s az átdolgozások értelme éppen ennek a tárgyilagos jellegnek a keresése volt. Kevés többértelmű és gyanúsabb zengésű szó van ma az európai művelt nyelvek közéleti szótárában, mint – ez a magyarul pontosan vissza nem adható – fogalom: nacionalizmus. Aki csak leírja ma ezt a szót, vagy esetleg éppen róla jelentéséről jelenségköréről ír, – egytő-egyig gyanú alatt áll.

Nem a gyanúsítástól való félelem, bizonyos csoportokkal és vezetőkkel való szembekerüléstől való tartózkodás az, ami e tanulmány állásfoglalásmentessége feletti örökösre indított. Kettős meggondolás késztetett erre. Egyfelől erdélyi magyar közéletünknek – hallgatólagosan bár – de egyetemesen elfogadott szabálya iránti engedelmesség. E szabály, mondjuk inkább gyakorlat, – erdélyi magyarságunk életérdekeinek védelmében – a jobboldal és baloldal élesen elhatárolt frontjai között döntéshozatali elhaladásra kötelez. A másik indok viszont, amely e tanulmány tárgyilagos adatközlő jellegét indokolja, az, hogy a nacionalizmus melletti vagy elleni állásfoglalás elsősorban e kérdésnek erdélyi magyar életünkön belüli eldöntését írja előnk s csak ezután lehet az itt nyert szemléletet más népek nacionalizmusának bírálataira átvinni. Enélkül, közelebbi anyagban, napi sajtónk tavalyi, természetlen spanyol vitáját idéznék fel.

Politikai érdekelttség és mozgalmi cél nélkül indul tehát a Hítel olvasói elé ez a tanulmány s egyedül a román élet felölelt jelenségkörének a szokásos hírlapi beállításoknál alaposabb megismerésének és hívebb megismertetésének érdekében tekint.

mérve gyanánt emlegetett totálitáris igény valójában e mozgalmak vallási jellegének a következménye és kivetítése.

Kétségtelen, hogy a mai román nacionálizmus kalejdoszkopjában benne van egy egész sereg társadalmi politikai, közművelődési, gazdasági törekvés és mozgalom. Amikor azonban az új értelmű román nacionálizmust keressük, azt tehát, amelyet nem terhel semmilyen multszázadbeli örökség, háború előtti politikai elmélet, liberális tanrendszer s amelyik — éppen azért, mivel korunk benne fejeződik ki — a legnagyobb dinamikát mutatja, olyan erők rezervoárját, amelyek túlsugároznak mozgalmi kereteiken s az egész mai román életet áthatják és meghatározzák, — szóval: amikor ennek a nacionálizmusnak a nyomait keressük a mai román életben belül, azokat a jelenségeket, állásfoglalásokat, mozgalmakat kell feljegyeznünk, amelyekben ezt a vallási tartalmat s az ezekből folyó totálitáris jelleget fedezzük fel.

Három jelenségekör tárja eléink ennek az új értelmű román nacionálizmusnak a kibontakozását:

1. a román egyház szerepe a mai román életben;
2. a „Gândirea” c. folyóirat művelődési irányzata;
3. a Mihály arkangyal légiójának mozgalma.

A ROMÁN EGYHÁZ NACIONÁLIZMUSA.

VALLÁSI JELENSÉG a román nacionálizmus, ez alatt nem azt kell értenünk, mintha a román életben belül valami új, természeti vallás volna kialakulóban, valami, ami hasonlatos lenne az új német pogánysághoz, egy új, most születő népi-vallási mithosz, mely a maga dinamikájával feszítené és új távlatok elé kényszerítené a már egyképpen berendezett nemzeti életet. A román nacionálizmusban vallási jelenséget látunk, mely első sorban abban áll, hogy a román élet irányításában a vezető szerepet ismét a román egyház szerzi meg.

A mult század közepén, Cuza fejedelem országlása alatt, az addig csak irodalmi és művelődési téren jelentkező román liberálizmus bevonul a román élet széleskörű irányításába is, s egyik legelső feladata a kolostorok, elsősorban a keleti, görög kolostorok vagyonának a kisajátítása. Ez az 1864-es törvény a gazdasági alapot húzta ki a román egyház alól s ezzel együtt összeomlott a román egyháznak, s elsősorban a kolostoroknak addigi nagy jelentősége, nemzetformáló szerepe. A gazdasági területen megindult szekularizációt követte azután a nemzeti élet minden területén való szekularizáció. Éppen azért az 1937. évet, amelyben a román parlament megszavazott egy törvényt, melyben a kolostorok újrászervezését rendeli el s földet juttat minden egyes kolostornak, hogy munkáját, nevelő és irányító szerepének betöltését ne akadályozza meg az anyagiak hiánya,

— ezt az évet s ezt a rendelkezést jelentőségteljesnek kell tekintenünk, zárókönek, mely a román élet szekularizált, liberális korszakának a végét jelzi. Politikai csoportok, nagynevű családok, titkos társaságok, egyetemes érvényűnek tartott politikai import-eszmék helyét a román élet vezetésében átveszi újból a román egyház.

A ROMÁN EGYHÁZ fogalmának a tisztázása az első kérdés, amely itt előttünk áll. Nyugati keresztyén világunkon belül ismeretlen az egyháznak az a nacionális jelentkezése, mint amilyent az ortodoxia világában és közelebbről a román életben látunk. Gondolkodásunk és hitvallásunk szerint az egyház Krisztus egyháza, keresztyén egyház, egy szent, katolikus egyház, történelmi megjelenésében konfesszionális karakterű, római, vagy görög keleti, vagy anglikán, vagy helvét hitvallású egyház. A nemzet az egyháznak csak munkaterülete, de nem tartalmi, hivatásbeli meghatározója. Az egyháznak a lényege az, hogy egyház, és csak idői járuléka az, hogy nemzeti egyház.

Mindezeket nem a „román egyház” valóságának bírálatául írtam le, hanem csak azért, hogy világosabban lehessen rámutatni arra a sajátságos álláspontra, mely a román egyház elnevezésének a használatában — tudományos egyháztörténeti, politikai és köznap használatában — fejeződik ki. Az ország uralkodó egyháza, a görög keleti ortodox egyház a román közvéleményben mint „román egyház” él s ez az egyház mint „román egyház” igényli magának népe és országa legfőbb szellemi irányítását.

Ebben a fogalomban a „románság” és az „egyház” teljes egységbe jutása fejeződik ki. Az az igazság, melyet a román egyháztörténészek azzal szoktak igazolni, hogy a románságnak, mint népnek, a kialakulása egybe esik a román keresztyénségnek a kialakulásával. A román nép és a román egyház egy ugyanazon történelmi folyamatnak az eredménye. De tovább is megy ez az egyháztörténeti bizonyítás, — mely valójában inkább csak szemléltetés, — amikor rámutat arra, hogy a történelem folyamán milyen szorosan együtt halad a népnek és az egyháznak a sorsa szenvedésekben és diadalokban, bukásokban és megújulásokban.

A „román egyház” fogalma ezt a történeti megalapozású nacionális egyházi tudatot juttatja kifejezésre. Nem jogosult feltenni sem az egyik, sem a másik tényező elemzésén elindulva, hogy hogyan is jut e két különböző valóság egységbe. Itt egyenesen azt kell megfigyelnünk, hogy a „román egyház” kifejezésében megnyilvánuló egység valóság, nem kérdés, nem probléma, nem feladat vagy megoldás, hanem a román életnek történeti gyökerű ténye.

A román egyház letéteményese és őrizője a román nép életének és igazi hagyományainak. Jogosult tehát, hogy multbeli szerepének megfelelően a jelenben is a népi — nemzeti — állami életnek irányítója legyen.

Az alábbiakban a román egyház Szent Szinódusának két évbéli nagyerejű határozatát magyar fordításban közlöm, ame-

lyek világosan rámutatnak arra, hogy milyen módon és milyen mértékben igényli magának az egyház, hogy népe egész, totális életének az irányítója legyen.

AZ EGYHÁZ HIVATÁSA A NEMZET ÉLETÉBEN, erről szól az első határozat, melyet 1937 március 10-iki ülésében hozott a szinódus és pedig akkor, amikor az ország kultuszminiszterének összehívására azért gyűlt össze, hogy a papok politikai tevékenységének az eltiltásával foglalkozzék. A napi politikába való beavatkozást el is tiltotta a zsinati ülés, de amellett ebben az igazán nagyvonalú határozatban körvonalazta a maga egyházi álláspontjából az egész nemzetpolitikai kérdést, erőteljesen proklamálva a „román egyház” szerepét, vezető szerepét a mai román életben¹:

„Nihil sine Deo.

Az utóbbi időben olyan hangok hallatszottak, amelyek követelték, hogy a pap a maga teljes munkásságát korlátozza az oltári szolgálatra; követelik, hogy ne éljen többé a valóságos életben s hogy ne mutasson semmilyen határozott állásfoglalást, olyant, amilyenre pedig őt Krisztus és az egyház szolgálatára való elhívott jellege kötelezi.

Ennek a kívánságnak az egyház és a papság nem tehet eleget. Ha a múltban — mint majdnem egyetlen útbaigazító és ápoló — jó part felé tudta vezetni a román népet, nem értjük meg, hogy miért nyilvánul meg ma annyi bizalmatlanság vele és a román élet közepette való tevékenységével szemben. Az egyháznak és a papságnak az iránt a nemzet iránt való szeretetét, amellyel egygyé forrt össze egy oly hosszú múlt alatt, nem tudják megölni azok, akik nem kívánják a mai életben való jelenlétét.

Emellett azonban maga az ortodox tan is az egyház gondjává teszi, hogy *örködjék annak a népnek a totális élete felett, amelyik közé Isten küldötte.*

Az egyháznak nemcsak az imádkozás a feladata, hanem az is, hogy irányítsa az embereket életük minden területén, hogy előhaladassanak ama egyedül boldog cél — az örökélet felé.

Az egyház határozott világnézettel és annak az alapján álló etikai programmal rendelkezik, mely átfogja az egész emberi életet. Az egyház nem avatkozik bele a politikai pártok harcába és nem jelenti ki az egyiket jobbnak, mint a másikat mindaddig, míg azok csak módszerre nézve különböznek egymástól és nem térnek el az egyház etikus programjától. Azonban joga van ahhoz, hogy tevékenységét felfokozza, hogy a román nép rétegeiben elmélyüljön a keresztyén gondolkodás és a keresztyén etikai magatartás — és joga van ahhoz is, hogy harcoss magatartást tanúsítson minden törekvéssel szemben, amely a politika árca alatt a keresztyénséggel ellentétes életnézetet és etikai programot terjeszt.

A keresztyén világnézet és a keresztyén erkölcsan alapján hisszük, hogy itteni és mostani körülményeink számára megállá-

¹ Revista Teologică, Nagyszeben, 1937, 4. szám, 160—162. l.

píthatjuk a következő programot, amelyet — szeretnők — ha figyelembe venne az egész román nép, minden politikai párt s amelynek a vonalán fog küzdeni az egyház mindvégig a nemzeti életben:

1. Államunk életének egyéni, társadalmi, művelődési, iskolai és gazdasági vonatkozásában szoros kapcsolatba kell kerülnie és maradnia az Istennel az ő Megváltó Fia, az Úr Jézus Krisztus által. Törekednünk kell arra, hogy eltűnjék a szekuláris, a közömbös, sőt az Istennel szemben ellenséges szellem. Ültessük bele az emberekbe azt a meggyőződést, hogy a nemzet felemelése érdekében semmi komolyat sem lehet alkotni Isten nélkül. „Nihil sine Deo” ez a román korona jelmondata.

2. A mi államunk román állam, melyet a román nemzet alkotott meg példátlan áldozatok árán — saját maga megmaradásáért, megerősödéséért és megnemesedéséért, fizikai és lelki tulajdonságai kifejtéséért, — azért, hogy minél magasabb szintre emelhesse saját politikai és lelki értékét. Az állam minden törvénye, tevékenysége, eszméje és minden törvény, tevékenység és eszme, mely az állam területén megjelenik a nemzet tartós javát kell hogy szolgálja, vagy azt legalább is meg nem károsíthatja. Nem a telhetetlenek pillanatnyi örömei és becsvágyai, nem a demagóg eszközökkel felbolygatott tömeg akarata, hanem a nemzet századok feletti jó sorsának megalkotása kell, hogy vezesse az állam tevékenységét.

3. A nemzet egész életét példaadással és komoly irányítással kell segíteni, hogy a keresztyén erények szabálya szerint folyjon. Imádság, munka, becsület, komolyság, áldozatos szellem — ezek azok az erők, amelyek fenntartják egy nép egészségét és növelik szakadatlanul az erejét. Azok az erények, amelyek az embert előkészítik az örök életre, ugyanazok, mint amelyek fenntartják az emberi közösségeket. Ahhoz, hogy ezeknek az erényeknek a tisztelére eljussunk, szükséges, hogy ne csak idői jellegük szerint világítsuk meg, hanem azért is, hogy az örökéletre néző jelentőségüket megértsük.

4. Az elmondottakkal összhangzásban az egyház tiltakozik az ellen a világnézet ellen, mely az embert csak materiális gyönyörök és materiális paradicsom utáni vágyakozásra ösztönzi, tudva azt, hogy minden fanatizmus és minden szenvedély, mely anyagi érdekekből fakad, lealacsonyítja az embert igazi hivatásához képest. Csak a lelkiekért való küzdelem nemesíti meg az embert és viszi a haladás felé.

5. Gondot viselve a nemzet minden fiára, az egyház elítél minden kapzsi individuálizmust, valamint az önkénynek, a terrornak és a brutálitásnak minden tettét, elítéli azonban az osztályharcot is, olyan törvényeket és román életet követelve, amelyek a testvériség és a nemzeti szolidaritás szellemét fejezik ki. Az egyén a maga szabadságát, fizikai és szellemi erejét ne az önző érdek centrifugális irányába, hanem a nemzet szolgálatának az irányába használja. A keresztyén eszmény a szolgáló személyiség és nem a meggazdagodó egyén. Az osztályok kiegészítik egy-

mást, tanulják meg tehát egymást szeretni és egymást segíteni, mint ugyanazon test szervei.

6. *A másnyelvű és másvallású állampolgárok* — miután a törvénytelenül megszerzett állampolgárságok felülvizsgálatnak — törvényes bánásmódban fognak részesülni és támogattnak fognak a haladásra irányuló törekvésekben, egyben azonban ellen is őriztetnek, hogy ne károsítsák meg semmivel sem a román népet. Tiszteelve minden állampolgár jogait: *politikai existenciáknak nemzeti jelleget és szervezetet fogunk adni.*

7. Hogy ezt a munkát a nemzet és a román állam megszilárdulásának az érdekében elvégezhessük, szükségünk van a nemzet és az ország minden fiának békéjére, jó egyetértésére és testvériségére, hogy a nemzet és az ország minden fia egy legyen a törvény, az uralkodó és az állam monarchikus formájának tisztelésében.”

A ROMÁN EGYHÁZ jelen kíván lenni népe életének az eseményeiben, és pedig a maga tanácsaival és útmutatásával. A második szinódusi határozat, amelyikre itten hivatkoznunk kell, még világosabban mutatja, hogy milyen határozott módon igényli magának az egyház ezt az irányító szerepet — nemcsak az egyetemes érvényű elvek általánosságában, hanem az egyes konkrét társadalmi, közéleti, politikai kérdésekben is.

A második határozat¹ 1937 március 11.-én bocsáttatott ki s a román egyháznak a szabadkőművesség elleni állásfoglalását tartalmazza. A liberálisizmus szellemi és társadalmi örökségét felszámoló korunk a szabadkőművesség alkonyát jelenti. Történeti egyházak és nemzeti mozgalmak egyaránt kimondták halálos ítéletét. Ez a szinódusi nyilatkozat azonban nemcsak pusztá kortűnet, hanem az új értelmű, keresztyén vallásos hitű román nacionalizmusnak egyik leghatalmasabb dokumentuma.

A határozat első öt pontja egyházi-teológiai szempontok alatt bírálja a szabadkőművességet. Azonban ezen túlmegy és a román egyház nemzeti hivatásának tudatában és érvényesítéseképpen egyházi mivoltában, társadalmi és nemzeti szempontok alatt is foglalkozik a szabadkőművesség kritikájával.

„A felsorolt vallási okokon kívül az egyház szociális természetű indokokat is tekintetbe vesz, amikor megkezdí harcát a szabadkőművesség ellen.

A szabadkőművesség állandó erjesztő és a társadalmi rend titkos aláaknázója az által, hogy az állam hivatalnokait, a tisztet eszközeivé teszi s oly tekintélynek rendeli alá őket, amely különbözik a társadalmi rendet látható módon képviselő tekintélytől. Olyan tényezők eszközévé teszi őket, melyeket még ők maguk nem ismernek és kényszeríti, hogy ismeretlen politikai célokért és eszmékért küzdjenek. Kétszínű, háttérből folytatott harc ez, mely az állam életének és a közrendnek a biztonságát veszélyezteteti. Harc, mely a hazugságra és a sötétségre támaszkodik. A

¹ Revista Teologică, Nagyszeben, 1937, 4. szám, 162—164. 1.

keresztyén esküvel szemben, melyet ezek a tisztviselők letettek az államnak, itt egy pogány esküt tesznek le.

A szabadkőmívesség küzd a természeti törvény ellen, amelyet Isten adott s amelynek értelmében az emberiség nemzetekből áll. Az ortodox egyház, amely mindig ápolta a nemzetek lelki sajátosságát, segítette őket, hogy megszerezzék szabadságukat, hogy megőrizték az elnyomóktól fenyegetett létüket, nem tűri el ezt az emberiség kebelében lévő szellemi változatgazdagság kiirtására indított harcot.

Az eszközök, amelyeket az egyház alkalmasaknak ítél arra, hogy az Isten, a társadalmi-erkölcsi rend és a nemzet ez ellenségeivel szemben alkalmazásba vegyen, a következők:

1. Allhatatos küzdelem írásban és szóban a szervezet céljainak és átkos tevékenységének a leleplezésére.

2. A román tanult embereknek — kik részt vesznek ezekben a páholyokban — arra való biztatása, hogy lépjenek ki. Ha nem akarnak kilépni, úgy a „Frăția Ortodoxă Română“, melyet ki kell terjeszteni az egész országra, fog arra törekedni, hogy elszigetelje őket.

Az egyház megtagadja a temetés szolgálatát tőlük, ha nem térnek meg.

Nem fogja megtűrni jelenlétüket az egyházi testületekben.

3. A papság felvilágosítja a népet arról, hogy milyen célokat követ a szabadkőmívesség és azt fogja tanácsolni, hogy óvakodjék szavazatát olyanokra adni, akik tagjai valamelyik páholyoknak.

4. A szent szinódus, az egyházi testületek és a vallásos alakulatok együtt kéri a kormányt és a törvényhozó testületeket, hogy hozzanak törvényt e titkos szervezet feloszlatására. Ha a kormány ezt nem teszi meg, a szent szinódus gondoskodni fog arról, hogy a törvény parlamenti kezdeményezésből jöjjön létre."

Ez a határozat utal az egyik egyháztársadalmi szervre: a „Román Ortodox Testvériség“ alakulatára, mely hivatva van arra, hogy a román értelmiség egyházi nevelője és összefogója legyen. Tekintve, hogy a művelt középosztály férfi tagjait igyekszik összegyűjteni, kétségtelen, hogy egyik legerősebb belső támasza a hivatalos román egyháznak abban, hogy megvalósítsa a maga szellemi nevelő-irányító szerepét az egész nemzettársadalmon belül. Emellett azonban a nyugati protestáns és katolikus egyháztársadalmi, missziói, sajtó, teológiai, szociális-segítő munkamódszereknek, alakulatoknak és utaknak egész hosszú sorát veszi át ez az egyház és igyekszik a maga hitfelfogása, sajátos világa szerint átalakítani és beilleszteni a maga román-egyházi mivoltának a megépítésébe. Hatalmas méretű új, modern szellemű egyházi munka folyik a mi általunk felületesen sokszor mozdulatlanul ítélt román ortodox egyház kebelében, melybe egyaránt beletartozik nagyszerű tudományos és informatív sajtójuk, komoly teológiai munkásságuk, lelkesképzésük és szerzetesi életük elmélyítése, egyháztársadalmi szervezeteik kiépítése és a visszarománosítás egyházi missziójának megszervezése.

A román nacionalizmusnak valóban hatalmas erőrezervoírja a román egyház történeti kerete, amely azonban élő, mai tartalmat őriz. A román nemzeti megújulás igazi vezérei között éppen azért első sorban az egyik egyházfőnek a nevét kell idejegyeznünk ez összefoglaló tanulmány elejére. Dr. Bălan Miklós, Erdély ortodox érseke, a közölt két zsinati határozat szerzője az, akinek nevét fel kell jegyeznünk e – különben nem személyiségeket, hanem jelenségeket és mozgalmakat ismertető írásban. Ő ma a „román egyház” valóságának a román nemzeti életben a leghatalmasabb proklamálója, annak az egész irányzatnak, munkának, mely a román egyház történeti erőinek időszerű felszabadításában áll, a legelismertebb vezére.

A GÂNDIREA IRÁNYZATA.

NICHIFOR CRAINIC szerkesztésében immár 16 éve jelenik meg ez a széles érdeklődésű havi folyóirat, melyet az új értelmű román nacionalizmus szellemi központjának tekinthetünk. Szerkesztője: teológus, filozófus, politikai és szépirodalmi esszé-író és kiváló lírai költő. Egyik méltatója szerint a háború utáni román szellemi életnek olyan vezető, szintétizáló egyénisége, amilyen a háború előttinek Jorga Miklós volt.

A folyóirat hátlapján felsorolt 40 munkatárs neve között megtaláljuk a mai legkiválóbb román filozófusok, teológusok, esztétikusok, irodalom- és művészettörténészek nevét ugyanúgy, mint a regényírókét, kritikusokét, festőkét, szobrászokét, építészekét és politikai újságírókét. S bár a folyóirat ily sok terület munkásainak dolgozatait egyesíti magában, még sem válik tarka magazinná, mivel minden száma érezteti, hogy e lap mögötti csoportosulás nemcsak néhány tehetséges ember esetleges összeverődése, hanem határozott állásfoglalású alkotók közös munkavállalása.

Itt egyenesen ennek a határozott állásfoglalásnak a mibenlétét szeretnők felrajzolni. E művelődési folyóirat egységes állásfoglalása révén nemcsak tudományos és szépirodalmi olvasmány, hanem a román életben belül egy új szellemi irányzat kialakítója: az új értelmű román nacionalizmus legöntudatosabb vallója.

A ROMÁN SZELLEMI ÉLET TÖRTÉNETÉBEN a *Gândirea* irányzata bizonyos folyamat megszakítását és a hagyományos alapokhoz való visszatérést jelenti. Nichifor Crainic 1936-ban megjelent könyvének *Iránypontok a zűrzavarban* (*Puncte cardinale în haos*), egyes tanulmányai. A hagyomány lényege, A második függetlenség, Hitvallás, Jorga Miklós esztétikája mutatnak rá arra, hogy miként illeszkedik be ez az irányzat a román szellemi élet eddigi történetébe.

A *Gândirea* tiltakozás a modern román szellemi életnek gyökértelen, Nyugat-Európát és főképp Páris dekadenciáját szolgáló mó-

don majmoló irodalmi és közművelődési eltévelyedései ellen. Találó kifejezéssel ő ezeket a jelenségeket „intellektuális riport-irányzat”-nak nevezi. Tiltakozás ama írók ellen, akik a román életnek Európához való közeledését képzelgik, azonban meddőségük ezt nem tudja sajátos román alkotásoknak európai mértékű sorában megvalósítani, szellemi munkájuk folytonos receptív munka: Nyugat eredményeinek tudomásulvétele és nyilvános nyugtázása. Ez az irányzat odáig erősödött, hogy Lovinescu Jenő kritikai és irodalomtörténeti munkái az „utánzás törvényét” már az egész román kultúrélet alapvető törvényeként mutatták be, s e törvénynek való engedelmeskedésben jelölték meg a román szellemi élet előhaladásának egyedül lehetséges útját.

Ezzel az irányzattal szemben a *Gândirea* a román kultúra-alkotás alaptörvényének a tradicionálizmust tartja. S ebben a tekintetben vállalja a *Semănătorul* (Magvető) háború előtti irányának az örökségét és a folytatását. Mi volt a *Semănătorul*? „Két vezető gondolat határozza meg a *Semănătorul* mozgalmát: a történelmi gondolat és a népi gondolat. A mozgalom lángeszű vezetője (Jorga Miklós) határozott célt írt a mozgalom elé, amellyel szemben nem tűrt ellenmondást. Ez a cél az összes románok politikai egyesülése volt. E cél elérése érdekében szükségként mutatkozott a nemzeti energiákban való hit. Innen származik a mult dicsőítése történettudományban, elbeszélő költészetben és regényben, valamint a nép dicsőítése lírában és novellában. A *Semănătorul* mult felé fordulása menekülés volt a multba, mivel csak ott találta meg az egyesülés történeti előképét, valamint az egyesülésre törő népi dinamizmus történeti bizonyosságát. A *Semănătorul* paraszti iránya a névtelen hősiesség felmagasztalása volt, ennek kellett lelkesítenie a jövő háború hadseregét.”

Összefoglalhatjuk tehát: a *Semănătorul* a román nép és a román mult talaján álló nemzeti kultúra-alkotás volt egy politikai cél szolgálatában. A cél megvalósult s a román kultúrélet egyszerre céltalan bizonytalanságba került. Mintha felmerült volna a kérdés: az összes románok politikai egyesítése után mi rendeltetése van még a románságnak a földön?

„A *Semănătorul* nemzedékének feje felett mint spiritudlis tető feszült az összes románok egyesülésének eszméje — s ezt az eszmét elérte. A háború utáni nemzedék lábai ott állanak, ahová a megelőzők fejük tejjével sem értek el. S bár a tegnapi hatalmas igazságok talaján álltunk, mégis ürességet és céltalanságot éreztünk, időnk nem kikristályosodott, hanem zűrzavaros idő. Amikor azonban ezt láttuk, kifeszítettük házunk felett — mint kék tetőt — népünk hitének égi mennyezetét. Ez pedig olyan széles, hogy elfér alatta népünk multja, jelene és jövője is.”

Igy születik meg hasonlóképpen a román nép és a román történelem nacionalis talajára építő, de immár nem politikai, hanem spirituális tartalmú művelődési irányzat. Ma még talán nem látszik világosan, de azért le merjük írni, hogy itt a román kultúréletnek olyan fordulópontját látjuk, amelyikhez mérhető csak az „erdélyi iskola” megindítása volt a XVIII. század végén. A nem-

zeti kultúra a politikai egység szolgálatában ez volt az 1780–1920 közötti korszak jellemzője. 1920 után, amikor az európai kultúraéletén belül a középkor és a reformáció értékeinek az újrafelfedezése következik be, a román szellemi élet is visszafordul a *Gândirea* irányzatán keresztül a XVII. század és különösen Constantin Brâncoveanu korszakának ortodox-egyházi szellemű, gazdag kulturális örökségéhez.

A *Gândirea* tehát hagyományos szellemi irányzat, tradicionálizmusa azonban csak egy részében egyezik meg a *Semănătorul* álláspontjával, más részében egy sokkal régebbi hagyományhoz, a román nép egyetlen, igaz, átfogó és egyben a továbbhaladás útját is megadó hagyományához: az ortodoxiához tér vissza. „A föld felett, amelynek a szeretetét a *Semănătorul*-tól tanultuk meg, mi látjuk az ortodox egyház ívelő, azuroz mennyboltját. Mi látjuk, hogy ennek az egyháznak a lényege miként vegyül össze mindenfelé etnikumunk lényegével. A mi számunkra és azok számára, akik utánunk jönnek, történelmünknek, népeletünknek és népművészetünknek a jelentése lepecsételt titok, sorsa pedig megpecsételt végzet marad, ha nem vesszük tekintetbe a keresztyén tényezőt. A keresztyénség a Lélek örök hagyománya, amely az emberi rendben megelőzi és meghatározza a népi hagyományt.”

Megállapítottuk, hogy a román egyház a maga hivatalos szervein keresztül miként proklamálja és valósítja meg vezető szerepét a román élet egész területén — a román nacionalizmus előtörése kapcsán. A *Gândirea* a maga rendjén ismét azt mutatja, amit a román egyház hivatalos proklamációi: a román nacionalizmusnak, mint vallási jelenségnek, a kibontakozását. Egy tudományos és a kultúra széles területeit felölelő folyóirat irányzatában azonban ez a jelenség egészen más megjelenési formát nyer. Feladata nem az, hogy *proklamálja* a román életén belül az ortodox szellemű kultúra egyedüli elsőbbségét és irányító szerepét, hanem az, hogy a maga tudományos, kritikai és filozófiai szintézizáló munkájával *igazolja, megkeresse és megteremtse* ezt a kultúrát s vallóinak, íróinak és tudósainak elvitathatatlan értéktöbblete által másokkal is elismertesse és így általánosan uralkodóvá tegye. Amire a *Gândirea* vállalkozik, az lényegében hitvallásilag kötött, irányított kultúra-alkotás és kultúra-értelmezés.

Természetesen itt már nem lehet olyan dogmatikus előfeltételezésekkel indulni, mint a közélet területén s ha az egész román kultúra egyedül helyes és termékeny útjának az ortodox szellem útját tartja, állásfoglalásának tudományos és filozófiai átgondolására kötelezett. A románságnak, mint sajátos kultúrának, és az ortodoxia hitvilágának az egysége és ennek az egységnek a jövőre néző kultúra-alkotásban való érvényesítése nem mondható ki egyszerűen csak a kettő együvértartozásának az érzése és bizonyos történeti érvek alapján. Így válik a *Gândirea* állásfoglalásának, mondjuk: világnézetének központi kérdésévé az ortodoxia és a nemzeti kultúra, vagy még egyetemesebben: az ortodoxia és a nemzet kérdése. E központi kérdésre adott válaszában az egész új értelmű román nacionalizmusnak önmagáról, első lé-

nyegéről adott vallomását hitvallását látjuk s a központi állásfoglalásnak a rendszerező tekintete alatt tudjuk különböző jelenségeit összefogni.

ORTODOXIA ÉS NEMZET e központi jelentőségű kérdés vizsgálatánál a *Gândirea* különböző elvhirdetői (Nichifor Crainic, Dumitru Stăniloae, Vasile Băncilă) az ortodoxia vizsgálatából indulnak ki. Az ortodoxia sajátos lényegének megragadására irányuló első nagyvonalú kísérlet a román teológiában Nichifor Crainic nevéhez fűződik. Az „Ortodox Misztiká”-ról a bukaresti egyetemen az 1935–36. esztendőben tartott előadásaira gondolunk. Itt kifejtett gondolatrendszerének tömör vázlata *Az ortodoxia – a mi világnézetünk* címen a *Gândirea* 1937 januári számában jelent meg s külön füzetben is.

Gondolatmenetének azt a részét ismertetem, melyben Areopagita Dionisios¹ pántheisztikus-hierarchikus világképét nyitja fel s azt modern formába öntve az ortodoxia világszemléletének s nemzetről való felfogásának tengelyévé teszi:

„Dionisios azonosítja az egyházat a világnak a Megváltó által végrehajtott újjáépítésével. Az egyház maga az a rend, amelyben elrendeződik a bűntől megszabadított és az Istennel való harmóniába visszaállított teremtet világ. Az egész teremtet világ, mind a látható, mind a láthatatlan, hierarchikus összetételű az angyaloktól kezdve az emberen, az állatokon, a növényeken át le az ásványokig. Mindezek az Istentől teremtet dolgok a maguk módján részt vesznek az Isten jóságában... *Krisztus egyháza*, mint olyan intézmény, amelyen keresztül Isten e világot elárasztja a szeretet világosságával, *eggyé olvad a teremtet világ egészével*. Azt mondhatnók, hogy az egyház a kegyelem által megújított kozmikus életet szervező rendszer.

Az egyház két rend hierarchiájából áll: az egyik a láthatatlan, a másik a látható világnak felel meg.

A láthatatlan világ mennyei hierarchiája az angyaloknak három fő- és azon belül három alcsoportra, összesen kilenc hierarchikusan elrendezett csoportra való felosztását tartalmazza.

A látható világ hierarchiája az embereknek a mennyei minta szerint való elrendezését mutatja. Az embereknek két fő rendje van. Az első az egyházi rend, mely három fokból áll: püspökökből, papokból és diákonusokból. A második a hívők rendje, mely ismét három kategóriát tartalmaz: a keresztyén élet kezdőjét, haladóit és tökéleteseit.

A hierarchiák feje Jézus, aki vezeti és kormányozza fennakadás nélküli menetüket. Minden egyes hierarchia, mind a mennyei, mind a földi, az Istent utánozza vagy akaratát követi.”

Ez Areopagita Dionisios tanításának lényege. Központi vonása az, hogy egynek veszi a teremtet világ természeti rendjét a Krisztus egyháza váltságrendjével, illetőleg az előbbi az utób-

¹ *Areopagita Dionisios* a középkori egyházi hagyomány szerint Pál apostol által megtérített athéni filozófus volt, újabb kutatások szerint egy, az V. század végén élt, közelebből nem ismert egyházatya.

biban feloldva és megnemesedve látja. Nichifor Crainic ezt a gondolatot viszi tovább és építi rá a társadalmi és nemzeti kérdésben elfoglalt álláspontját:

„Az egyház az átfogó hierarchikus rendszerében való élet a szeretet egységében való élet. Az ortodoxia egyforma módon öleli magához az embereket természeti adottságaikra és tehetségeikre való tekintet nélkül. Nem ismer el társadalmi osztályokat vagy kiváltságot csoportokat. Más vallásos alakulatoknak az a hibája, hogy csak bizonyos társadalmi osztályokra támaszkodnak, idegen az ortodoxiától. A kommunisták, valamint Krisztus megveszekedett ellenségei, mint amilyenek a zsidók is, azt állítják, hogy az ortodoxia tartja fenn a kapitálista burzsoáziát. Hogy mennyire alaptalan ez az állítás, azt bizonyítja ama tény is, hogy keresztyén tőkés polgárosztály nem nagyon létezik. A pénzintézeti, ipari és kereskedelmi tőke Romániában legnagyobb részt a zsidók és az ortodox egyháztól idegen hitűek kezében van. S azok a kevesek közülünk, akiket kapitálista burzsoáknak lehet tekinteni, ahhoz a politikai alakulathoz tartoznak, amelyik az egyház legnagyobb ellenségének lenni bizonyította magát, amikor szekularizálta azokat a birtokokat amelyekből az egyház önmagát fenntartotta. Ha az egyháznak valamelyik, úgynevezett társadalmi osztály mellé ki kell állania, úgy ortodox szellemének megfelelően éppen az a „proletáriátus” lesz az, amelyet az ördög fiai eltévelyítettek és az egyház ellenségévé tettek.

Ugyanilyen időszerű és ugyanilyen rosszul értelmezett kérdés az ortodoxia és a nacionalizmus viszonyának a kérdése. Igaz az hogy Krisztus egyházában „nincs görög és nincs zsidó”, mivel a föld minden népei számára van hely a kozmikus arányu szervezetben. De vajjon e lelki univerzalizálás megszünteti-e a természeti formák sajátosságát, amelyet az élet a maga végtelen változatosságában mutat. Ha elfogadjuk azt, hogy az ortodoxia szellemi egyetemessége a teremtett rend birodalmának az uniformizálódását jelenti, akkor azt kellene hinnünk, hogy az Isten, aki a világot változatosságban teremtette és minden egyes dolgot külön képességgel ruházott fel, most a saját alkotása ellen fordult. Ennek a feltételezése azonban lehetetlenség. Az ortodoxia a lélekben való egységre tör, de ennek a megvalósítására a természetben adott sokféleségből indul el. Az Úr tanítványai, akik megindultak az apostolság útján, nem gondoltak arra, hogy a nemzeteket leszorítsák egy valamilyen eszperantó használatára, hanem Isten kegyelme erőit adott nekik arra, hogy minden nép számára a maga nyelvén prédikáljanak. A katolicizmus, mely különböző népek számára az egy és ugyanazon latin nyelv használatát írja elő, nem veszi tekintetbe a Lélek kitöltetésének csodáját. Az ortodoxia alárendeli magát e csoda jelentésének, tiszteletben tartva minden egyes népnek a nyelvét és etnikai sajátosságát. A nemzetek tehát a teremtett természetnek egymástól különböző egységei s mint ilyenek vesznek részt az egyház hierarchikus szervezetében. Aeropagita Dionisios az angyalok munkaköréről beszélve, arra tanít, hogy minden városnak és minden nemzetnek megvan

a maga külön vezérlő angyala. Más szavakkal: *a nemzetek természeti egysegei, mint ilyenek, vesznek részt a keresztyén szellem hierarchikus életében.*“

A teológiai polémia minden keresése nélkül, újólag csak a jobb megértés érdekében, bizonyos megjegyzéseket kell ehhez a tanításhoz fűznöm. Aeropagita Dionisios pánekkléziasztikus elmélete Krisztus egyetemes királyságának evangéliumi igazságát igyekszik szemléltető módon élénk állítani. Való igaz az, hogy az evangélium tanítása szerint, az idézett pümkösti történet értelme szerint — Krisztus a maga egyetemes királyságát nem a nemzetek megsemmisítése, a teremtési rendben adott nemzeti-lelki sajátosságok eltüntetése által akarja megvalósítani. Pümköst idézett nemzeti csodája — hitünk szerint — valóban Istennek azt az akaratát fejezi ki, hogy minden nemzet megtérjen, megtisztuljon és éljen, ezért az egyháznak, minden egyháznak elsődleges nemzeti feladata, hogy mindenkor figyelmeztesse a nemzetet, vezetőit és népét a maga bűneire, felhívja a bűnbánat-tartásra és a kegyelem alapján rámutasson a nemzeti újjászületés útjára. *Az egyház nemzeti szolgálata: a természetében, lényegében megromlott nemzet ámincsülésének a szolgálata.* Ugy érezzük, hogy ez az álláspontunk, az egyház és a nemzet viszonyának ilyen módon való értelmezése, eltér attól az állásponttól, amit Nichifor Crainic az ortodoxia és a nemzet viszonyáról megállapít. Gondolatrendszere szerint *az egyház kozmikus világába a nemzet, mint természeti egység, szervesen tagolódik bele.* A teológiai terminológia mi szerintünk való értelmében ez az álláspont azzal a veszéllyel járhat, hogy amikor az egyház a nemzetet, mint *természeti* egységet ismeri el és mint ilyent illeszti be a maga világába, azzal együtt elfogadta és szankcionálta a nemzet *természeti* mivoltába beletartozó nemzeti önkényt, önzést, bűnt és hatalomvágyat is.

Nem bírálatképpen, hanem szemléltetésül írtuk le ezeket, hogy a mi evangéliumi teológiai állásfoglalásunk pontos leszögezésének tükrében meg tudjuk állapítani a román nacionálizmus ez ortodox teológiai alapvetésének a sajátosságát. Az etikus és a misztikus út ellentéte és párhuzamossága látszik meg a két felfogásban. A nyugati keresztyénségnek — és itt csak megvalósításhelyi különbség van anglikán, római és protestáns egyházak között — a nemzeti életben való szolgálata: etikai nemzetnevelés. A görög-keleti keresztyénség — misztikus jellege szerint — a világ és az egyes nemzetek megújulásának az útjául nem a bűn öntudatosításának és az ellene való, döntés elé állító harcnak az útját ismeri el. Ez a világ s benne a nemzetek már benne vannak abban a nagy kozmikus egységben, az egyházban, melynek az élete nem tudatosítható módon, misztikus módon halad a teljes megújulás felé; itt tehát nem a mindennapi élet döntésére és harcára, erkölcsi megújulására van szükség, hanem csak bele kell állani az átalakító erőknél abba a misztikus módon áradó s e világot átalakító folyamába, mely az egyház életén, liturgiáján, a az elmélyülésen és az imádságon át közvetíttetik.

Adatokat kellene itt felsorolnom arról, hogy ez az ortodox szellemi világkép és világnézeti állásfoglalás miként hódít a mai román szellemi életben belül, miként szorítja ki onnan a szekuláris és liberális szellemet, és hogy miként teremti meg a mai román szellemi élet új arculatát. A *Gândirea* szellemiségének a román életben való diadalútját kellene itt leírni; részletes kifejtés helyett azonban csak utalhatok rá. Ennek az új szellemiségnek a legmagasabb kifejezője Lucian Blaga szintetikus román filozófiája, mely ma már az Akadémiát is meghódította. Ugyancsak ez a világnézeti állásfoglalás az, amely napjainkban lehetővé teszi egy új román történetsszemléletnek a kialakulását, mely egyfelől elbír egy, az eddiginél gondosabb történeti-kritikai látásmódot és mégis nemzeti-ortodox szelleménél fogva építő jellegű, mivel alkalmasabb a román szellemiség és öntudat multbeli megjelenési formáinak a számbavételére, — amint ez a Iorga utáni történetíró nemzedék; P. P. Panaitescu és C. C. Giurescu munkájában látszik. Ez az állásfoglalás jelenik meg művészeti síkon Demian Tassy ortodox motivumu és szellemű pikturájában. És így tovább.

POLITIKAI SÍKON mit hozott ez az ortodox gyökerű, új román nemzeti kultúra? Ez a kérdés vetődik fel, hiszen a nacionalizmus elsősorban közéleti és politikai jelenség.

Meg kell állapítanunk legelőbb, hogy a *Gândirea* mögött álló mozgalom ma kizárólagosan szellemi mozgalom, mely az ortodox szellemű román élet kérdéseit igyekszik mindenek előtt felvetni és tisztázni. Politikai síkon is csak állásfoglalásával, elveivel, kidolgozott elméletével találkozunk, nem pedig annak a mozgalmi vagy pártpolitikai megvalósításával. A *Gândirea* szellemi mozgalmának az érettségét és teljességét mutatja azonban az, hogy állásfoglalását végiggondolta s kialakította már alapelveinek és a mai romániai helyzetnek megfelelő sajátos politikai elvrendszerét is. Az általános elveket Nichifor Crainic a *Gândirea* 1937 márciusi számában foglalja írásba „Keresztyénség és fasizmus” címen; részletes kifejtését pedig az etnokrata állam programjában adja meg, mely először a *Gândirea* irányzatát népszerűsítő hetilapban, a *Sfarmă-Piatra*-ban jelent meg (1937 május 20 — június 17, III. évfolyam, 77—81. számokban), majd külön kis füzet alakjában is.

A keresztyén világnézet, mindenféle alakjában, az ember függő mivoltának az öntudatosítását célozza és az emberi élet összhangos kifejlését az életet szabályozó öröknek való öntudatos önálrendelésben látja. A közösségi életben ez a gondolkodás nem az egyének szabad, egyezményes társulását találja, hanem bizonyos objektív akaratot fedez fel benne és a közösség tagjainak a közösségben kifejeződő életérdek, objektív akarat iránti engedelmességet írja elő. Ez a felismerés a jogállam és a kultúrállam között, a kultúrállam melletti állásfoglalást indokolja. Nichifor Crainic a fasizmusban látja azt az államformát, mely a keresztyén gondolkodás szerint a leghelyesebb, ez hangsúlyozza ugyanis a leghatározottabban ezt a közösségi életben megtestesülő objektív akaratot. Az az objektív akarat azonban, mely az állami közössé-

gen át megvalósulásra tör és az állami közösségben a tagok életének intézményes szabályozását követeli magának, nem Krisztus Király akarata, mivel akkor egy theokrátikus államforma megvalósulásáról volna szó, hanem ismertetett alaptételéből kifolyólag, mely szerint az egyház e világban nemzeti egységekben jelenik meg, a nemzet akarata. És mivel az egyház kozmikus egészébe a nemzet, mint *természei* egység, tartozik bele, az államban a nemzetnek nem az alkotó, nem a szolgáló, nem a szeretettől vezetett — itt látjuk az etikus elem hiányát —, hanem a *hatalmi* akarata fejeződik ki. Ily módon alkotja meg a jogállammal és a demokratikus felépítésű állammal szemben az etnokrata államnak a fogalmát, mely a nemzetnek — a történeti azonosságnak, vérközösségnek, lelki egységnek és jövőre irányuló akaratnak értelmezett nemzetnek — a hatalmi akaratát kell, hogy kifejezésre juttassa. Rövid megfogalmazásban: „*a román etnokrata állam a román nép hatalmi akaratának a kifejezője*”.

Az etnokrata állam a *nemzeti társadalom* összhangos megvalósítására törekszik. Itt fejt ki részleteiben azt az alapelvet, melyet ortodox világnézetében a társadalmi kérdéssel szemben elfoglalt. „A nemzeti társadalom egy egységes egész, mely nem harcban álló osztályokból, hanem különböző foglalkozási kategóriákból áll, melyek közül egyik sem magasabb és egyik sem alacsonyabbrendű, mint a másik, s amelyek, mint a nemzet életének orgánikus funkciói, kölcsönösen kiegészítik egymást. Az osztályok szétrombolják a nemzeti egységet, a foglalkozási-hivatási szervezetek összecementezik.” Így lesz a nemzet állami társadalom szervezésének első alaptörvénye a *korporatív-rendszer*. A második alaptörvénye a *nemzeti alapu számarányosság*. „A román nép nagy szenvedéseinek egyike az, hogy sok munkaágból vagy teljesen ki van zárva, vagy legalább is előnytelen helyzetben van a kisebbségekkel és az országnélküli sehonnaiakkal szemben. Egy nép azonban csak akkor úr a maga házában, ha alkotó ereje az összes munkakategóriákban kifejezést nyerhet. Az etnokrata állam éppen azért a munkának új jogrendjét fogja megalkotni bevezetve az összes kézi és szellemi foglalkozásokba a nemzeti alapu számarányosságot.”

Az etnokrata állam harmadik alaptétele, mely ismét világnézetének egyházi-ortodox alapvetéséből következik: „*Krisztus törvénye — az állam törvénye*”. Ennek az érvényesítését pedig öt tétel leszögezése által reméli biztosítani:

- 1 az állami törvényhozás alkalmazkodni fog az egyház erkölcsi törvényeihez;
- 2 az államnak az életről vallott felfogása az ortodox egyház által vallott spirituális életszemlélet (a materialista életszemlélet elutasítása!);
- 3 az állami nevelés vallásos nevelés; eszménye tehát Jézus Krisztus;
- 4 az összes társadalmi, karitatív, szegénygondozó, stb. egyesületek és munkák az egyház gondjaira bíztnak;
- 5 az állam az egyházat a maga első funkciójának ismeri el.

A *kisebbségi kérdéssel* az etnokrátikus állam programja sok he-

lyen és bőven foglalkozik. Megoldására nem külön principiumot alkalmaz, hanem ismertetett alapelveinek megfelelően oldja meg, illetve válaszolja meg. Tekintve, hogy a román állam a román nép hatalmi akaratának a kifejezője, állami és állami intézményi tisztviselő csak román lehet. „Az állam szerveinek hivatalait csak vérszerinti románok foglalhatják el. A dolgok természetének rendje szerint az etnokrata államot nem szolgálhatják heterogén elemek.”

Az ország kisebbségeinek nemzettársadalmi szervezkedéséről nem ír, de abban a tételében, melyben kimondja, hogy „a parlamentben a kisebbségeknek számarányuk szerinti képviselőtük lesz”, azt az elképzelést engedi sejtetni, hogy az ország új rendjébe beilleszkedő kisebbségeket, amelyek maguk felett az etnokrátikus állam szuverénitását kívül más szuverénitást nem ismernek el és nem fellebbeznek mindegyre nemzetközi forumokhoz, nem mint más fajú kisebbségeket, hanem mint más fajú kisebbséget, tehát belső autonómiával rendelkező zárt nemzettársadalmat tekint. E kisebbségi nemzettársadalom a maga életének békés kifejtésében nem zárhatja el a románság kifejlődésének útját, azért az ország egyes nemzetei a munkakorporációkban csak számarányuknak mértéke szerint vehetnek részt.

Politikai rendszerének harmadik alaptételével kapcsolatosan kisebbségi vonatkozásban csak annyit szögez le, hogy „a történelmi-kisebbségi kultuszok megtartják szabad vallásgyakorlatukat, ha megőrzik az állam iránti tiszteletüket és lemondanak a románok közötti prozelitizmusról”.

Az államnak azonban természetesen mindenütt és minden vonatkozásban vigyáznia kell arra, hogy megmaradjon a román elem fensőbbisége, azonban erre vonatkozólag leszögezi: „a kisebbségeken uralkodni nem kényszerítő rendszabályokkal, hanem szám-erőnkkel és minőségünkkel fogunk”.

IME a *Gândirea* irányzatának helye a román szellemi élet történetében, világnézete és politikai állásfoglalása. Az új értelmű román nacionálizmus legtisztább megnyilvánulása a *Gândirea*. Ha az itt előtárt ismertető munkán túl erdélyi magyarságunk közéleti tényezői és szervei valamikor a román nacionálizmus melletti vagy elleni komoly állásfoglalásra szánják el magukat, állásfoglalásukat elsősorban a *Gândirea* irányzatában kifejeződő román nacionálizmusához kell mérniök.

MIHÁLY ÁRKANGYAL LÉGIÓJA.

A ROMÁN NACIONÁLIS MOZGALMAKRA fordítva tekintünk, fel kell vetnünk a kérdést: ez az egyházi keretű ortodox teológiai alapvetésű román nacionálizmus, amelynek a képét az előző két fejezetben körvonalaztuk, vajon csak egyes kiváltságosoknak az egyházi és a kulturális élet vezetőinek a lelkében él-e

vagy pedig széles tömegeket átfogó mozgalomban érvényesül? Ma sok társadalmi és politikai nacionális szervezet agítál a román nép között; revízióellenes liga, Iorga professzor háború előtti kulturális ligája, a nemzeti keresztyén párt (Cuza—Goga), Vaida numerus valachicus frontja, nem is beszélve arról, hogy a nacionális jelszavak hangoztatása és bizonyítása ma általános divat lett az úgynevezett román demokrata pártok között is: nacionális-liberálisok (Gheorghe Bratianu), a liberálisok és a nemzeti parasztpárt jelentékeny része (ifjúsági szakosztály, moldvai frakció, Miha-lache—Madgearu közép). Nem tévedünk, ha azt állapítjuk meg, hogy ezek a csoportok és átcsoportosulások nem az új értelmű román nacionálizmus, a vallási megújulásban kifejeződő román nacionálizmus képviselői. A liberális-demokrata korszak itt maradt folytatói, akik nem képesek megújulni, de jó helyezkedési technikával igyekeznek az új időket kavarázó szeleket vitorláik kife-szítésére felhasználni.

Látásom szerint az egyetlen mozgalom, melyben több-keve-sebb tisztasággal megvalósul az új értelmű román nacionálizmus, — az a mozgalom, amelyet a magyar közönség *vasgárda* néven ismer s amely két év óta a *Mindent a hazáért* nevű politikai párt-szervezet keretében él s amelynek a tulajdonképpeni magva a *Mihály ártangyal légioj* nevet viselő ortodox hitű, nacionálista szellemű fiatalági élcsapat.

E légio s a köréje szervezkedő mozgalom megismerésére a leghatalmasabb forrás a mozgalom „kapitányának”, *Corneliu Zelea Codreanu*nak 1936-ban Nagyszebenben megjelent munkája: „A lég-ionáriusokért” (Pentru legionari). A könyv nem politikai elmé-let, hanem önéletrajz formájában megírt mű, mely a román na-cionálista ifjúságnak, az „1923-as nemzedék”-nek a történetét írja le 1919-től 1931-ig.

A vasgárda miköztünk főként zsidóellenessége és demokrácia-ellenessége révén ismert. Igazi megismerésére azonban csak ak-kor jutunk el ha a szervezetében, elméletében, vezetőiben, sőt bizonyos tekintetben még a „fészkei”-ben is megnyilvánuló val-lásos szellemet vesszük vizsgálat alá.

A ZSIDÓKÉRDÉSBEN Codreanu és mozgalma nem tesz mást, mint társadalom és politikai tevékenységgé váltja át Cuza A. C. professzor elméletét. Az „1923-as nemzedék” a román nacionális ifjúságnak az az élcsapata, mely 1923-ban jut el először nemzeti öntudatának első világos meggondolásáig, négy éven át, 1927-ig, Cuza professzor politikai alakulatának, a nemzeti keresztyén vé-delmi ligának, az éltető eleme. Ekkor azonban, belátva Cuza pro-fesszornak és öreg társainak a szervezési, mozgalmi ügyekben való ü-zyetlenségét, kiválnak e pártból. Mozgalmuk önálló szervezeti formát csak ebben az évben nyer, de a zsidó kérdés, központi programpontjuk tekintetében mai napig sem távolodtak el attól a tanítástól és látásmódtól, mely Cuza professzor sajátja.

Látásmódról beszélhetünk, mivel ez az elmélet — nemzet-féltésében — a zsidóságnak Romániába az utolsó 100 év alatt tör-

tént beözönlését egy csalárd utakon előretörő új honfoglalásnak mondja, amelynek végső célja Románia északkeleti, keleti és délkeleti részein egy új zsidó hazának a megalapítása. E politikai elmélet szerint Romániában ma nem a hivatalosan kimutatott 900.000, hanem másfél-kétmillió zsidó él. Ez a zsidó betelepedés, amely fokozatosan húzódott északról délre, Csernoviczból kiindulva le Turnu-Severinig, a legrendszeresebb és a legborzasztóbb támadás, amely a románságot valaha is csak érte s amely támadás ellen a románság mai napig nem gondolt a védekezésre. A zsidóság rendre kezébe kerítette a román kisipart és kiskereskedelmet, majd a nagyipart és a nagykereskedelmet, valamint a szellemi szabadpályákat is, s így a román középosztályt a szó szoros értelmében kiirtotta, judaizálta. Ennek pedig a nemzeti társadalomra nézve az a káros következménye, hogy így elszigeteli a nemzet vezetőrétegét és megakadályozza annak a regenerálódását: más oldalról pedig kénye-kedve szerint súlyosztja le új-jobbágy sorsba a földműves réteget. A zsidóság a nemzeti ősi föld elidegenedésének a veszélyét és a városok tényleges, befejezett elidegenedését jelenti Romániában. A városok megszállása pedig a román élet gazdasági és kulturális gócainak a zsidók általi birtokba vételéhez, a nemzet gazdasági és közművelődési életének a zsidók javára való kamatoztatásához vezetett.

A zsidókérdésnek, Cuza professzor tanítása szerint, egy megoldása van: annak a természeti törvénynek a helyreállítása, amelyet a zsidóság mai életformája megbont. Természeti törvény az, hogy minden nemzet élete egy meghatározott nemzeti földön, egy nemzeti hazában nyerje meg a kiteljesedését. A zsidóságnak azonban ma nincs hazája, tehát adni kell neki. Ki kell telepíteni a zsidóságot Romániából egy olyan földterületre, amelyet a zsidóság a magáénak tekinthet.

A DEMOKRÁCIA ELLENI KÜZDELEMRE a vasgárdát a zsidó kérdésben elfoglalt álláspontja vezeti el. Keresi azokat, akiknek — mint a nép választott vezetőinek, képviselőinek — meg kellene látniuk ezeket az égető veszedelmeket s vezetniük kellene a védekezést. Órállók helyett azonban megvesztegetett politikusokat talál.

Küzdelme így nemcsak a zsidók ellen, hanem a meglevő összes pártok és politikusok ellen, magának a *politiciánizmusnak* a jelensége ellen irányul. A politiciánizmus nem program, hanem lelkiület, mely képes a legkülönbözőbb pártprogramok ruháját magára öltetni, de azért mindegyikben ugyanaz marad, a lényeg pedig: önzés, mely fölébe helyezkedik minden országos és nemzeti érdeknek. „A politikusok világa luxusban, állandó mulatozásban és csúf erkölcstelenségben él egy nyomorgó és demoralizált nép országában“.

A vasgárda demokrácia-ellenessége abból alakul ki, hogy meglátják, hogy ha a helyzeten segíteni akarnak, nem elég, ha csak személyek vagy pártok ellen küzdenek, magát a rendszert

kell megváltoztatniok. Neller Mátyás¹ világos látással állapítja meg, hogy a vasgárda mozgalmának igazi radikálizmusa abban a felismerésben van, hogy a liberális Európától átvett demokratikus államforma mérhetetlenül távol volt és távol van ma is a román nép sajátos világától. A román nép nemcsak hogy társadalmi, gazdasági, művelődési tekintetben nem volt megérett a demokráciára, hanem ez a jellegzetesen nyugati politikai életforma egyáltalában nem felelt meg keleti, misztikus és hierarchikus szemléletű világának. A demokrácia román földön elszakította egymástól a népet és az államot; megzavarta a nemzeti társadalom életegységét a pártagitációk által kiölte a politikai felelősségérzetet a vezetők-ből, kötelezve őket arra, hogy a tömeg kegyét és a nemzetközi tőke jóindulatát hajszolják minden áron; kialakította az önző és erkölcstelen politiciánizmust.

Ez a kritikai látás vezeti a mozgalmat oda, hogy már a maga kereteiből is igyekezzék a demokratikus-liberális szellemet kiölni. A vasgárda mozgalma 1927-ben nem alapszabály-alkotással és elnökválasztással kezdődik, hanem a kapitánynak egy napi parancsával. Egész szervezeti hálózatuk nem alulról épül ki felfelé, a tömeg kinyilvánított akarata alapján, hanem az egyéni felelősség s közösségi munka és engedelmesség alapelvei szerint működik. Nem a kialakított helyi csoport választ magának vezetőt, hanem akinek ereje, képessége és megbízatása van, toboroz maga köré egy 3–13 tagú „fészket“, azt lehetőleg közös munkára fogja össze s annak ő a vezetője és parancsolója. Az egész mozgalomnak kétségtelen katonai jellege van s ezt még fokozza, hogy a fegyelmezettség nem külső rendszabályokon, hanem a mozgalom vallásos-aszkétikus szellemi tartalmán épül fel.

A MOZGALOM VALLÁSI ELEMEINEK a kialakulásában bizonyos haladást kell megállapítanunk. Jól kell ugyanis látnunk, hogy a Mihály arkangyal légiója ifjúsági mozgalomként indult, tehát nem előre pontosan meghatározott programmal; így útja egyes állomásain áthaladva mindegyre alakult és mélyült. Áll ez különösképpen mozgalmuk vallási elemei tekintetében.

Legelső tünete talán az volt, amikor a zsidóság ellen küzdő román diákság 1922 május 20-án megalakítja a „Keresztyén diákok Egyesületét“ s az egész 1922–23. iskolai éven át egyetemi sztrájkot rendez a numerus clausus kiharcolása érdekében. A keresztyénység itt mint *elkülönítő, külsőleges egyházi öntudat* lesz az új nemzedék mozgalmának a meghatározója. *Ettől kezdve az erkölcsi nevelés a mozgalomnak állandó törekvése, sőt törvénye.* A mozgalom megindítóit tízenketten, amikor le voltak zárva 1924 telén a vácsărești-i börtönben, megállapítják, hogy Románia megújításának

¹ A vasgárda elméletei Magyar Szemle, 1937, XXXI. kötet, 3 szám, 244–253. l.

az útja – az emberek belső megújítása. Ezt pedig önmagukon kezdik. Órák hosszat beszélnek bűneikről és megállapítják a javulás útját és módját a maguk számára. A mozgalom vezére maga az etikai önnevelésnek ritka példája. Corneliu Zelea Codreanu az ez a teljes természetességgel vállalt önmegtagadó magatartása, mellyel elutasít magától minden szórakozást, – kávéházba, színházba, moziba, bálba, mulatságba mozgalmi megindítása óta, 1924 óta nem jár – életének szakadatlan munkából, imádságból, bűntőlésből kialakított rendje nagy hatással van a román ifjúságra. A mozgalom erkölcsi nevelése – *A Fészek-vezető könyvecskéje* szerint – a munkára, becsületre, önmegtagadásra és fegyelemre való nevelésből áll. A mozgalomnak az ifjúság közti nagy átütő és átfogó erejét egyenesen ez az erkölcsi nevelői szellem magyarázza.

Mint harmadik tényező járult hozzá az ifjúság és mozgalom keresztyén arcának a kialakításához a miszticizmus felébredése ebben az ifjúságban. Nichifor Crainic egyik tanulmányában erről az ifjúságról írva¹ megállapítja, hogy ez az ifjúság a háború idején serdült fel, tehát már gyermekéveit meghatározta a halál titokzatos hatalmával való szembenézés. A zsidóság és a politikánizmus elleni harcban, rengetegszer tartóztatják le őket, rengeteg szenvedésen mennek át s a szenvedések vallási miszticizmust ébresztenek bennük. Naponta imádkoznak a fogház kápolnájában s ott különösen Mihály arkangyálnak, a mennyei seregek vezérének az ikonja gyakorol rájuk nagy hatást, úgy érzik, hogy e mennyei tiszta harcos különös gondviselésébe veszi őket és harckukat, – s a börtönből kiszabadulva egész mozgalmukat Mihály arkangyal védnöksége alá helyezik. Még kell azonban itt jegyezni azt, hogyha ez az ortodox vallási misztika uralkodó volta áll is a vezetőkre s ha Mihály arkangyal képe majd minden légionárius otthonában ott is van, mégis a légionárius mozgalom vallási jellegének kialakításában a misztikának sokkal kisebb szerepe van, mint a külsőleges egyházi öntudatnak és mint az előbb említett erkölcsi-nevelői szellemnek. Nem lesz nehéz felismernünk, hogy a vasgárda e vallási tartalmának egyházi öntadatán keresztül milyen közvetlen módon illeszkedik bele a „román egyház” egyetemes frontjába, vallási misztériuma pedig az ortodox vallási misztika világnézeti állásfoglalásához, a *Gândirea* irányzatához közelíti. Események és jelek mutatják más oldalról azt, hogy a román egyház hivatalos vezetői és a *Gândirea* eszmehirdetői állásfoglalásuk mozgalmi megvalósulását a vasgárdában látják.

Különösen hathat egy politikai mozgalom vallási jellegének a bizonyítása, azonban e tétellem alátámasztására idézem Codreanu könyvének egyik legszebb, mondjuk legtisztábban keresztyén passzusát.

„Mi a nemzet célja? – Az élet? Ha az élet a cél, akkor közömbösek azok az eszközök, amelyeket a népek alkalmaznak életük megtartására. Akkor mindegyik még a leggonoszabb is jó. Felvetődik a kérdés: mi vezeti az egyik nemzetet a másik nem-

¹ Puncte cardinale în haos, 1–30. Ifjúság és keresztyénység.

zettel való kapcsolatában? A bennük levő állat? A bennük levő tigris? A tenger halainak vagy az erdő vadjainak a törvénye?

A végső cél nem az élet. *Hanem a feltámadás*. A nemzetek feltámadása a Megváltó Jézus Krisztus nevében. *Alkotás, kultúra nem cél, hanem csak eszköz a feltámadásban való részesedésre*. Annak a tálentumnak a gyümölcse, amelyet az Isten ültetett a mi népünkbe s amelyikért felelősek vagyunk. El fog jönni az idő, amikor a föld minden népei feltámadnak összes halottaikkal, királyaikkal és császáraikkal együtt. Minden népnek meg lévén a maga helye az Úr trónja előtt. Ez a végső momentum, a halottakból való feltámadás, ez a legmagasabb és legnagyobb cél, amely felé törekedhetik egy nép."

A vasgárda vallási jellegének a bizonyítása azonban szintén nem akar állásfoglalás lenni, szigorúan a tárgyilagos adatközlés határai között elhelyezkedő megállapítás, amelyre szükség volt, mivel kétségtelen, hogy a vasgárdát napi sajtónk nagyrésze csak a túlzásai oldaláról mutatta be és különben is a *Gândirea* irányzatának az ismertetésénél világosan látszott, hogy ez az ortodox alapú nacionalizmus sem ment a nemzet "hatalmi akarátának" a hangsúlyozásától. Ha pedig ezt a krisztusi elvek elméleti kifejtésében is le lehet írni, mennyivel inkább következhetnek be túlzások és kilengések a hatalmi akarat gyakorlati, mozgalmat követelésében és gyakorlásában. Mihály arkangyal légiója, — bár politikai párt, — még sem rendelkezik pontosan meghatározott programmal. Egyelőre nem kíván más lenni, mint az új románság nevelő iskolája és szervezete. Az országnak nem új programra van szüksége, — mondják, — hanem új emberekre.

E HÁROM CSOPORT állásfoglalásában áll előttünk az új értelmű, ortodox hitű román nacionalizmus. Hatalmas erőket felszabadító és hömpölygő jelenség-folyam. S ahogy tekintetünk róla magunk felé fordul vissza, ennek az adatközlő írásnak az esetleges folytatására nézve, idejegyezzük azt a véleményünket, hogy az új értelmű román nacionalizmus melletti vagy elleni állásfoglalásra csak az eljövendő, új értelmű magyar nacionalizmus mozgalma lesz hivatott.

JUHÁSZ ISTVÁN.

MIT OLVAS A DIÁKSÁG ?

DIÁKÉVEIM legkedvesebb emlékei közé tartoznak azok a felejthetetlen órák, amikor Cooper indiánjainak, Verne világjáróinak kalandjait — asztalom fiókjába rejtett könyvekből (nehogy a felvigyázó idősebb iskolatárs a „duktor” észrevegye!) — lélegzetviSSzafojtva olvastam. Hiába kaptak rajta, hiába büntettek, Verne munkáit az utolsó betűig elolvastam. S ha később érdeklődésem más könyvek felé is irányult s lekicsinylő mosolygással tekintettem egy egy holdrakétával és léggömbökkel telerajzolt, foszlott fedelű könyvre, ez nem jelentett hűtlenséget, a könyv mindig mágneses erővel vonzott. És kit nem vonzott, melyik diákot nem érdekelt a száz tankönyvnél és kötelező olvasmánynál is jobban valamely felfedező út leírása, a kezébe kerülő Jókai-regény vagy az Egri csillagok ?

„A mai kisebbségi magyar diák ne töltse az idejét regény-olvasással, hanem tanuljon — úgy sincs elég ideje még a tanulásra sem.” — halljuk lépten nyomon a nagyhangú ítéletet. Azt mondhatnók közszelleme van annak a hamis nézetnek is, hogy a diákság — kevés kivételtől eltekintve — nem is olvas. Mily nagy tévedés! Épp az utóbbi időben jelent meg az a könyv mely megállapítja, hogy a magyarországi diák havonta átlag hét és fél könyvet olvas el. Ha fáradtságot nem kímélve, mi is körülnézünk diákjaink olvasmányai között, megállapíthatjuk, hogy a kisebbségi magyar diák — bármennyire kevés ideje is van — szintén olvas, és pedig szorgalmasan. Az elterjedt téves nézetnek semmi tárgyi alapja nincs, legfőnnebb csak bűne van, mert az irányítás elhanyagolása miatt az olvasmányok igen sok esetben haszontalan, sőt káros jellegűek.

Az ifjúság olvasmányainak kérdése ma igen jelentős nevelési-ügyi problémává kezd növekedni. „A könyv pedagógiai jelentősége — olvassuk egy fejtegetésben — nagyobb, mint képzeltük, építő és romboló munkájának, hasznának és kárának tüzetes kivizsgálása, régi szerepébe, a pedagógiai szolgálatába való visszakényszerítése halaszthatatlan.” Egyrészt ez a tény s az a kíváncsiság vajjon egy kisebbségi magyar középiskola diákjai mit olvasnak, másrészt a szolgálat vágya, hogy rámutathassunk egy légből kapott álláspont tarthatatlanságára, únszolt a kezdő lépést megtenni e területen s kísérletképpen körkérdést adtam fel diákjaimnak.

A KÖRKÉRDÉS első problémája: szeret-e olvasni a mai diák? A megválaszolt kérdés *Melyek legkedvesebb olvasmányaid?*

A kis *elsőosztályos* gimnazisták 30 százaléka May Károly utazásait, 25 százaléka meséskönyveket, 20 százaléka Robinzon történetét és 5 százaléka Verne gazdag képzelettel megírt regényeit olvassa a legszívesebben. A fiuknak mindössze egyötöde vallotta azt, hogy nem szeret olvasni. Ámde ez a számadat is csak viszonylagos: nem szeret még olvasni. Hiszen a második osztályban a tanulóknak mindössze csak egyhuszada nem olvas s a következő osztályokban ez a kis nem-olvasó hányad is elenyészik: itt már mindenki olvas.

A *másodikos* diák meséskönyvet már nem olvas, képzeletvilágát kalandos utazások, indiántörténetek foglalkoztatják. A fiúk 40 százaléka Verne regényeit, 15 százaléka Gulliver utazásait, 10–10 százaléka Az utolsó mohikán-t s Robinzon Crozue-t, 5–5 százaléka Tamás úrfi kalandjait és May Károly indiántörténeteit olvassa. Sőt akadnak, akik a Pál-utcai fiuk-ért rajonganak. Ez a 10 százalék a fejlettebb, olvasottabb fiúk közül kerül ki, akiknek képzeletvilágát sokkal inkább betölti egy hozzájuk hasonló regényalak, — Nemecsekre gondolunk, — mint az a tudós, aki a holdba akar repülni, vagy a szíou-indiánok főnökének nemes és nagyszerű egyénisége.

A *harmadik osztályosok* érdeklődési köre tovább tágul. A Pál-utcai fiukat mind többen és többen veszik kezükbe, egyesek már Sienkiewicz Quo vadis?-át, mások Dumas regényeit, főként a Gróf Monte Cristo-t kedvelik meg. Továbbra is Verne vezet (30 százalék), utána következik May Károly (25), Pál-utcai fiúk (20), Robinzon (10), Gulliver, Quo vadis? és Gróf Monte Cristo (5–5 százalék).

A *negyedik osztályosok* legkedvesebb olvasmányai között még mindig uralkodnak az útleírások, indiántörténetek (May Károly, Cooper, Verne). Tarzan itt lép fel. A történelmi regényeket is kezdik megkedvelni. Robinzon iránt mind kisebb és kisebb az érdeklődés. Biztató jelként szerepelnek Tóth Tihamér könyvei, sőt egynéhányan Bangha páter ifjúsági regényéért rajonganak. Az arányszámok máskülönbén így alakulnak: May Károly 25, Verne 20, „Tarzan” és Jókai történelmi regényei 10–10, Cooper, „Buda hőse” (Donászy), „Három testőr” (Dumas), Dickens, P. Bangha: Quadeloupe 5–5, Tóth Tihamér 4, „Quo vadis?”, Robinzon és Alja Rachmanova 2–2 százalék.

A tizenötödik év (*ötödik osztály*) átmenet a felnőttek olvasmányai felé. Jobbára romantikus történelmi regényeket olvasnak a legszívesebben, néhányukat azonban a szórakoztató olvasmányoknál is jobban érdekli a híres feltalálóról vagy a csillagok világáról szóló könyv. Itt üti fel a fejét aztán a detektív-regény, hogy állandó olvasótáborot hódítson magának, olvasótábor, melynek száma nem fogyatkozik a négy felső osztály egyikében sem. A vezető helyen Jókai történelmi regényei állanak (20 százalék), de jelentős az Egri csillagok olvasóinak száma is (15 százalék). Donászy Buda hőse-nek olvasói eléri May Károly és Verne

rajongóinak számát (egyenként 10–10 százalék). Ámde a detektív-regények falánk kedvelői is vannak ennyien (10 százalék). Kisebb számban olvassák az „Alpesi fény” című könyvet (6), Görög Ferenc magyar történetét (5), Herczeg Ferenc Pogányok c. regényét, Az utolsó mohikán-t, Dumas-tól a Gróf Monte Cristo-t és a Három testőr-t (egyenként 2–2 százalék). Akad olvasója a Toldinak is.

A *hatodik osztályban* Jókai uralkodik. Regényalakjainak meseszerű jellemessége, jósága vagy gonoszsága szerfölött lenyűgözi a tizenhat éves fiú képzeletvilágát. Jókai mellett az olvasmányok már majdnem mind a felnőtt ember olvasmányai, az ifjúság számára írt könyvek elveszítik vonzó erejüket. Jókait mintegy 30 százalék olvassa. Különösképpen az Egy magyar nábob, Kárpáthy Zoltán és A köszívű ember fiai népszerűek. Jókai után a ponyva a legnagyobb hódító: a félpengős, világvárosi és detektív-regénysorozatok olvasói a fiuk 12 százalékát teszik ki. Sienkiewicz Quo vadis?-át, Dumas Gróf Monte Cristo-ját, Rákosi Viktor Elnémult harangok c. regényét, Harsányi Ecce homo c. regényes életrajzát, Dosztojevskij Bűn és bűnhődés ét, Tóth Tihamér Tiszta férfiúság c. könyvét s A technika vívmányai című könyvét átlag 6–8 százalék olvassa.

A *hetedik osztályban* a mérleg mindinkább a felnőttek olvasmányai felé hajlik. Van ak ugyan még olyanok, akik legkedveltebb olvasmányaikként Verne, May Károly és Donászy regényeit jelölik meg, a többség azonban már kinőtt az ifjúsági regények világából. Arányszámokban beszélni itt már nem is lehet. Ahány fiú, annyi külön ízlés, más és más a kedvenc író és a kedvenc könyv. Legfernebb a leginkább kedvelt írók névsorát adhatjuk. Ezek a következők: Donászy, Filó Károly, Herczeg Ferenc, Jókai, Kästner Erich, Lagerlöf Zelma, Courts Mahler, May Károly, Rachmanova, Rákosi Viktor, Szabó Dezső, Tóth Tihamér, Verne, Zilahy Lajos. Egyik fiú, a legeszesebb és a legolvasottabb közöttük, azt írja válaszként: „minden olyan regény vagy novella tetszik, amelyben a főhős erős egyéniség (jó vagy rossz), küzd és eléri a célját”.

A *nyolcadikosok* legkedveltebb olvasmányai között új, az előző osztályokban még nem észlelt jelenség, hogy ketten a költeményeket, különösképpen Petőfi munkáit, minden más írásműnél jobban szeretik, van egy, aki a politikai tárgyú könyveket kedveli, és egy mezőgazdasági könyveket olvas a legszívesebben. A fiuk nagy többsége, olvasmányaik után ítélve, teljes mértékben a felnőttek érdeklődési körében mozog. Öten Jókai, négyen Dumas, hárman Rachmanova, kettő-kettő Gárdonyi és Petőfi, egy-egy pedig Madách, Turgenev, Tolsztoj, Dosztojevskij, Sienkiewicz, Tamási Áron, Pakocs Károly, Tóth Tihamér, Bangha Béla és Zilahy Lajos írásait szerette meg a legjobban.

Írók és művek népszerűsége a diákok körében.

Az író neve vagy a könyv címe	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.
	o s z t á l y							
Meséskönyvek								
Robinson				+				
May Károly								
Verne Gyula								
Tamás urfi kalandjai ..								
Gulliver								
Cooper					+			
Pál-utcai fiúk								
Dumas								
Quo vadis?								
Tarzan								
Quadeloupe (Bangha) .								
Dikens								
Donászy								
Tóth Tihamér								
Jókai								
Arany					+			
Herczeg Ferenc.. . . .					+		+	
Gárdonyi								
Kalandor- és detektív-r.								
Harsányi: Ecce homo..								
Rákosi Viktor								
Dosztojevszkij								+
Rachmanova								
Kästner Erich							+	
Lagerlöf							+	
Szabó Dezső							+	
Zilahy Lajos								+
Petőfi								+
Madách								+
Turgenyev								+
Tolsztoj								+
Tamási Áron								+
Bangha Béla								+

■ jelentékeny rész kedvenc olvasmánya; ■ néhány fiú kedvenc olvasmánya; + egy-egy fiú kedvenc olvasmánya.

A DIÁKOK legkedveltebb olvasmányairól nyert képet ki-
egészítik és értelemmel töltik meg azok a feleletek, amelyeket a
következő kérdésre kaptunk: *Miért szeretsz olvasni?*

Az alsóbb osztályokban a felelet egyszerű és magyarázat-
nélküli: mert szórakoztat, élvezetet nyújt, ismereteimet gyarapítja.

Az ötödikesek javarésze szintén a szórakozást, az élvezetet
keresi olvasmányában. Kisebb rész a tudását óhajtja fejleszteni,
művelődni akar. „A könyvek megtanítanak élni” — írja az egyik
ötödikes, de későbbi válaszaiból csakhamar kitűnik, hogy olvas-
mányainak túlnyomó többsége a félpengős és detektív-regények
sorából kerül ki. Érdekes, de egyben elszomorító, hogy ilyenek,
akik az élet titkait és értelmét a kalandorregényekben vélik fel-
ismerni, igen nagy számban találhatók.

A hatodikosok szintén azért szeretnek olvasni, mert szóra-
koztatja, élvezetet nyújt nekik a könyv tartalma. Igen soknál
azonban jellemző a műveltség utáni vágy, kettőt pedig a tudo-
mányos érdeklődés serkent az olvasásra.

A hetedikes és nyolcadikos fiuk már változatos feleletekben
adnak magyarázatot. „Ismeretekre teszek szert, művelődöm. Szép
gondolatokat, stílust sajátítok el. Szórakoztat, gyönyörűséget okoz.”
— írja a legtöbb. „Szeretek olvasni, de nem mindig. Legtöbbször
menekülök a könyvekhez. Tudományos könyvek nagyon érde-
kelnek. Ok: elviselhetetlennek tartom azt az érzést, hogy vala-
miből analfabéta legyek. Vannak azonban egyes dolgok, amik
nem érdekelnek.” „Ha fáj valami, ha gyötör egy kérdés, vigasz-
talást egy szép vers elolvasásában találok.” „Nem tudnám meg-
mondani, hogy miért. Csak azt tudom, hogy ösztönösen vágyó-
dom az olvasás után. Beleélem magam a főhős életébe, ilyenkor
valósággal külön élek társaimtól.” Mások viszont kerülnek a szép-
irodalmat. Inkább gazdasági (2), tudományos (1) és szociális (1)
kérdésekkel szeretnek foglalkozni.

AZ OLVASMÁNYOK elhatározóan befolyásolják a diák
gondolkodásmódját. Kerestük ennek is nyomait s feladtuk a kér-
dést: *Van-e olyan regényalak, akit eszményképül választottál vagy
választanál?*

A 10–11 éves fiuk válaszaiból kiderül, hogy 45–50 száza-
lékuk nem áll annyira olvasmányainak hatása alatt, mint képzel-
nők, eszményképet ezek nem is választottak. A többiekből 25
százalék Robinzon, 20 százalék cserkész, 15 százalék Tarzan,
10–10 százalék indiánharcos, felfedező-kutató, illetőleg Verne
15 éves kapitánya, 5–5 százalék Nemecek, illetve pap, aki
Kínába megy és ott kutat — szeretne lenni Megokolás: mert
bátor, ügyes, kitartó, erős, stb.

A 14–16 évesek már nemcsak a testi kiválóságok alapján
választják eszményképüket, hanem számbaveszik a regényhős
lelki tulajdonait is. A fiuk nagy többségének — e romantikus
életkorban — van regényekből választott eszményképe. Robinzon,
Tarzan és Old Shaterhand még mindig imponálnak, azonban mel-
lettük a legtöbbnek hazafias, bátor ifjú az eszményképe. Tarzan-

ról az egyik ötödikes így ír „Valamikor nagyon tetszett nekem, de kiábrándultam belőle, mert sok a valószínűtlen benne. Helyét sokaknál Mister Nemere, a „nemeslelkű” Kárpáthy Zoltán és Timár Mihály vagy Bornemissza Gergely foglalják el. Néha-nyan, akiket a gyakorlati élet vonz, Edison és Pasteur egyéniségében találnak eszményképet.

A 17–18 évesek egy-két kivételtől eltekintve már nem találnak olvasmányaikban olyan alakot, akit eszményképül választ-hatnának. Ellenben felsorolnak olyan regényeket, amelynek olvasása „igen nagy hatással” volt rájuk, néha gondolkodásmódjukat is „gyökeresen megváltoztatta”, a könyv elolvasása óta „más szemszögből nézem a világot”. Ilyenek elsősorban Dosztojevskij Bűn és bűnhődés-e, Rachmanova Szerelem, cseka, halál című regénye, Georg Fink Éhes vagyok! c. szociális rajza, Remarque Nyugaton a helyzet változatlan c. háborús leírása, Tóth Tihamér művei, Zilahy Lajos és Erdős Renée regényei s végül Szabó Dezső Elsodort falu-ja. Érdekes, hogy azok, akikre egyetlen olvasott könyv sem volt hatással, azok mind a ponyvát, kalandor- és detektív regényeket olvasók sorából kerülnek ki.

OLVASMÁNYAI MEGVÁLASZTÁSÁBAN a diákot egyrészt külső körülmények, másrészt belső adottságok befolyásolják. A külső befolyásoló körülmények közül a legnagyobb fontosságú kétségkívül az olvasmány beszerzési forrása. *Honnan szerzik be a fiúk olvasmányaikat?* A körkérdésre adott válaszokból megállapítható, hogy

az alsóbb évfolyamok diákja a) az ifjúsági könyvtárból veszi ki; b) barátaitól kapja c) ajándékként jut hozzá; vagy d) pénzen veszi;

a felsőbb osztályokban, már az ötödik osztályban is, de különösképpen a hatodik, hetedik és nyolcadik osztályban a barátok és az ismerősök a könyv legfőbb forrásai; igen nagy számban vásárolnak is könyvet; ajándékba szintén sokan kapnak olvasnivalót; ám az ifjúsági könyvtárt igénybevevők száma egészen elenyésző.

Jellemző, hogy erre a kérdésre: *Meg vagy-e elégedve az ifjúsági könyvtárral?* — az alsóbb osztályosok majdnem kivétel nélkül igennel, a hatodikosok, hetedikesek, nyolcadikosok határozott nemmel feleltek, az ötödikeseknél pedig megoszlott a vélemény.

Az ok nyilvánvaló. Az ifjúsági könyvtár, mint ifjúsági könyvtáraink javarésze régi, háború előtti könyvekben elég gazdag és így a kisebb diákok szellemi szükségleteinek tökéletesen megfelelő, azonban akkor, amikor a diák figyelme hatodikos, hetedikés és nyolcadikos korában a modernbb írók felé irányul, igényeit már többé nem képes kielégíteni. A diák azonban nem hagy fel az olvasással. sőt fokozott mohósággal veti magát az innen-onnan, barátaitól-ismerőseitől összehordott könyvekre, természetesen minden válogatás, a legcsekélyebb irányítás és kritika nélkül. Az eredmény nem kétséges. A diák megakad a ponyvánál, amely érdekesítő volta miatt nem hagyja figyelmét más felé irányulni,

lassanként ízlésüket átalakítja, gondolkodásmódjukat gyökeresen megváltoztatja, elvesztik munkakedvüket is, tanulmányaikkal nem törődnek, hamis értékelésük alapján minden komoly, céltudatos munkát lebecsülnek, s befolyásolják azokat a társaikat, akik talán fejlettebb kritikai érzékük és értelmességük folytán fiatalos lendülettel szeretnének dolgozni.

Van azonban a diákságnak egy kisebb része, (és ez az értékesebb), amelyet ilyen külső körülmények nem befolyásolnak, belső adottságuknál fogva a ponyvát nem veszik kezükbe. A régi könyvet azonban ezek is csak immel-ámmal fogadják. Az új könyvek felé fordul minden figyelmük. Ez sem minden veszély nélküli.

A fenti ifjúságtanulmány-kísérlettel kapcsolatosan utalhatunk a Tanítás Problémái c. füzet sorozat 14. sz. kiadványára, melyben L. Ujváry Lajos *A mai gyermek és a könyv* címmel 2521 válaszlap alapján fejtegeti az ifjúság olvasmányainak kérdéseit. E tanulmány végeredményei szerint a megkérdezett magyarországi középiskolások legkedveltebb írói: Gárdonyi, Jókai, May és Verne. Érettük rajong a diákoknak több, mint fele: Gárdonyiért 16 2, Jókaiért 14 0, Mayért 10 4, Verne-ért 9 7, négyükért összesen 50 3 százalék. Népszerűségüket más íróké meg sem közelíti. A sorrendben nyomban utánuk következőket már jóval kisebb százalék kedveli: Coopert 3 6, Herczeget 2 7, Molnár Ferencet 2 6, Defoe-t 2 5, Mikszáthot, Dumast, Madáchot, Donászyt, Aranyt, Sienkiewiczet, Gulácsyt 1 9—1 4. Dickens-et, Petőfit, Rákosi Viktort 1 0—1 0, Sebőköt és Twain-t 0 7—0 7, tizenhatukat együttvéve 26 7 százalék. E húsz író között oszlik meg e szerint a fiúk 77 9 százalékának rokonszenve. A fennmaradó 23 0 százalék érdeklődése már akkora szóródást mutat, hogy jellemzőnek csak egyesekre, de nem csoportokra mondható. A legtöbb művel Verne szerepel. Sorrendben utána May következik, itt azonban a szavazatok túlnyomó többsége már egy műve, a Winneton-ra esik, Cooper művei közül Az utolsó mohikán, Herczeget a Pogányok, Sienkiewiczről a Quo vadis? hódít a legjobban. Változik a legkedvesebbnek jelzett mű a korral is. Jókaitól a legalsó osztályokban csupa elbeszélést találunk, regényeinek uralma a negyedik-ötödik osztályban kezdődik. Egészen különleges a helyzete ebből a szempontból Gárdonyinak. Elsőségét a diákok közti népszerűségben főként az Egri csillagoknak köszönheti. Az egyes művek népszerűsége alapján a Verne-féle tudományos regényt, a Winnetont, Az utolsó mohikán-t, s a Pál-utcai fiuk-at tekinthetjük e szerint a kis diák, Az új földesúr-at, a Pogányok-at, a Fekete völgyek-et s a Az ember tragédiáját pedig a felső osztályosok tipikus olvasmányainak. Valamennyi fölött és előtt áll az Egri csillagok, a magyar fiúnak középiskolás pályája elejétől csaknem végig legeslegkedvesebb könyve.

Részletes fejtegetés és összehasonlítások után a szerző felteszi a kérdést: mi vigasztaló s mi elszomorító a vázolt helyzetben? „Örvendtes mindenekelőtt, hogy fiaink túlnyomó többségének ízlése a sokfelől fenyegetős kísértések ellenére sem romlott meg. Geothét igazolja válogatása: „A gyermeknek” valóban „a legjobb épp elég jó!” Megszívlelendő tanulság azok számára, akik még mindig azt vallják, hogy jó ifjúsági író közepes tehetség is lehet”. — „Határozottan aggasztó mozzanat a téveszmékből telített ifjúsági könyveknek, nem különben a férc- és szennyműveknek egyelőre még kiderítetlen mérvű, de a jelek szerint kétségelenül növekvő hódítása.” „A legelszomorítóbb jelenség... az irányításnak... többrendbeli hibája és fogyatékosága.. A végletek uralkodnak: egyfelől maradiság, másfelől túlzott haladás vágy.”

A szerző külön fejezetben és részletesen foglalkozik az olvasmányok mennyiségével is. A megkérdezett diákok havonta 18 816 könyvet olvasnak el. Havonta az első osztályban 7 3, a másodikban 7 3, a harmadikban 8 2, a negyedikben 7 8, az ötödikben 7 9, a hatodikban 8 2, a hetedikben 7 4, a nyolcadikban 6 5, átlagban tehát 7 6 könyv esik egy tanulóra.

Mindazoknak, akik e kérdéssel foglalkozni kívánnak hangsúlyosan ajánljuk ezt a kis munkát: szempontokkal s módszerekkel ismert meg, sőt az ifjúság olvasmányainak irányítását illetően is igen fontos tanácsokkal szolgál. Maskülönben a mi kitőnően szerkesztett nevelésügyi folyóiratunk, az *Erdélyi Iskola* is állandóan felszínen tartja ezt a kérdést.

(Szerk.)

Ha hiányzik a kellő irányítás, súlyos következményekkel járhat ez is.

Mi a teendő? Egy középiskola adataiból igazán nagy mérészség volna általánosítani. A kolozsvári intézetek s legalább két vidéki középiskola egységes feldolgozása volna szükséges. Ámde így is van egy néhány tanulság a mai adatgyűjtő kísérletünkben is. Az ifjúsági könyvtárak reformja, s az olvasás mennyiségének és minőségének irányítása általában mindenütt megoldatlan kérdés. Itt nyílnak az első tennivalók.

LAZÁNYI ENDRE.

NEMZEDÉKVÁLTÁS ELVBEN ÉS GYAKORLATBAN.

I.

A VÁSÁRHELYI TALÁLKOZÓ előtt az *Ellenzék* című napilap szerkesztősége néhány kérdést tett fel három egyházi vezető emberünknek. E kérdések közül az első három elvi jelentőségű problémát bolygat: *va jön az erdélyi magyarság életmunkájában fel kell-e használni a már férfikorban lévő nemzedék tudását, nemzeti erejét és munkavágyát; megnyilatkozott-e e nemzedék munkavállalási készsége, felelőssége és felkészültsége; van-e szakadék a nemzedékek között az erdélyi magyarság nemzeti szemléletét és jövő feladatait illetően?* Ezeknek a kérdéseknek idült s mégis szüntelenül kiélezett voltát ki sem tagadhatja. A választadók tárgyilagossága éppen ezért merész, bár kimenetelében még kétséges vállalkozás. Tény, hogy az ankétot messze kiemeli a szokványos zurnalisztikai megnyilatkozások sorából: dr. Tavaszy Sándor ref. főjegyző püspökhelyettes, dr. Vargha Béla unitárius főjegyző-püspökhelyettes és Márton Aron kanonok-plebános megállapításai oly gondolati anyagot tartalmaznak, amelyeknek minden eszközzel és minél szélesebb körben tudatosulniuk kell és közszellemmé válniuk, a fejtegetett tételek időszerűsége az idő múlásával mind inkább erősödik és mélyül.

Most, amikor a fiatalság előtérbe kerülését kísérő társadalmi rokonszenv jelentkezését felfedezik és az ebben rejlő lehetőségeket ki is használják, nem tartjuk semmikép sem indokolatlannak visszatérni a közel két hónappal előbb lezajlott ankéhez s összefoglalni azokat az elveket, amelyeket a megkérdezettek akkoron hangoztattak.

1. Logikai sorban alapvető kérdés a *nemzedékek ellentétének* problémája. Az a szakadék, amely a nemzedékek között tátorg, egészen sajátos okokból nyilott. „Az irányító nemzedék nemzet-szemlélete inkább politikai, a fiatalabbaké inkább etikai. Ezek jobban féltik a magyarságot önmagától, mint külső ellenségeitől. Ezért nagyon helyesen nagyobb súlyt helyeznek a nemzetnevelésre, mint az alkalmi politizálásra. A nemzetnevelés nélkül nincs igazi nemzetszervezés, és valódi nemzetszervezés nélkül nincs igazi politikai tevékenység.” (Tavaszy Sándor.) Ez a generációs ellentét tehát nem káros húzavona, hanem a nemzet életére nézve építő jelentőségű megkülönböztetés. Gyökereit könnyedén feltárhatjuk: „más eszmék lelkesítették és formálták az idősebb nemzedék életszemléletét és más eszmék keresztútjében áll a mai ifjúság;

az ifjúság számára a nemzet nem politikai alany csupán, hanem élő szervezet, test és lélek, több irányú, de szervesen összefüggő és egymásrautalt tagozódással, s testi és lelki bajokkal és igényekkel' (Márton Áron).

Az új nemzedék nemzetszemléletének elmélyültségét tagadni eszeriat nem lehet. S ez a nemzetszemléleti komolyság elég súlyos tét azzal a hibával szemben, hogy a fiatalabb nemzedék „formátlan és modortalan”: „nyíltságában és őszinteségében — mondja Tavaszgy Sándor — nem tudja formába önteni új életfelfogását és élettartalmát”. Ez is lényeges különbség: az idősebb nemzedék „formalizmusában helytáll és vesztegel”, a fiatalabb viszont „formátlansága, mezítlábassága miatt eltékozzolja és eljelentékteleníti életigazságát” (Tavaszgy Sándor). Tragikus körülmény ez, mert a „tékozzó” új nemzedék „sajátos kérdéseink gyökeréig” hatolt le, ahová „az idősebb nemzedék még nem tud leszállni” (Márton Áron).

A nemzetszemléletnek és az életformának e kettősségéből folyik aztán, hogy a nemzedékek „értelmetlenül nézik es kölcsönösen lenézik egymást” (Márton Áron). Itt, ebben az elválásban, csak a nyílt beismerés hídépítő erejű: „én úgy érzem, — írja dr. Vargha Béla, — hogy a mai ifjúság távoláll tőlünk s mi sem állunk elég közel hozzájuk, de ezt elenyésztethetőnek és elenyésztetendőnek tartom, s ebben a tekintetben átérzem a felelősséget és vállalom a szakadék kitöltését”.

2. Az új nemzedék munkábaállítását Márton Áron két szempontból tartja elodázhatatlannak: „Először, mert mi igazán nem vagyunk abban a helyzetben, hogy az építő munkára felhasználható erőket parlagon hagyjuk, az ifjúság ereje pedig már természetes lendületénél fogva egyik legértékesebb tényező minden nép életében. Másodszor, mert az utánpótlás tervszerű, céltudatos nevelése lelkiismeretbeli kötelessége főként azoknak, akik irányító funkciókat töltenek be s maguk is vezető személyiségnek tartják magukat.” Tavaszgy Sándor nyilatkozata ugyanebből a szükségességből indul ki, sőt továbbviszi a gondolatot: „A kérdésnek két oldala van: a munkaerőt fel kell ajánlani és a munkaerőt el kell fogadni. Sőt nem elég csak a felajánlás és a várás, míg az ajánlatot elfogadják, hanem — ha valóban van duzzadó munkaerő — annak az érvényesítése érdekében az ifjúságnak egyenesen harcolnia kell. Nem igazi munkaerő és nem igazi munkavágy, amely várja, míg megszólítják és hívják, hanem csak az, amely belső szent kényszerénél fogva megragad minden etikus eszközt és rá lép minden igazi etikus útra, hogy nemzetépítő erejét szolgálatba tudja állítani.”

3. A munkába állítást Tavaszgy Sándor a fiatalabb nemzedék minőségének felmérhetése szempontjából is szerfőltt jelentősnek ítéli: „Munkakészségüket, készségüket és felelősséget vállaló lelkiismeretességüket addig nem mutathatják meg, de még felszínre sem hozzátják, míg csak a front mögött várnak. Minél tovább tartjuk őket kiskorúságban, annál inkább elgyávulnak és elkedvetlenednek.” Márton Áron ugyanettől a következménytől fél: „ifjúságunknak abban a részében, mely látó-szemekkel jár-
kel a

a mi világunkban, van munkakészség és felelősségérzet, de úgy látszik már terjed a csüggedtség és elfásultság is az elmarasztalás következtében, melyet fiatalsága címén kénytelen elszenvedni", ámde ugyanakkor hiszi, hogy az új nemzedék „vállaira tett feladat felteríti a munkakészséget és felelősséget": „a fiatalember érzi elsősorban, hogy a nagyobb megbízás megtiszteltetés, aminek illik becsülettel megfelelni", „csak be kell dobni a vízbe és úszni fog; nem az árral, hanem szembe is".

Ime, a három feltett kérdésre a válasz. Nem tudunk elképzelni akkora elfogultságot, amely ahhoz az állásponthoz vezethetne, hogy ezek a problémák csak partikulárisak. A megnyilatkozásokban szokatlanul nagy és különös gondot fedeztünk fel — első olvasásukkor éppúgy, mint később valahányszor újraolvastuk ezt, a nemzedékek építő együttműködésére vonatkozó nemzetpolitikai programot. Ez már önmagában is sokat jelent: csak a lelkiismeret és a felelősség szavát csiszolja a gond. S talán nem tevedünk, ha a nemzedékváltás szükségességének és lehetőségeinek, fontosságának és szerepének törvényét, kötelező erejű tételeit látjuk megrögzítve ama két egymásutáni napon megjelent újságszámokban.

Mindig távol állt tőlünk, fiatalabbaktól, az a hiedelem, hogy hivatásunk a *nemzedéki forradalom* lenne. Márton Áron és Tavaszy Sándor ismerték és ismerik nemzedékünknek ezt az alapvető vonását, biztosak is voltak benne, hogy az elkövetkező napokban ülésező Vásárhelyi Találkozó sem fog ellentmondani nekik. Igazuk volt. A Vásárhelyi Találkozó nem az idősebb nemzedék ellen készített fegyvert, hanem a *nemzetélet védelmére* vértette fel önmagát. A mi nemzedékváltásunknak a problémája egészen sajátosan alakul és formálódik. Miként a Hitel megelőző számában bőségesen ki is fejtettük, a mi közéletünk keretében nem a korosztálybeli megújulás a hangsúlyos, hanem a szellem frissülése, a közkerölcs szilárdulása, a látás tisztulása és a reális nemzetpolitikai tervszerűség érvényesülése. Az, hogy a lelki megújulás nálunk csaknem elképzelhetetlen a korosztálybeli megújulás, közéletünk megfiatalítása nélkül, ez pusztán csak esetleges valami, abból folyik, hogy a körülmények következtében az új nemzedék fokozottabb mértékben kényszerült a tények vizsgálatára, a gyökerek kihalatolására, mint a metamorphosis lelki válságában bizonyos mértékig elfásult és elkedvetlenedett idősebbek. Ez azonban pusztán esetlegesség: az új nemzedék érdeme nem az, hogy *évjáratait tekintve új nemzedék, hanem az, hogy látásában, terveiben és elgondolásában is új*. A fiatalabb évjáratok szemléletét mindinkább a nemzetélet reálításai határozzák meg és ez az a tény: az új szükségletek felfedezése és az új feladatok elvi s gyakorlati vállalása ötvözi külön nemzedékké ezeket az évjáratokat. Nem korosztályok nyelvöltögetése a mi nemzedékváltásunk problémája, hanem *nemzetformáló akaratok szembetalálása*. Az, ki az apák és fiak forradalmi huzavonáját látja ebben s nem mélyül el, mint nyilatkozó egyházi férfaink, a kérdés lényegében, ártalmas dolgot cselekszik: *nemzedéki érdekeket szolgál a nemzeti érdekek helyett*.

VENCZEL JÓZSEF.

II.

AMIG A VÁLASZTÁSOK le nem zajlottak, egy szót sem ejtettünk politikai pártunk vezetőségének a fiatal nemzedékkel kapcsolatos magatartásáról. Kötelezett erre az az önkéntes fegyelem, melynek nem a kényszer, hanem a nemzet egysége iránti kötelesség az alapja. Kerültünk minden olyan megnyilatkozást, melyből a legtávolabbról is arra lehetett volna következtetni, hogy a fiatal nemzedék és a párt vezetősége között bármi kérdésben is ellentét állana fenn. Kerültük ezt, mert kötelezőnek éreztük magunkra nézve a nemzeti szolidaritás erkölcsi parancsát, azt, hogy na y és jelentős pillanatokban minden magyarnak össze kell fognia, félredobva minden bontó tényezőt.

A választások megtörténtek. Örömmel tölt el sikere. A mintegy huszezerrel megszorodott magyar szavazat azt bizonyítja, hogy az erdélyi magyarságot az elmúlt négy év nyomása nem gyengítette el, hanem politikai öntudatának megerősödésére bírta. A Párt kemény aktivitása, a propaganda útak szaporodása és elmélyülése, a választási beszédek, különösképpen gr. Bethlen György pártelők megnyilatkozásainak férfias, kemény, öntudatos hangja új és szokatlan lendületet adott a választási küzdelemnek. Nem vállalkozunk az ünneprontók szerepére, mert a választások sikere éppen úgy a mi ünnepünk is, mint a legszűkebb vezetőségéé. Az a tény viszont, hogy a fiatal nemzedék — köztük magam is — mintaszerű lelkesedéssel feküdt bele a választási harcba, feljogosít arra, hogy most, a választások elmúltával teljes nyíltsággal vessük fel a Magyar Párt és a fiatal nemzedék kérdését.

1. Az év folyamán a párt vezetőségének több jelentős tagja — köztük a bánsági tagozat köztiszteletben álló elnöke dr. Jakabffy Elemér — hangot adott óhajának és reménységének, hogy a fiatal nemzedék tagjait a párt életébe és vezetésébe fokozottabban be kell vonni. Annál is inkább szükségesnek mutatkozott ez a felfrissítés, mivel az 50 tagú országos intézőbizottságnak mindössze két negyven éven aluli tagja volt. A sepsiszentgyörgyi naggyűlésen azonban mindössze annyi történt, hogy a negyven éven aluli intézőbizottsági tagok számát kettőről hétre emelték.

2. A sepsiszentgyörgyi naggyűlés és az országos választások kiírása közé esett a Vásárhelyi Találkozó. Alighanem a Találkozó hatásának tudható be, hogy a képviselőjelöléseknél már nemcsak a párt vezetői közül néhányan, hanem — mint az a Keleti Újság dec. 2-ki számából kitűnik, — a „magyar közvélemény” is kívánta, hogy „a fiatal nemzedéknek méltó helyet kell biztosítani a jelöléseknél”.

Mielőtt tovább mennénk, szükségesnek tartom annak leszögezését, hogy a fiatal nemzedék kérdését nem tartom mandátumadások útján megoldhatónak. A fiatalság szempontjából teljesen közömbös, hogy egy vagy tíz fiatal képviselő jut be a parlamentbe, mivel véleménye szerint a nemzeti önvédelmi harc a mai látszatparlamentarizmus idején nem a parlamentben, hanem az élet széles területein vivandó meg és sikere nem a képviselők számától,

hanem a társadalom szervezettségétől, összetartásától és nemzeti öntudatának erejétől függ. Szóba sem hoztuk volna a jelölések kérdését, ha maga a Magyar Párt és hivatalosa a Keleti Újság, a választási előkészületek alatt úgy nem állította volna be a fiataloknak a listákon való szerepeltetését mint amely – teljes közmegelegedésre – a fiatalság kérdését megoldotta. Ha tehát erről beszélünk, úgy nem a magunk, hanem a párt szempontjait tartjuk szemelőtt. Feltételezvéen tehát, hogy a fiatalság kérdése mandátumosztogatásokkal megoldható, vizsgáljuk meg, hogyan részesült a fiatal nemzedék a mandátumesőből.

E pillanatban még nem tudható biztosan, hogy a magyar párt jelöltjei közül hányan és kik kerülnek be a képviselőházba. Mivel a kormány nem érte el a prémiumhoz szükséges 40%-ot, a mandátumok az elért szavazatok arányában osztatnak fel a pártok között. A Magyar Párt által elért kb 5%-nak 18 mandátum felel meg. Ebben az esetben is – melyet előre igazán nem lehetett látni – mindössze két fiatal juthat be a parlamentbe. Ha azonban a kormánypárt elérte volna a 40%-ot, úgy az új parlamenti csoportnak egy fiatal tagja sem lett volna. A „mélto helyeket” hiában keressük tehát. A Keleti Újságnak idézett száma mint a fiatal nemzedék képviselőit sorolja fel a posszibilis helyekre jelölt dr. Soós Istvánt, dr. Szász Ferencet, és dr. Barta Ignácot, akik azonban sem koruknál, sem felfogásuknál fogva nem tartoznak a fiatal nemzedékhez. Hosszú politikai multjuk eléggé indokolja jelöltetésüket, teljesen felesleges volt jogcímül fiatalságukat emlegetni. Ha már az elemzésnél tartunk, úgy azt is megemlíthetjük, mint jellemző tünetet, hogy a „fiatal nemzedék egész sora” között a Vásárhelyi Találkozó résztvevői közül csak háromnak nevével találkozunk olyan listák utolsó helyein, ahol legjobb esetben az első juthat be.

Ismételjük: ha a Párt nem tulajdonított volna megkülönböztető fontosságot – alighanem a közvélemény kívánságának kielégítésére – a fiatalok jelölésének, úgy ezek a sorok meg sem íródtak volna. Így azonban kötelességünk volt reámutatni arra, hogy ezek a jelölések nem a fiatal nemzedék érdekében történtek, hanem hasznos és okos választási hangulatkeltés célját szolgálták.

Eddig a fiatalságról csak mint évfolyamról beszéltünk. Azonban a születési anyakönyvi kivonat nem egyetlen meghatározója a fiatalságnak. A fiatalságot mindig jellemezte szubjektivitása, az érzelem és az indulat legtöbbször lelki indítéka. Új világot akar teremteni a régi helyén, állandóan tervez és mozgolódik, hogy megvalósíthassa a benne élő eszményeket. Látása is ehez képest szintetikus, a nagy összefüggéseket keresi, a társadalmat egész szélességében vizsgálja. A politikába rendszerint nem érdekei, hanem a nemzeti szabadság vagy a társadalmi reformok eszménye űzi. Ezeken a bármely fiatalságra jellemző jegyeken kívül minden korosztályt meghatározó és láthatatlan, de megnyilvánulásaiiban érezhető egységbe kovácsol a közös élményeknek a hatása, a közösen kialakított látásmód, szemlélet, értéktábla és a külső hatá-

sok folytán bennük kiformalódott lelki alkat, a reakció fokok azonossága.

A most férfikorba lépő nemzedék volt az első, mely már kisebbségi sorsban nőtt fel és ez a körülmény erősen reányomta bélyegét Természetes, hogy nemzetszemlélete, értéktáblája, lelki alkata más lett, mint az előtte járó nemzedékéé. Ezen változtatni csak akkor lehetne, ha módunkban állana az előidéző okok eltüntetése. S mivel erre lehetőségünk nincsen, az egyetlen helyes megoldás az, ha elfogadjuk így a fiatalságot, ahogy van. Veszedelemos és közéleti farizeusságra és szervilizmusra nevel, ha a kiválasztás alapja az, hogy ne viselje magán a fiatalság többségének jellemző tulajdonságait.

A KIVÁLASZTÁS KÉRDÉSE a Magyar Párthoz, mint nemzeti szervezetnek a problémájához vezet. Gr. Bethlen György pártelnök választási beszédei rendjén több ízben is hangoztatta, hogy a Magyar Párt tulajdonképpen nem párt, hanem nemzeti szervezet, alighanem arra akarván utalni ezzel, hogy a Párt nem guvernementális, tehát az egész államélet érdekeit szolgáló párt, hanem társadalmi párt, mely első sorban alkotó elemeinek speciális érdekeit szolgálja s mivel tagságának kritériuma nem a program vagy világnézeti azonosság, hanem az egy nemzethez való tartozás, a különböző felfogások is elérnek benne. Ezen az eszmei alapon valóban kiépülhet az a pártszervezet, melyben minden magyar magát otthon érezze. Szükséges azonban ehhez az, hogy a pártvezetőség is teljes szigorúsággal és elfogulatlansággal gyakorolja azt a magatartást, amelyet ez az eszmei alap megkíván.

Ha a párt valóban nemzeti szervezet, úgy ott a helyük azoknak is, akiknek nemzetpolitikai felfogása nem teljesen azonos a párt vezetőségéével. Ott a helye a fiatalságnak is, de akkor az irányításhoz és a megtisztelő feladatokhoz való engedés elbírálásánál csak az arravalóság, a felkészültség, a becsületes magyar érzés játszhat szerepet és nem a teljes vélemény és felfogásbeli azonosság, ami a jobbik eset, vagy csak ennek látszata.

Sőt továbbmenve: a nemzetszervezet alapján állva nemcsak azokat kell, hogy érje a megtiszteltetés, akik a szigorúan vett politikával, politikai szervezéssel foglalkoznak, hanem azokat is, akik egyéb, gazdasági, vagy népegészségügyi stb. területeken fejtek ki hasznos munkát. De minden megbízásnak alapja az addig végzett munka, kell, hogy legyen. A fiatalságot éppen azért kell bevonni a párt munkájába, hogy a mai ötletszerű válogatás helyett a már megmutatott munkaeredmény legyen biztos kritérium. Olyan nevekkal is találkozunk mostan, akiknek eddig végzett munkásságáról mitsem hallottunk s így joggal merül fel az a gyanú, hogy a régi magyar betegség az atyafiság dolgozott.

A fiatal nemzedéknek a politikai életbe való bevonása csak úgy történhetik eredményesen, ha a ma irányító réteg helyt ad a fiatalság elgondolásainak, ha a belső építő kritikának megnyilatkozást enged, ezért senkit sem üldöz és a fiatal nemzedék politikai felfogásának nem eltiprására, hanem kiegyenlítésére törekszik.

Veszedelemes, ha egy szervezetben való szabad előrejutás feltétele a teljes azonosulás. A becsületes nyíltság teljesebb megértésre vezethet, mint a közéleti szervilizmusra való nevelés. Az az érzésünk egyébként is, hogy amikor a közvélemény a fiatal nemzedék érvényre juttatását kívánja, nem a kort érti alatta, hanem éppen azt az új szemléletet, amelyet magával hozott, nem az éveire kíváncsi, hanem az eszményeire, nem a születési bizonyítvány bemutatását várja tőle, hanem, hogy megvalósítsa azt, amit hirdetett. Ha tehát a fiatalság érvényesülésének ára éppen új szemléletének, hitének és eszményeinek az eldobása, úgy mi marad meg ebből a fiatalságból? Jámbor játékszer, hasonló azokhoz, akik – Nitzsche szavaival élve – fáradtan, őszhajjal születnek.

Egy létében veszélyeztetett nemzet, mely jogainak utolsó maradványait védi, minden erőt fel kell, hogy használjon önvédelmi harcában. Nélkülözhető ebben a küzdelemben a fiatalság dinamikus ereje, mozgékony-sága, idealizmusa, tervelő készsége, az adottságokhoz alkalmazkodó tudása? A fiatalság azonban éppen ezekben a tulajdonságaiban jelent értéket a nemzetre nézve. Ezekből a tulajdonságaitól megfosztva politikailag használhatatlanná válik.

A PÁRTOK ÉLETE állandó változás; elemük a harc, azért születnek, hogy politikai küzdelmek eszközei legyenek. A küzdelem jellegét a küzdők egyénisége szabja meg. A szembenálló felek egymásra hatnak, módszerük, programjuk, szervezetük a küzdelem folyamán átalakul, áthasonul. Amint a páncélos magyar lovasság a könnyű török lovassággal vívott állandó harca folytán egymásután dobta le magáról páncélját, vértjét, sisakját és huszár-sággá változott, éppúgy a politikai küzdelem is hasonló átalakulást idézhet elő. A román politikai élet forrong és igen közel lehet az idő, midőn a fiatalságnak ma még nem értékelt tulajdonságai fogják jelenteni a legjobban felhasználható politikai erőt.

ALBRECHT DEZSŐ

M E T A M O R P H O S I S T R A N S Y L V A N I A E

A VÁSÁRHELYI TALÁLKOZÓ HATÁSA.

A VÁSÁRHELYI TALÁLKOZÓ hatásáról beszélni talán még túl korai. A gondolatok még egyelőre érnek, rajongókat hódítanak és ellenségeket támasztanak. Hosszabb időnek kell eltelnie ahhoz, hogy a tételek cselekedetekben öltsenek testet. Ámde nem érdektelen mégsem időnként számba vennünk, hogy a Vásárhelyi Találkozón megfogalmazott gondolatok és tételekbe iktatott nemzeti életterv eszméje mekkora pályát futott be, a váltók rengetegében nem tért-e le a kijelölt útvonlról, szabadon és egyenletes sebességgel haladhat-e a megjelölt cél felé, a szemaforokat kik és miért igazgatják, a haladást akasztó belső vészjeleket indokolva adják-e le vagy csak próbálgatják a vészfék fogantyúját.

A V. T. három napja óta immár negyedév telt el s az a tény, hogy a Találkozó ügye s a Találkozón felszínre került gondolatok még ma is élénken foglalkoztatják a közvéleményt, nyomós bizonyíték amellett, hogy a V. T. nemcsak alkalmi, hanem belső lényegénél fogva időtálló eseménnyé lett. Közvetlen hatása sem országrészünkben, sem a határon túl élő magyarság soraiban nem maradt el. Gyakran találkozunk utalásokkal, hivatkozásokkal, rokonszenvező és támadó kijelentésekkel, az eszmét továbbvívó megbeszélésekről, tárgyalásokról értesülünk, s magánlevelek bizonygatják, hogy a V. T. ténye sok helyt hajtóerővé lett, szóval nem sülyedt el a naponta adódó kisebb-nagyobb jelentőségű történések tengerében.

A VÁSÁRHELYI TALÁLKOZÓHOZ kapcsolódó események sorában első helyen a bánági magyar ifjúság megmozdulását kell számbavennünk. A Magyar Párt bánági ifjúsági szakosztálya november 17.-én Péter János elnöklete alatt ülést tartott s az volt a kimondott célja, hogy a Találkozó határozatait megtárgyalja és az ifjúság csatlakozásának lehetőségeit megbeszélje. Ezen az ülésen megjelentek a Református Ifjúsági Egyesület, a Temesvármásodik kerületi római katolikus ifjúsági egyesület, a Juventus Salvator római katolikus ifjúsági egyesület tagjai, valamint a Crisan-, a Vörös Csárda- és a Bánszky-telepek ifjúsági csoportjainak kiküldöttei.

Ez az ülés a következő határozati javaslatot fogadta el:

1. A bánsági magyar ifjúság a Vásárhelyi Találkozón elfogadott két alapvető: a keresztény erkölcsön alapuló nemzeti-népi érdeket kívánja szem előtt tartani és kizárólag csak ezeken az alapokon kíván népe érdekében dolgozni. Különböző nemzetközi eszmeáramlatoknak a fenti alapelvekbe való belemagyarázását nem fogadja el.

2. A bánsági magyar ifjúság az egységes nemzeti társadalom kialakításáért kíván dolgozni s ezért nem tűr meg a maga keretein belül semmilyen felekezeti, osztály- és társadalmi ellentétet.

3. A Magyar Párt ifjúsági szakosztályának taggyűlésére összejött különböző egyesületekbe tömörült bánsági magyar ifjúság megállapítja, hogy a V. T. szellemében dolgozott eddig és akarja továbbra is a fenti pontok értelmében a Találkozó határozatait keresztül vinni és azoknak a magyar kisebbségi életünkben való megvalósításáért a munkát még fokozottabban folytatni.

E határozat jelentőségét mélyíti az a tény, hogy Dominich László előterjesztése után dr. Páll György, főtthkár, a Magyar Párt bánsági tagozata nevében kijelentette, hogy a határozati javaslatot elfogadja Fodor József, a temesvári róm. kat. egyházmegye magyar ifjúságának vezetője, huszonhat katolikus ifjúsági egyesület nevében szintén elfogadta a határozati javaslatot, s ugyanezt jelentette be Debreczeni István, temesvári ref. lelkesz, a Református Ifjúsági Egyesület nevében is.

A temesvári példa nem az egyetlen. Más magyar vidékek fiatalsága sem ment el értetlenül a V. T. ténye mellett. A Csíki Lapokban olvassuk: „Városunk ifjúsága igen élénk érdeklődéssel kísérte a V. T. munkáját s a V. T. anyagának részletesebb megvitatása érdekében november hó 24.-én értekezletre jött össze negyven fiatalember”. Az összejövetel a V. T. három alapvető tételét egyhangulag elfogadta, magáévá tette a V. T. hitvallását is, elhatározta, hogy az értekezlet jegyzőkönyvét a V. T. határozataival együtt felterjeszti a Magyar Párt intézőbizottságához — a kérdésben való állásfoglalás végett s azzal a kéréssel, hogy az intézőbizottság mondja ki az ifjúsági szakosztály megalakításának szükségességét. — Hasonló eredményekről számol be az a levél is, melyet a Magyar Párt nagyenyedi ifjúsági szakosztályának elnöksége küldött a V. T. bizottságának. E levélből idézzük: „Örömmel értesítjük Önöket, hogy a Magyar Párt nagyenyedi tagozatának ifjúsági szakosztálya december 8.-án tartott választmányi gyűlésén foglalkozva a V. T. által felvetett gondolatokkal, azokat nagy örömmel vallja teljes egészükben a magáénak s ezalkalomból az Előkészítő Bizottságnak testvéri üdvözlét küldi. Nagyenyed város demokratikus gondolkodású magyar ifjúsága teljes lelkesedéssel áll mindazok mellé, akik megértve a változott idők parancsát, a magyar társadalom újjászervezésén fáradoznak s iparkodni fog ezeket az elgondolásokat a maga kicsiny körében gyakorlatilag is megvalósítani”. — Nem kisebb jelentőségű az a munka sem, amely Nagybányán folyik a V. T. eszméinek valóra váltása érdekében. A nagybányai helyi törekvéseket legutóbb erőteljes gesztussal vitte előre Figus Albertnek, a szatmári Magyar Párt elnökének, a Párt Nagybányán tartott választási nagygyűlésén „Öregek és fiatalok” címmel elmondott elvi jelentőségű be-

széde. Különös súlyt helyezünk erre, mivel Figus Albert az első felelős pártvezető, aki a V. T. kérdését nyíltan és részletezően fejtegette. A szatmári Újság terjedelmes közleményéből idézhetünk. Miután az előadó számbaveszi a V. T. határozatainak azt a részét, amely népközösségünk életegységének megvalósulását hivatott szolgálni, kijelenti: „Amikor az erdélyi egyetemes magyarság előtt egy ilyen eszményi terv felmerül, nem lehet és nem szabad ez elé akadályokat gördíteni, mert a legnagyobb bűn az ifjúságot idealizmusából kiforgatni, lévén ez az időnek elvitáztatlan kizárólagos joga... Megdöbbenően igaz az, amit az ifjúság erdélyi magyar intézményeink egymásközi féltékenykedéséről és széthúzásáról megállapít. Annak, aki közelebbről ismeri országos jellegű, vagy akár kisebb jelentőségű magyar intézményeinket, meg kell állapítania róluk, hogy bár nemzetkisebbségi szempontból hatalmas erőt képviselnek, de ezt az erőt a széthúzással, féltékenykedéssel a minimálisra csökkentik és személyi hiúságokkal szétforgácsolják. Csak ha ezt a tényleges helyzetet mérlegeljük az adottságok szerint, akkor tudjuk felmérni az ifjúság elgondolásának óriási horderejét, mely a társadalomátalakítás egyik eszközül a magyar intézmények összpontosításának gondolatát teszi... Ha végigolvassuk az ifjúság közművelődéstörténeti, statisztikai, gazdasági tanulmányait, népnevelési iránykitűzését, csak akkor tudunk tiszta fogalmat alkotni ifjúságunk szent akarása felől, csak így tudunk tiszta képet alkotni: mennyi kisebbségpolitikai célkitűzést kell rendszerbe foglalnunk — talán egy vagy több évtizedre kiható politikai program számára... Talán egy évszázadra van reá szabva a V. T. társadalomalakító terve a mi időnkre talán csak egy lélekzetnyi jut belőle, amit becsületesen meg kell valósítani, hogy rajta még az ifjúságot követő nemzedék is építhessen”. Figus Albertnek ez a megnyilatkozása abból a sorból való amelynek egyik erőteljes példája annakidején a Magyar Kisebbség október 16.-i vezetőcikke volt.

A ROKONSZENVNEK MEGNYILATKOZASA mellett azonban maradt idő és energia az ellenvélemények hangoztatására is. A baloldal, nevezetesen a szociáldemokrácia vezérkarának harci riadója pillanatnyilag hidegen hagy. Keresztény és nemzeti érdekeink védelmében soha nem is gondoltunk arra, hogy a nem keresztény és nem nemzeti, életüktől idegen hitvallás alapján álló, profeszionális munkásvezetőket meggyőzni, útjukból kitéríteni oly könnyen lehetséges volna. Amde számoltunk egy adottsággal, azzal, hogy a magyar munkás ma már nemcsak szociális alany, hanem mindinkább nemzeti mártírrá lesz, s a nemzetvédelmi törekvések lábrakapása óta a magyar munkásságban — a tömegekben! — mind nagyobb és nagyobb a kívánczóság egy, a számukra megoldást nyújtó nemzeti életkeret felé. Az utat nem ismerik. A V. T.-nak a munkáskérdésben hozott határozata éppen ezért a munkástömegekhez szól. A magyar munkástömegeknek egyelőre a kenyér a fontos, de csakhamar egzisztenciálissá válik a nemzetközösség soraikat erősítő támogatása is. „Valljuk — mondta ki a V. T. — életünkben a

krisztusi elvek és tanítások alapján a szociális igazságnak érvényesülnie kell és vállaljuk a közösséget a munkássággal a kizsákmányoló tőke elleni küzdelemben". Nagy és biztos erő árad ebből a hitvallási pontból, a szociáldemokrata kihívásra — missziós munka, munkástömegeinket belső ártalmaktól védő missziós munka épülhet erre az elvi alapra.

Már nem ennyire érdektelen az a vészjelzés, mely a másik oldalról hangzott el. Ez figyelmezteti a V. T.-t, hogy „az egyházak kérdésében megnyilatkozó magatartás minden tekintetben próbaköve egy mozgalomnak" felhívja a figyelmet a „kritikai magatartás" elhanyagolására s arra, hogy a V. T. nem készítette el a kisebbségi élet oknyomozó történetét; értesít, hogy a Találkozóon volt egy előadás a munkásifjúságról, s hogy nem esett szó az erdélyi fiatal szellemiség, sőt egyáltalán a tanuló ifjúság kérdéseiről rádöbrent az erdélyi magyar földműves nép életkérdéseinek fontosságára, a székely közművelődési önkormányzat szükségességére, és így tovább. Kétségtől nem érdektelen vészjelzés ez, úgymond az előkészítés „kitért" ezek elől a kérdések elől. Nem érdektelen, mert nem a kívülállókra figyelmezteti, mint a szociáldemokrata, hanem a sorokat igyekszik bontani, a belső rendet zavarba hozni. Mert az Erdélyi Fiatalok hiányolásai és figyelmeztetései így önmagukban nézve bizony lényeges kérdéseket ölelnek fel. Csakhogy a vészjelzés kissé indokolatlan, a V. T.-n jelenlévők s a határozatok ismerői számára érthetetlen. Mert:

a V. T. ugyan nem foglalkozott külön előadásban az egyházak kérdésével, ámde nem többet jelent-e az, hogy ennek ellenére határozatait bármely egyház magáévá tehetné; de máskülönben is az egyházakkal kapcsolatos hiányolás bizonyára csak az egyházak nemzetpolitikai szerepét tarthatta szem előtt, a V. T. viszont e szempontból két előadásban, az ezeket és más előadásokat is követő vitákban, bizottsági tárgyalásokon és több határozati pontban fejtette ki a maga közismert álláspontját;

mert bár igaz, hogy a V. T. nem foglalkozott tételesen és alapvetően mindazzal, ami eddig a kisebbségi magyarság életében történt, azonban a nemzetpolitikáról értekezett és nem a kisebbségi kérdéstről tartott ankétot;

mert a kritikai magatartás igénylése teljesen ellentétes a V. T. kimondottan építő szándékával; köztudomású, hogy a V. T. közössége menekült a negatív nemzetpolitika csábításai elől;

mert a munkásifjúságról előadás nem hangzott el;

mert ugyan helyénvaló a megállapítás, hogy a Találkozó programjába nem volt felvéve a falusi és középiskolás ifjúság kérdése, ámde a nemzetnevelésről szóló határozatok s más határozati pontok egyaránt azt bizonyítják, hogy a V. T. reklám nélkül is bőségesen foglalkozott e kérdéssel;

mert a V. T. azt célozta, hogy az erdélyi fiatal szellemiségnek hivatástudatot adjon és célkitűzéseit körvonalazza, s ezzel az erdélyi fiatal szellemiség legalapvetőbb kérdéseit boncolgatta; máskülönben is a V. T. volt az az első erdélyi magyar politikai gyűlekezet, amelyik az értelmiségnevelést, mint a népnevelés elő-

feltételét, programba iktatta s amelyik a tudományos utánpótlásról, mint nemzetpolitikai feladatról beszélt;

mert a V. T. teljes mértékben és éppen egyik alapelvében hangoztatta a földműves nép nemzetalkotó szerepét bár igaz, hogy a földműveléssel kapcsolatos problémakört csak egyes szempontokból tárgyalhatta meg;

mert a V. T. igényelte a magyar önkormányzatot s ebből — még ha akarta volna, akkor sem vehette ki a székely közművelődési önkormányzat hiányolt kérdéskörét.

Egyetlen figyelmeztetés megokolt, nevezetesen az, amely a népegészségügyre vonatkozik. A Találkozó időtartamának rövidsége azonban mentőköriülmény, de még így is néhány fontos egészségügyi kérdés szóba került. A hosszadalmasan foltárt hiányok mind kisebb körre zsugorodnak, az ellenvéleménynek a jelentősége erősen eltörpül. Ezért csodálkozunk, hogy a Magyar Kisebbség, amelyik két hónappal ezelőtt a V. T. napjait „a bennük lévő teremtő erőnél fogva mélységesen megrázó, multak hazugságait temető és jövőket teremtő pillanatok”-nak nevezte, ezeket a hiányokat dokumentációs anyagként december 16.-i számában minden kommentár nélkül, egyszerűen leközli.

A HIÁNYOLÁSSAL kapcsolatosan azonban nem is annyira a felsorolt s nagyrészt indokolatlan tételek a fontosak, hanem az a megállapítás, hogy az emlegetett kérdések tárgyalásai elől az előkészítők *kitértek*. A tárgyilagosság itt más fogalmazást követel: a V. T., más kérdéseket látott elsőrendű fontosságúaknak, mint az Erdélyi Fiatalok. A Vásárhelyi Találkozó abban a hiszemben élt, hogy a legidősebb és a legvitatottabb kérdésekről gondolkodik. A keresztény erkölcs nemzetirányító jelentősége, a nemzeti közösség totális szemlélete, a demokrácia mint életforma, a nemzeti önkormányzat, a nemzetnevelés, a nemzettestbe szervezen beépítendő munkásszervezés, a gazdasági önellátás és így tovább — lehet hogy nem a legfontosabb kérdéseink. Erről az erdélyi magyar élet fejlődése fog dönten. Nem is vitatkozunk fölöle. Csak éppen megemlítjük.

Egészen más természetű és hatásában is egészen más jellegű az Erdélyi Fiatalok fejtegetéseinek a rendezés antidemokratikuságára és marxista fölényre vonatkozó tételei. E tételeket az E. F. is nagyra becsüli hiszen indokolásuk szerint ezért nem jelenhetek meg — többek között — a Vásárhelyi Találkozón. Lássuk hát ezeket a nehézségeket!

A rendezés antidemokratikus volta abból ered, hogy az E. F. áthidaló javaslata a Találkozó előtt visszautasított. Hosszadalmas feladat volna ezt a kérdést teljes egészében kifejtenuünk, pusztán csak utalunk a sokat emlegetett javaslat lényegére. Ez pedig a következő: az Ifjúsági Parlament előkészítési munkáját egy háromtagú bizottság vegye át, amely Tamási Áron elnökle mellett az E. F. egy megbízottjából és — bizonyos feltételek teljesítése esetében — a Hítel képviselőjéből álljon. Így — az E. F. sze-

rint — el lehetett volna kerülni az „önkényes lépéseket“. Ámde felvetődik a kérdés: az E. F. mily jogon szab feltételeket a Hitelnek és egyáltalán mind az E. F.-nak, mind a Hitelnek az erdélyi új magyar nemzedék mikor adott megbízást arra, hogy őt képviselje? De továbbá a végzett és a gyakorlati munka térségin tevékenykedő fiatalságnak hol vannak azok a szervezetei, amelyektől megbízást kérni és kapni lehetne? Az IKE széniori osztályán és néhány magyarpárti ifjúsági tagozaton kívül ilyen szervezetek nincsenek; ifjúságunk élcsapatának, a fiatal értelmiségnek nagyobb hányada szervezetlen, s így képviseleti alapon a Parlament soha meg nem valósulhatott volna. Erdély fiatal férfiai-nak találkozója ellenben megvalósult. Az erdélyi magyar fiatal szellemiség nem sok, de mégis igen jelentékeny számú képviselői Vásárhelyt megjelentek, s az új nemzedék nevében legalább annyi joggal nyilatkozhattak, mint amekkora joggal az E. F. magát a „romániai új magyar nemzedék lapja“-nak nevezi.

A másik nehézség, a marxista fiataloknak a Találkozón való megjelenése és a tárgyalások menetére gyakorolt „egységes és határozott befolyásuk“ — már komolyabb megfontolást igényel. Post festa főlősleges a nehézség első feléről vitatkozunk; legfőnnebb csak azon csodálkozunk, hogy ezt ép a „világnézeti függetlenség“-et és a liberálizmust hirdető lap emlegeti. A nehézség második része azonban még ma is élő vitára adhat alkalmat. Vajjon mindazok, akik a V. T. határozatára hitvallást tettek, vagy a hitvalláshoz később csatlakoztak, egy marxista programra esküsznek? Abból az állításból, hogy a marxista réteg volt az egyetlen szervezeten irányított csoport, amely tehát tudott egységes és határozott befolyást gyakorolni, csak ez következhetnék. Minő fonák helyzet elé kerül azonban az, ki e csapáson elindul. Zavartan áll felelős egyházi és politikai férfiaiunknak a határozatokat méltató nyilatkozataival szemben, s zavartan olvassa az E. F.-nak azt a megállapítását, hogy „az időszerű politikai, művelődési és gazdasági kérdésekben a határozatok nagyjában megegyeznek az e kérdésekben egyházaink, gazdasági szervezeteink és a Magyar Párt legutóbbi nagygyűlése által hozott határozatokkal, továbbá lapunk többször kifejtett álláspontjaival“.

A HOSSZAS VITATKOZÁS erőtpocsékló és felesleges. A szemaforoknak és a vészjeleknek létjogosultságát teljes mértékben el kell ismernünk. Az Erdélyi Fiatalok álláspontját is méltányolni tudjuk, mert a „lelkiismeret szava“ döntő tényező. De éppen a lelkiismeret nyugalma érdekében kérjük az Erdélyi Fiatalokat, hogy ne halasszák a szükséges különbségtevést. A V. T. ténye önálló és független minden más, talán zavaró körülménytől: ezektől függetlenül nézzék a V. T.-t — a határozatokban és a Hitvallásban. A csatlakozás nem lealázó, a magunk revíziója az előítéletek fölé emel. Az irányítani akarásnak van egy alepvető feltétele, és ez: az indulatmentesség, a jóakarat és az elért eredmények őszinte megbecsülése.

Ugyanezt hangoztathatjuk azzal a vitával kapcsolatosan is,

amely a V. T. mozgalmi jellege felől nem is olyan rég lezajlott. A V. T. leszögezte, hogy nem mozgalmat, hanem pozitív egyéni munkát kíván tagjaitól és azoktól, akik a V. T. hitvallásához csatlakoznak. Lehetett ezt félre is érteni, ámde a tények beszélnek. Ahol a V. T. hatására mozgalom indult, ott semmi más nem történt, mint amit a V. T. akart: egyesek saját órhelyeiken az egyházak, a Magyar Párt és más intézményeink keretében kötelességszerűen vállaltak erjesztő szerepet. A V. T. ma szellemi magatartás és nem is lehet több. Alapelveivel kerülne összeütközésbe, ha az egység helyett a megbontás szerepét vállalná. A trójai faló meséje sem más, mint ártalom. A V. T. első alapelvét lehet kiforgatni, ámde az igazság az, hogy – miként megelőző számunkban is hangsúlyoztuk, – a két alapelv közül a lényegét meghatározó a keresztény erkölcs, ez tölti meg tartalommal a demokráciát, amely – ismételjük – nem rendszerkérdés, mint a fasizmus, a demokrácia életforma, amelynek lényege és belső tartalma etikai beállítottságu s az a célja, hogy lehetővé tegye a legszélesebb néprétegek számára is a közérdek megértését s azt, hogy a közösségi életformát a maga belső ügyének vallja. Aki itt külön véleményt hangoztat, nem a V. T., hanem a nemzet érdekeivel kerül összeütközésbe. Legyen ez a baloldal, vagy az előítéletektől terhes polgári rész.

PÁLYAVÁLASZTÁS ELŐTT

AZ ÖRÖK IFJÚSÁG legsúlyosabb életproblémája minden időben a pályaválasztás kérdésének céltudatos megoldása volt. Nehéz volt ez a múltban is, nehéz ma is, mint minden kezdet.

A múltban az ifjúság mozgási és cselekvési szabadsága nehezítette meg ennek a kérdésnek céltudatos megoldását, amennyiben a kifelé hatoló élet elvonta az ifjúság nagy részét az egzisztenciális gondolkodástól és attól az iskola padjai között történő önvizsgálattól, mely egyedüli alapja és szükséges előfeltétele minden pályaválasztó ifjú életberendezésének. A múltban észrevétlenül suhantak el a középiskolai élet diákemlékekkel zsufolt, gondtalan évei s mikor eljött a matura után beköszöntő boldog korszak, az érettségibottal vidáman hadonászó ifjú arra döbrent rá, hogy nem ismeri önmagát, saját maga hajlamait, istenadta képességeit s következőleg nem is tudja, hogy melyik pályát válassza élet-hivatásul és hogy egyáltalán melyik pálya felelhet meg leginkább egyéni adottságainak.

Ma a pályaválasztás kérdésének céltudatos megoldása még nehezebb, még súlyosabb feladat. Nehezebb és súlyosabb azért, mert a szükséges önképzés és önvizsgálat feladatát ifjaink nagy része ma is elmulasztja, illetve el kell, hogy mulassza, mivel a középiskolai tanterv ezer meg ezer olyan feladat, számtalan olyan

kötelesség és követelmény elé állítja különösen a kisebbségi ifjúságot, aminek lelkiismeretes elvégzése minden kedvet, időt és idegrendszert annyira felemészt, hogy magánszorgalommal párosuló önképzésre és önvizsgálatra, szóval az egyéni tehetségek kiművelésére nincs fizikai idő. Nehezebb és súlyosabb azért, mert a mai ifjú, ha esetleg meg is találta már középiskolai diák korában azt a pályát, melyre egyéni sajátosságainál, korán megnyilvánuló hajlamainál, dejében felismert rátermettségénél fogva a legtöbb erőt és kedvet érez magában, nem mindig követheti szíve sugalmait.

A mai ifjúnak gondolnia kell már kezdet-kezdetén az érvényesülésre, az elhelyezkedési lehetőségekre, azaz nemcsak a megszerzendő diplomára, hanem inkább ennek a diplomának céltudatos érvényesítésére, ennek a diplomának elsősorban a maga megélhetését, másodszor fájának erősítését biztosító gyümölcsöztetésére. *A mai ifjú pályaválasztása körülmények között egyszintenciális gondolkodást követel.* Nem elég, ha annyit tudok, hogy orvos, ügyvéd, tanár vagy mérnök leszek, minden előrelátó ifjúnak fel kell tennie magában ezt a kérdést is: hol? Hol leszek orvos, milyen kórházban, melyik városban vagy faluban; hol lehetek ügyvéd, melyik kamarába iratkozhatom be, melyik városban nyithatok még egy ügyvédi irodát; hol lehetek tanár, melyik iskolában, milyen katedrán; hol lehetek mérnök, melyik városban, milyen vállalatnál? Nem szabad elfelejtenem azt sem, hogy kisebbségi vagyok. Hiába végzem el saját magam költségén, sokszor szüleim vagy gyakran a magyar társadalom jóvoltából és áldozatkészségéből egyetemi tanulmányaimat egy olyan pályán, melyen mint kisebbségi nem érvényesülhetek, elvesztegetem a drága időt s a reám oktalanul elköltött pénzt. Ha mint kisebbségi egyetemi végzettséget megkövetelő tudományos pályán nem remélem az elhelyezkedés szabad lehetőségét, szabad nekem gyakorlati pályára is mennem: lehetek diplomás gazda, kereskedő, műiparos, stb.

Egy szóval ma nem is annyira pályaválasztásról, mint inkább állásválasztásról, illetve álláskeresetről van szó.

HOGYAN GONDOLKOZTAK pályaválasztó fiataljaink az utóbbi öt esztendő leforgása alatt és hogyan gondolkoznak ma? Erről a sepsiszentgyörgyi ref. Székely-Mikó-kollégiumban végzett ifjak túlföldi kimutatása érdekes adatokat nyújt. E kimutatás szerint tudományos, azaz orvosi, jogi, tanári, papi, stb. pályára lépett 5 év alatt 35 ifjú, vagyis az érettségét tett ifjak 70 százaléka. Vajon tudták-e a pályaválasztás pillanatában, hogy az orvosi fakultásra milyen nagy nehézségekkel lehet beiratkozni, hogy a hathét évig tartó tanulmányozás milyen költséges, hogy a diploma megszerzése után állami állásokra nem pályázhatnak, hogy egy olyan kis városban, mint pl. Sepsiszentgyörgy, legalább húsz magánorvos működik? Vajon számot adtak-e arról, hogy a jogi tanulmányok elvégzése után a kamarába való beiratkozás esélyét numerus clausus, újabban rejtett numerus nullus korlátozza, hogy Csernoviczból nem egy kész ügyvédnek beiratkozás végett Brassóba kell jönnie, ott, ismeretlen, idegen földön letelepednie és élnie,

**A Székely Mikó-kollégium végzettjeinek pályaválasztása
1932–1937.**

Milyen pályát választott ?	1932		1933		1934		1935	1936		1937		Összesen	
	Érettségizett	Nem érettségizett	Érettségizett	Nem érettségizett	Érettségizett	Nem érettségizett		Érettségizett	Nem érettségizett	Érettségizett	Nem érettségizett	Érettségizett	Nem érettségizett
	15	7	16	7	8	13		7	7	4	7	50	41
Orvosi	1	—	—	—	2	—	A VIII. o. visszaállítása miatt nem voltak érettségi vizsgálatok.	1	—	—	—	4	—
Gyógyszerészi . .	1	—	—	—	—	—		—	—	—	—	1	—
Jogi	1	—	3	—	2	—		2	—	—	—	8	—
Tanári	3	—	1	—	1	—		1	—	1	—	7	—
Papi	2	1	5	—	—	—		1	—	3	—	11	1
Jegyzői	1	—	—	—	—	—		—	—	—	—	1	—
Állatorvosi	1	—	—	—	—	—		—	—	—	—	1	—
All. v. magánhivat.	1	—	—	1	2	4		2	—	—	—	5	5
Mérnöki	—	—	2	—	1	—		—	—	—	—	3	—
Zeneakadémia . . .	—	—	—	—	—	1		—	—	—	—	—	1
Gazdasági akad. . .	1	—	—	4	—	3		—	3	—	—	1	10
Keresk. akadémia . .	—	—	2	—	—	1		—	—	—	—	2	1
Ipari akadémia . . .	—	—	2	—	—	2		—	1	—	—	2	3
Műszaki akadémia . .	—	—	—	—	—	2		—	—	—	—	—	2
Otthon maradt . . .	1	6	1	2	—	—		—	3	—	—	2	11
Meghalt	2	—	—	—	—	—		—	—	—	—	2	—
Összesen	15	7	16	7	8	13		7	7	4		50	41

hogy ügyvédi diplomával kisebbségi legfennebb csak ügyvédi gyakorlat folytatására számíthat ?

Vajjon gondoltak-e arra, hogy az erdélyi magyar egyházak minden tanári katedrájára szinte két-három ember is akad, hogy a képesítő vizsga megszerzésének lehetősége kisebbségekre nézve mennyire kétséges ? Vajjon megvizsgálták-e magukat abból a szempontból, hogy papi pályára valóban a komoly elhivatottság és a keresztyéni erények őszinte és buzgó gyakorlásának vágya szólítja-e, hogy kisebbségi életünkben meg tudnak-e felelni annak a magas papi hivatásnak, amelyet a falvakban szétszórt népünk mai helyzetképe követel ?

Vajjon miért választották ifjaink tömegesen a fenti elméleti pályákat akkor, amikor a gyakorlati pályák és éppen a kisebbségi kézben még meglevő gazdasági, kereskedelmi, kereskedői, műipari és műszaki állások az idősebb nemzedék lassú visszavonulása folytán megüresedtek, néptelenek és betöltetlenek maradtak ? Őt év alatt mindössze öt érettségizett fiatal ember lépett gyakorlati pályára s ma mind az öt biztos révbe jutott.

Akinek atyja gazdálkodó, kereskedő, iparos vagy műszaki ember, ne szégyelje érettségi diplomával átvenni és tovább folytatni atyja munkáját ; ne restelje visszatérni az anyaföldre és példát mutatni a több, mint száz év óta ugyanazon elvek és meg-

rögzött szokások szerint gazdálkodó székelységnek, ne legyenek kétségei, hogy atyja jól berendezett városi vagy falusi üzletének vezetését több szaktudással és fiatalabb rugékonysággal átvegye és tovább fejlessze, ne aggódják amiatt, hogy ha érettségi diplomával a zsebében kiváló műiparos lesz, a magyar középosztály lenézi vagy magából kiközösíti.

AZ ELMÉLETI, illetve egyetemi pályák ma a többségi ifjúságnak míg a gyakorlati pályák telkarolása a kisebbségieknek nyújt biztosabb megélhetési lehetőséget. Ez az alábbi összeállítástól világosan kitetszik:

Az 1937 júniusában Brassóban a 16 sz. bizottság előtt érettségizett

			61 román és 8 szász jelölt közül	
orvosi pályára megy			13	—
gyógyszerészi pályára megy			5	—
jogi	"	"	17	—
tanári	"	"	5	—
papi	"	"	2	—
jegyzői	"	"	—	—
állatorvosi	"	"	3	—
áll. hivatalnok	"	"	5	—
mérnöki	"	"	4	1
zeneakad.	"	"	2	—
gazdasági	"	"	3	1
keresk.	"	"	2	1
ipari	"	"	—	2
műszaki	"	"	—	3
otthon marad	"	"	—	—

Tehát 61 román diák közül több, mint 90 % egyetemi és 8 szász jelölt közül pedig 87 % gyakorlati pályára lép.

A szász diákok bámulatos céltudatosságot és körültekintést árulnak el a pályaválasztás nehéz kérdésében, látszik rajtuk, hogy nemcsak foglalkoztatják tanáraik, egyesületeik, családtagjaik ezzel a kérdéssel, de ők maguk is foglalkoznak komolyan és előre azzal a gondolattal, hogy tanulmányaik elvégzése után társadalmuk jól felkészült, hasznos és munkás tagjai legyenek.

A mi ifjúságunknak is figyelembe kell vennie, hogy az egyetemi végzettséget megkövetelő pályákon nem versenyezhet a többségi diáksággal s hogy a gyakorlati pályákon rövidebb idő alatt, kevesebb költséggel, de biztosabb elhelyezkedési, érvényesülési és megélhetési lehetőséggel juthat révbé ma és fájának javára.

DEBRECZY SÁNDOR.

A TANÁRKÉPZÉS A NEMZETNEVELÉS SZOLGÁLATÁBAN.

AZ ERDÉLYI MAGYARSÁG élete mind határozottabban kezd egy újabb szakaszba jutni, amelynek jellegét már nemcsak a védekezés és ideálokba kapaszkodás, hanem az erők józan számbavétele, célszerű, egy irányba való szervezése és a jövő felé forduló építő munka jellemzi. A fejlődésnek ebben az állapotában természetes az, hogy a nevelés a nemzetnek egyik legfontosabb kérdésévé válik. A jövőt maguk javára biztosítani akaró hatalmi rendszerek (kommunizmus, fasizmus) azonnal hozzáláttak az iskolák és az ifjúság nevelésének átformálásához, a romániai magyarság számára sem elegendő iskoláinak megtartása és kiépítése, hanem szükség van egész nevelési munkájának egységes, céltudatos, a jövőért harcoló irányítására.

Hogy az egységes, minden szükségletünknek megfelelő nemzetnevelés kiépítése milyen általánosan átérzett nagy jelentőségű kérdése mai életünknek, azt az az élénk érdeklődés is bizonyítja, amellyel azt a Vásárhelyi Találkozó megvitatta. Az iskolai és iskolán kívüli nevelés kérdését követő hosszú eszmecserékben részt vettek a legellentétesebb felfogások képviselői, mégis úgy látszott, hogy minden nagyobb nehézség nélkül meg tudnak egyezni a magyar nemzeti nevelés alapelveiben, feladataiban és talán inkább csak a megoldási módokra nézve van közöttük véleménykülönbség, főképp azért, mert még nem tisztázták maguknak a kérdésnek minden ágát.

Bármennyire is átérzett követelménye a nemzetnevelésnek, hogy azt a mai élet körülményeihez, parancsaihoz szabjuk, mégsem tudtuk még annak egész rendszerét és gyakorlati megoldásait is felépíteni. Szükséges tehát visszamennünk az alapelvekhez, hogy azoknak minden következtetését azután levonhassuk.

A nemzetnevelésnek legfőbb célja az egész nemzeti kultúrkincsnek a nemzet minden rétegében való megvalósítása és ezáltal a nemzet belső összekapcsolódásának megteremtése. Önmagunk multjának és jelenének megismerése, az önismeret visz az erők öntudatos, minden irányú kifejtéséhez és ezáltal válik lehetővé a szervezett, együttműködő társadalom kiépítése. A Vásárhelyi Találkozó a demokrácia mellett tett hitet s ezt a demokráciát Tamási Aron így határozta meg: „A demokrácia az összes erkölcsi, szellemi és anyagi javak igazságos és teljes felhasználása a társadalom javára”. Nyilvánvaló, hogy ez a társadalom nem lehet külön sem a parasztság, sem a munkásság, sem az értelmiség, hanem csak mindegyik együttvéve, tehát maga a nemzet. A megvalósult demokráciában a nemzetet az öntudatos, egész erejüket kifejtő és egységesen dolgozó társadalmi rétegek alkotják. Nyugodtan mondhatjuk tehát, hogy a nemzetnevelés célja a szervezett

nemzeti társadalom, a demokrácia megvalósítása. A tökéletes demokrácia tehát nem jön létre politikai megmozdulások, követelések, szónoklatok nyomán, hanem csak a céltudatos, kitartó társadalmi nevelésnek lehet az eredménye. Minden demokratikus állam épen ezért törekszik a népnevelés mennél szélesebb kiépítésére, míg az elnyomó hatalom azt inkább elhanyagolja. Ha tehát tisztán eszmei szempontból nézzük a kérdést, meg kell állapítanunk, hogy a demokrácia mai életünkben nincs meg, az jelenleg csak elképzelés, ideál és nemzeti nevelésünknek kell megtalálnia azokat a módokat, amelyekkel megközelíthetjük.

A Vásárhelyi Találkozó a demokratikus eszmében való hitet hirdette szerte a világba, menjünk most tovább egy lépéssel: foglalkozzunk a demokráciára való nevelés módzataival. Ha először a magyar népnevelésnek csak egyik, megoldásaiban egyszerűbb, de hatásában mind inkább megszűkülő részét, az iskolai nevelést nézzük, akkor nyilvánvaló, hogy annak irányításában a tanár és tanító személyisége, felkészültsége az alapvető.

A nemzetnevelés hatalmas munkájában csak egyik tényező a tanárképzés és habár természetes az, hogy a nevelés munkáját alulról kell elkezdni, foglalkozzunk ezúttal a magyar tanárképzés feladataival. Ha ugyanis a jövőre való nevelés munkája a nevelőktől függ leginkább, akkor csak az ők megfelelő, korszerű előkészítésétől várhatjuk az egységes szellemű, jövőbe néző nemzetnevelés megvalósulását. A tervszerű nevelési munkának első lépése tehát a nevelői réteg kiképzése és pedig főleg a legfelsőbb, legteljesebb műveltségű rétegnek, a tanárságnak, mert tőle függ a kultúrkinccs továbbadása és terjesztése.

Megkapja-e a Romániában tanuló fiatal tanárjelölt-nemzedék magyar kérdéseinknek azt az ismeretét, amire szüksége van, hogy hivatását végezve a magyar társadalom szellemi átalakulásáért küzdhessen? Erre sajnos csak azt felelhetjük, hogy nem. A kérdés fontosságát ugyan a közhatalom-változás után azonnal megletták, amikor a magyar egyetem és magyar tanárképző kérdése is fölkerült, intézményes megoldás azonban azóta sem történt. A magyar társadalom egyetemi hallgatóinknak anyagi szükségleteire gondolva meghozta a maga áldozatát, amikor tehetett, de hogy történik-e valami azoknak az ifjaknak szellemi irányítása érdekében, akikről jövője alakítását várja, az kevéssé foglalkoztatta. Amikor szellemi életünk tovább-fejlesztése került szóba, akkor sokkal többet tárgyalták a tudományfejlesztés és tudósképzés kérdését, mint ami ennek tulajdonképpen alapja lehetne: tanárjelölteinknek a magyar műveltségben való nevelését.

A legegyszerűbb és könnyen megoldható kérdésekben is szinte egészen magukra voltak hagyatva tanárjelölteink az utolsó időkig; nem kaptak irányítást arra nézve, hogy milyen szakokat válasszanak és így az utánpótlás sokszor fennakadásokkal járt, most pedig egyes szakokon túlszűfoeltság állott be. De honnan gazdagítja magyar kultúrkinccsét, honnan ismeri meg nemzete mai kérdéseit egy romániai magyar tanárjelölt? Erre hirtelenében nehéz volna válaszolni, de maga a tapasztalat sajnos gyakran azt

mutatja, hogy hiányosan, alig ismeri meg. Lehet, hogy azok, akik internátusaikban kedvezőbb körülmények közé kerülnek, vagy azok, akik vallási egyesületeinkben részt vettek, pótolni tudják azt, amit számukra az egyetem nem adhat meg, de ez még nem elegendő az egész szempontjából.

Magyar tanárjelöltjeink magyar szellemű irányítása feltétlenül szükséges, de ez így még nem elegendő. Tudományos életünkben, de magában a nevelésben is, nem győzzük eléggé hangsúlyozni a honismeret, nép- és társadalomismeret fontosságát, ezekbe a kérdésekbe leginkább tanárjelöltjeinknek kell betekinteniük. Lehetetlen, hogy az a tanár a jövő magyar társadalmi élet alakítója legyen, aki nem ismeri nemzete kultúrkincsét (nyelvének titkait) és a mai magyar társadalom életproblémáit, fejlődésének útjait. Be kell vallanunk azt, hogy a román egyetemen folytatott tanulmányok sokszor a magyar hallgatók magyar nyelvi kifejezőképességére káros hatással vannak, ami ellen védekeznünk kell és be kell vallanunk azt, hogy a mai magyar fiatal tanárok nem ismerik eléggé a mai magyar társadalmi és szellemi kérdéseket és a mi romániai életünk problémáit. Éppen ezért szükséges volna tanárjelöltjeink magyar nevelésének intézményes megszervezése, egymásba-kapcsolódó előadásokkal, ha lehet, egységes tanfolyamokkal. Ezek az előadások, megbeszélések volnának hivatva arra, hogy tanárjelöltjeinknek rendszeres magyar nevelést adjanak. Egyházaink méltó súlyt adhatnának ezeknek a tanfolyamoknak azzal, ha csak azokon részt vett hallgatókat alkalmaznák szolgálatukban.

Hogy maga a tanár hogyan valósíthatja meg a magyar kultúrkincs öntudatosítását, mai szellemi kérdéseink megismertetését, az külön lapra tartozik. Elég utalnom itt arra, hogy az osztályvezetői órákban és a munkaközösségekben tág lehetőségek vannak megadva. Ezeknek felhasználásával a demokratikus társadalmi szellem megvalósításáért is küzdhet a tanár.

VITA ZSIGMOND.

A VÁLASZTÁSOK EREDMÉNYEI.

Az országos választások lezajlása után nem lesz felesleges vissza tekinteni az elmúlt 11 év választásaira.

1926-ban legerősebb az Averescu-párt (52.09 százalék) 292 mandátummal. Következik a nemzeti parasztpárt 69, a liberális párt 16, Cuza-párt 10 mandátummal.

1927-ben győz a liberális párt (61.69 százalék) 318 mandátummal. Következik a nemzeti parasztpárt 54, a magyar-német kisebbségi csoport 15 mandátummal.

1928-ban győz a nemzeti parasztpárt (77.76 százalék) 348 mandátummal. Következik a magyar párt 16, a liberális párt 13, Lupu dr. pártja 5, Averescu-párt 5 mandátummal.

1931-ben győz Iorga és Argetoianu vezetésével a nemzeti egység pártja, (47.49 százalék) 292 mandátummal. Következik a nemzeti parasztpárt 31, liberális párt 12, Averescu-párt 10, magyar párt 10, Cuza-párt 8, Lupu-párt 7, szociáldemokrata párt 7, demokrata párt és kamatellenes liga 6, zsidó párt 4 mandátummal.

1932-ben győz a nemzeti parasztpárt (40.30 százalék) 274 mandátummal. Következik a liberális párt 28, Bratianu György pártja 14, magyar párt 14, Lupu-párt 12, Cuza-párt 11, Goga-párt 8, szociáldemokrata párt 7, Codreanu-csoport 5, nemzeti egység 5, Averescu-párt 4 mandátummal.

1933-ban – a négy év előtt tartott utolsó választásokon – győz a liberális párt (50.99 százalék) 300 mandátummal. Következik a nemzeti parasztpárt 29, Lupu dr. pártja 11, Cuza-párt 9, Bratianu György pártja 10, Goga-párt 9, magyar párt 8, Iunian-párt 6, Agrár-unió 5 mandátummal.

A választási eredmények nem mutatnak állandóságra. Ezt az állítást a következő számok bizonyítják:

1926-ban az Averescu-párt 52.09, a liberális párt 7.34 százalékot vitt el a leadott szavazatokból.

1927-ben 61.69 százalék a liberális párt arányszáma, ugyanakkor az Averescu-párt 2 százalékot sem kapott.

1928-ban a nemzeti parasztpárt kap 77.76 százalékot, a liberálisok arányszáma viszont 6.55 százalékra zsugorodik.

1931-ben Iorga és Argetoianu törnek előre, 1933-ban pedig ismét a liberálisok szerencsecsillaga ragyog fel 50.99 százalékkal¹.

A Magyar Párt 1926-ban az Averescu párttal kötött kartellt. 1927-ben a német párttal, mikor is 173.517 (6.28%) szavazatot nyert. 1928-ban 172.699 (6.08%), 1931-ben 139.003 (4.75%), 1932-ben 141.894 (4.75%) 1933-ban 119.562 (4.01%) volt az önálló listával induló Magyar Pártra leadott szavazatok száma.

A Magyar Párt 1933-ban a következő helyeken kapott mandátumot: Háromszék (43.58%) br. Szentkeresztly Béla; Csík (40.56%) dr. Pál Gábor; Maros (24.40%) Laár Ferenc, Szilágy (23.63%) br. Josika János; Udvarhely (21.10%) dr. Viller József; Kolozs (18.73%) gr. Bethlen György; Torda (17.49%) dr. Gál Miklós és Brassó (14.65%) Szabó Béni.

Szembeállítva az 1933-ban és 1937-ben a Magyar Pártra esett szavazatokat, a következő képet nyerjük: (a mostani eredményeket a napilapokban közölt adatok szerint állítottuk össze, így azok teljesen pontosaknak nem tekinthetők).

¹ Az adatokat és a hozzá fűzött megállapításokat Kövess Józsefnek az Ellenzék 1937. dec. 17-i számában közölt cikkéből vettük át.

Magyar Párt			Magyar Párt		
Megyék neve		1933—1937	Megyék neve		1933—1937
Alsófehér	3054	3231	Maros	10494	11285
Arad	10206	10696	Máramaros	773	898
Bihar	7604	8160	Nagykükküllő .. .	2178	2572
Beszterce-Naszód	749	1009	Szatmár	6435	6189
Brassó	4263	5291	Szeben	1022	1242
Csik	8882	13334	Szilágy	14333	11029
Fogarás	502	414	Szolnok-doboka ..	2334	3989
Háromszék	10607	13596	Szörény	2189	2461
Hunyad	2757	3081	Temes	9431	10531
Kisküküllő	3609	2490	Torda	5062	5663
Kolozs	7641	9474	Udvarhely	4814	8333
Krassó	623	—	Összesen ..	119.562	134.968

A terror alatt választó Kisküküllő, Szilágy, Szatmár és a lényegtelen Fogarás vármegyén kívül a Magyar Párt mindenütt jobb eredményt ért el, mint 1933-ban. A legutóbbi választás óta majdnem 16.000-rel nőtt a magyar szavazatok száma. Igaz, hogy még mindig nem érte el az 1928, 1931 és 1932-ös eredményt, bár ez utóbbi két év eredményétől mindössze pár ezerrel maradt el.

Mivel a kormánypárt nem érte el a prémiumhoz szükséges 40%-ot, a mandátumok arányosan osztatnak fel és így a Magyar Párt 18 vagy 19 mandátumra számíthat.

Említést kíván, hogy a legmagyarabb megye Udvarhely, úgy a legutóbbi, mint a mostani választásnál a Magyar Párt szempontjából feltűnő gyengén szerepelt, még akkor is, ha még bizonyos választási visszaéléseket és erőszakoskodásokat figyelembe vesszünk. Innen távolról nem állapítható meg, hogy a helyi vezetőség, vagy a nép hibás ebben, mindenesetre a szomorú eredmény fokozottabb pártszervezési és öntudatosító munkát tesz szükségessé ebben a megyében.

IZGALMAS FILMKÉNT változik naponta a politikai helyzet és amit ma leírunk, az holnaputánra már régmúlttá változhatik a rátorlódott új események hatása alatt. Könnyen lehetséges, hogy az új parlament össze sem fog ülni, és egy új választásban kell a magyarságnak erejét újból megmutatnia. Jóslásokba bocsájtkozni igen nehéz. Inkább visszatekintünk tehát a választások eredményeire. Az elmúlt négy év „liberális” kormányzatára, melynél súlyosabbat a magyarság kisebbségi sorsba jutása óta nem élt át, a magyarság mindenütt politikai öntudatának megerősödésével felelt. Különösen feltűnő ez Csikmegyében, ahol kb. 4500 szavazattal, a különben még mindig gyengén szereplő Udvarhely megyében, ahol kb. 3500 szavazattal, Háromszékben, ahol kb. 3000 szavazattal, Kolozsban, ahol kb. 2000, Szolnokdobokában, ahol kb. 1500 szavazattal több esett a Magyar Pártra, mint 1933-ban.

Feltűnő jelenség és okai társadalmi betegségre utalnak, hogy a városok magyarsága ezuttal is sokkal kisebb számban vonult az urnák elé, mint a vidék. Kolozsvárnak például ugyanannyi magyar

lakósa van, mint a megyének, mégis a megye 6526 szavazatával szemben a város csak 2948 szavazatot adott, holott tudomásunk szerint e városban a Magyar Pártnak több mint 4000 ezer beszervezett tagja van. A vidék, a falvak népe tehát öntudatosabb a maga elhanyagoltságában is, mint a tagozati szervezetekkel rendelkező városi lakosság, melynek közömbössége és kényelem szeretete ma is egyik legnagyobb akadálya a nemzeti erők igazi kifejtésének.

A Madosz és a kisgazdapárt a nemzeti parasztpárttal kötött választási egyezményt, azonban a székely megyékben a nemzeti parasztpártra adott igen csekély szavazat azt bizonyítja, hogy e pártoknak hangjuk nagyobb, mint tömegeik száma. A szociáldemokrata párt külön listával indult a küzdelembé, azonban nem érte el az országos 2%-ot, és az egyes helyeken is igen kevés szavazatot nyert (Kolozsvárt 450, Marosvásárhelyt 68, Szatmáron 172), bizonyítékaul annak, hogy a munkásság nemzeti alapon áll, melyet ideje lenne végre a szociáldemokrata párt vezetőinek is figyelembe venni.

A Magyar Párt választási sikere a nemzeti öntudat megerősödésének bizonyítéka. Ennek további erősítése elsőrendű feladat azokon a helyeken, ahol ez az öntudaterősödés nem következett be, kutatni kell az okait és lelkiismeretvizsgát tartani úgy népek, mint a vezetőknek. Az idők sürgetnek.

A KIADÓHIVATAL KÖZLEMÉNYE.

A HITEL ez év negyedik számának szétküldése alkalmával ismételten mély tisztelettel fordulunk előfizetőink és olvasóink mindinkább szélesülő táborához s gondolkodó megértést kérünk nemzetpolitikai szemléink anyagi kérdéseivel kapcsolatosan. Az év vége felé járunk s még mindig számosan vannak, akik előfizetést d'jukkál hátrálékban vannak. Ugy hisszük, lapunk szellemi része, nem hagy kétséget afelől, hogy a HITEL mindenen igyekszik vállalt feladatát teljesíteni. Ennek azonban a feltétele: a lap anyagi részének rendezettsége s ezért tisztelettel kérjük a hátrálékos előfizetést d'jak minél előbb beküldését.

ELŐFIZETÉSEK NYUGTÁZÁSA.

1936-os évfolyamra 180 lejt fizettek: Magyarai Kossai István Kendeies.

120 lejt fizettek: Szentferencendi Zarda Kaplyon.

1937-es évfolyamra 210 lejt fizettek: Dr. Dekány István, Fancsaly Nelli és Kaposy Alice, Hanthó Lajos, János Áron M. Kir. Ferenc József Tud. Egy. jog és államtud. kari kisebbségi intézet Szeged, Padányi Gulyás Béla, Pogyor István, Dr. Schreiber Edwin, Sebess Dénes, Szász Zsombor, Dr. Tamás Lajos, Tóth Kálmán.

150 lejt fizettek: Ave szövetség Torda, Baktai Albert, Biedermann Jenő, Bíró Ferenc, Búzás Imre, Cziha Ernő, Dr. Decsy István, Dr. Farkas László, Dr. Fazekas János, Dr. Gál Miklós, Gocsmann Józsefné, Gyárfás Pálné, Heller István, Heszke Béla, Kelemen Béla, Keresztély József, Kereszi Albert, Dr. Lithway Antal, Dr. Lukács Zsófia, Magyar Párt Tagozat Arad, Máthé József, Molnár Lajos, Németh Zsigmond, Perjessy János, Szász Károly, Székely Pál, Szentferencendi kolostor Medgyes, Szentferencendi Zarda Kaplyon, Tanka Károly, Dr. Tordai Zalányi Andor, Ifj. Zsombori László.

Egyéb összeget fizettek: Balázs András 40, Bíró György 120, Dr. Bíró Lajos 30, Brassay Sándor 50, Baumgarten László 40, Dobry János 50, Fodor Pál 30, Dr. Geley Béla 80, Keresztes Zsigmond 70, Kiss Olga 90, Lammert Sándor 75, Lévai Klára 90, Puskás Lajos 75, Dr. Sinkó Istvánné 30, Ujfalussy Gábor 120, Stolz Aladár 105.

1938-as évfolyamra 150 lejt fizettek: Gyárfás Pálné, Sáhy László, Szélyes Dénes, Veress Ádám.

Egyéb összeget fizettek: Horváth József 30.

Kolozsvár
Cluj, Str. Kogălniceană
7.
Cenzurázva.